

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra evropských studií

Bc. Jana Krejčová

**La Nation Tchèque: konstrukce
československého národa ve Francii**

Diplomová práce

Praha 2018

Autor práce: **Bc. Jana Krejčová**

Vedoucí práce: **PhDr. Ondřej Matějka, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2018

Bibliografický záznam

KREJČOVÁ, Jana *La Nation Tchèque: konstrukce československého národa ve Francii*. Praha, 2018. 82 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra evropských studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Ondřej Matějka, Ph.D.

Abstrakt

Během první světové války byly zásluhou diplomatické činnosti T. G. Masaryka a jeho spolupracovníků vytvořeny podmínky ke vzniku samostatného československého státu. Důležitou součástí aktivit Československé národní rady v Paříži, jako hlavního orgánu zahraniční akce, byla intenzivní propagandistická činnost. Jejím klíčovým komunikačním kanálem, orientovaným na francouzské publikum, byla revue *La Nation Tchèque*. Prostřednictvím tematické analýzy a pomocí nástrojů historicko-diskurzivní analýzy si tato práce klade za cíl odhalit v *La Nation Tchèque* základní argumentační linie, které měly v očích francouzského publika konstruovat představu československého národa.

První kapitola zasazuje práci do teoreticko-metodologického rámce, věnuje se problematice pohledů na národ, propagandy jako způsobu politické komunikace a přístupu diskurzivní konstrukce národa. V druhé části práce je stručně popsána revue *La Nation Tchèque* a její redakční zázemí. Poslední část je věnována výsledkům tematické analýzy, z níž vyplývají tři okruhy. První z nich je zaměřen na pojetí národních dějin, vykreslení charakteru československého národa a sounáležitosti se západoevropskými dějinami. Dominujícím námětem je doba husitská, postava Jana Husa a jeho následovníků. Druhý okruh sdružuje ekonomické argumenty podporující vznik samostatného státu. V třetím okruhu je rozebírána prezentace vztahu Čechů a Slováků.

Abstract

During the First World War intense diplomatic efforts of T. G. Masaryk and his companions helped to create circumstances for the foundation of the Czechoslovak independent state. Extensive propaganda was an important element of the activities of the Czechoslovak National Council, the official organ of Masaryk's group, based in Paris. Revue La Nation Tchèque was a crucial communication channel targeting the French audience. By the means of thematic analysis and elements of historic-discourse analysis, this thesis aims to unveil crucial argumentative lines which were supposed to create the idea of Czechoslovak nation in the mind of the French people.

The first chapter introduces the theoretical and methodological framework and deals with the different concepts of nations, it defines propaganda as a type of political communication and presents the approach of discursive creation of national community. In the second part, revue La Nation Tchèque is briefly characterised together with its redaction background. The last part of the thesis is dedicated to the thematic analysis which resulted in three main topics. The first topic focuses on the concept of national history, description of Czechoslovak national character and develops on the relationship with the West European history. The prevailing motive is Hussite era, Jan Hus and his successors. Economic arguments supporting the creation of an independent state are the main theme of the second chapter. The last part deals with the presentation of the relationship between Czechs and Slovaks.

Klíčová slova

Československo, Masaryk, Beneš, Denis, La Nation Tchèque, propaganda, vznik národa, Francie, první republika

Keywords

Czechoslovakia, Masaryk, Benes, Denis, La Nation Tchèque, propaganda, nation creation, Francie, First Republic

Rozsah práce: 134 330 znaků (včetně mezer)

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 10. 5. 2018

Jana Krejčová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu své diplomové práce panu PhDr. Ondřeji Matějkovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, velkou flexibilitu a vstřícnost, zejména při konzultacích ze zahraničí. Rovněž bych chtěla poděkovat PhDr. Zuzaně Kasákové, Ph.D. a PhDr. Jiřímu Hnilicovi, Ph.D. za jejich inspirativní připomínky a podněty. V neposlední řadě mé poděkování patří rodině za velkou podporu a trpělivost.

TEZE DIPLOMOVÉ PRÁCE

Jméno:

Jana Krejčová

E-mail:

krejcova.jn@gmail.com

Semestr:

LS 2018

Akademický rok:

2017/2018

Název práce:

La Nation Tchèque: konstrukce československého národa ve Francii

Předpokládaný termín ukončení (semestr, školní rok):

LS 2018

Vedoucí diplomového semináře:

PhDr. Zuzana Kasáková, Ph.D.

Vedoucí práce:

PhDr. Ondřej Matějka, Ph. D.

V čem se oproti původními zadání změnil cíl práce?

Oproti původnímu zadání se práce zaměřila na propagandistický rozměr revue La Nation Tchèque a analýzu prezentovaných argumentačních linií pro diskurzivní konstrukci československého národa ve francouzském prostředí

Jaké změny nastaly v časovém, teritoriálním a věcném vymezení tématu?

V časovém a teritoriálním vymezení tématu nenastaly žádné změny. Věcné vymezení tématu se však výrazně posunulo ke zkoumání propagandistického rozměru revue, tzn. roli propagandy v československé zahraniční akci ve francouzském prostředí, která bude demonstrována a analyzována na případu revue La Nation Tchèque

Jak se proměnila struktura práce (vyjádřete stručným obsahem)?

- 1) Teoreticko-metodologické zakotvení - konstrukce národa, propaganda jako forma politické komunikace, československý mýtus, metodologie výzkumu
- 2) Revue La Nation tchèque - charakteristika revue, redakční zázemí, hlavní aktéři
- 3) Výsledky tematické analýzy - 3 hlavní okruhy: historicko-kulturní linie, ekonomická linie, čechoslovakismus

Jakým vývojem prošla metodologická koncepce práce?

Práce bude pojata jako tematická analýza s prvky historické diskurzivní analýzy.

Které nové prameny a sekundární literatura byly zpracovány a jak tato skutečnost ovlivnila celek práce?

Z pramenů byla zpracována válečná korespondence T. G. Masaryka a E. Beneše, Benešovy paměti Světová válka a naše revoluce. Ze sekundární literatury bylo zpracováno několik publikací, týkajících se faktografie (např. Československá Kolonie: dějiny české a slovenské emigrace ve Francii (1914-1940), T. G. Masaryk a jeho c. k. protivníci) i teorie (Propaganda & Persuasion, The discursive construction of national identity). Díky této literatuře bylo upraveno především celkové zaměření práce a téma bylo zúženo. Faktografická část byla obohacena o další primární zdroje, osvětlující fungování zázemí revue.

Charakterizujte základní proměny práce v době od zadání projektu do odevzdání tezí a pokuste se vyhodnotit, jaký pokrok na práci jste během semestru zaznamenali (v bodech):

- přehodnocení zaměření práce

- zúžení tématu

- vyhledání nových primárních a sekundárních zdrojů v zahraničí

- zpracování nové sekundární literatury

Podpis studenta a datum:

9. 5. 2018

Schváleno:	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí diplomového semináře		

Obsah

ÚVOD

1 STÁTOTVORNÁ PROPAGANDA LA NATION TCHÈQUE: TEORETICKO-METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA.....	8
1.1 POJETÍ NÁRODA.....	9
1.2 PROPAGANDA JAKO ZPŮSOB POLITICKÉ KOMUNIKACE A NÁRODOTVORNÁ STRATEGIE	12
1.3 KONCEPT ČESKOSLOVENSKÉHO MÝTU	14
1.4 METODOLOGIE VÝZKUMU	16
2 REVUE LA NATION TCHÈQUE: CHARAKTERISTIKA A ZÁZEMÍ	19
2.1 ERNEST DENIS	23
2.2 RUDOLF KEPL	26
2.3 VYBRANÍ VÝZNAMNÍ PŘÍSPĚVATELÉ LA NATION TCHÈQUE	27
3 CO ČECH, TO HUS.....	29
3.1 HUSITÉ A OSOBNOST JANA HUSA	31
3.2 VZTAH K FRANCOUZSKÝM A ZÁPADNÍM DĚJINÁM.....	36
3.3 BOJ S NĚMCI	39
3.4 ZHODNOCENÍ	41
4 ČESKÉ ZEMĚ POKLADNICÍ MONARCHIE	43
4.1 SOBĚSTAČNÉ, BOHATÉ A VYSPĚLÉ ČESKÉ ZEMĚ	46
4.2 ČESKÉ ZEMĚ BYLY A JSOU SYSTEMATICKY VYKOŘISŤOVÁNY	50
4.3 PERSPEKTIVNÍ OBCHODNÍ PARTNER PRO BUDOUCNOST	53
4.4 ZHODNOCENÍ	56
5 ČEŠI A SLOVÁCI NEBO ČECHOSLOVÁCI?.....	58
5.1 ČEŠI A SLOVÁCI JSOU BRATRSKÝMI NÁRODY	61
5.2 MAĐAŘI SLOVÁKY UTLAČUJÍ.....	64
5.3 SLOVÁCI SE CHTĚJÍ PŘÍČLENIT DO STÁTU S ČECHY	68
5.4 ZHODNOCENÍ	71

ZÁVĚR

SUMMARY

SEZNAM LITERATURY

PŘÍLOHY

Úvod

„Masaryk je navzdory všem krutým historickým peripetiím stále vnímán naším národním společenstvím jako zakladatel naší novodobé státnosti, osvoboditel našeho národa, tvůrce naší demokracie, jako prezident myslitel, prezident osvoboditel, prezident - národní svědomí, jako moudrý otec národa.“¹

Z projevu Václava Havla, prezidenta ČR, 2002

V roce 2018 probíhají rozsáhlé oslavy 100. výročí vzniku první československé republiky. Při této příležitosti se připomínají nejen dějinné události a jejich aktéři, ale ožívá diskuze nad samotnou podstatou vzniku československého národa, jeho identity, vznik symbolů a ideálů. Symbolika první československé republiky je nadále přítomna v různých sférách českého státu. Hradní stráž navazuje na tradice československých legionářů, stejně tak slova „Pravda vítězí“ na prezidentské standardě jsou dědictvím první republiky. K tradicím státnosti československé se odvolává i preambule ústavy České republiky. Odkaz T. G. Masaryka, jeho humanitní, morální a demokratické ideály jsou stále připomínány jako vzor pro novodobou českou společnost.

Tato diplomová práce je příspěvkem do kritické debaty o konstrukci československého národa. Klade si za cíl objasnit, jakým způsobem Masarykův kruh usilující o vznik samostatného československého státu zaměřoval svou propagandu na západoevropské publikum v kontextu světové války. Provádí analýzu diskurzu a argumentačních linií předkládaných západoevropskému publiku, konkrétně ve Francii. Propaganda během první světové války posléze vytvořila „image“ první československé republiky v očích Francouzů. Samotný Masaryk jako jeden z úspěchů zahraniční akce vyzdvihoval: „My posud máme všude jednomyslnou pověst, že jsme nejorganizovanější, nejpripravenější, nejschopnější, nejloajálnější...“²

¹ Vystoupení prezidenta republiky Václava Havla na mezinárodním sympoziu "Prezident-Osvoboditel Tomáš Garrigue Masaryk a Amerika",
http://www.vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=projevy&val=29_projevy.html&typ=HTML
(Staženo 2. 5. 2018)

² Tomáš Garrigue Masaryk, *Cesta demokracie: část I, Projevy – články – rozhovory (1918-1920)* (Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2003), str. 48.

Francouzské prostředí bylo pro zahraniční akci specifické. Vyznačovalo se mimo jiné četnými osobními vazbami Masarykova okruhu na francouzské intelektuály, mezi něž patřil například francouzský historik a bohemista Ernest Denis, jenž sehrál klíčovou úlohu nejen v redakci *La Nation Tchèque*. Jak Masaryk zdůraznil ve své první zprávě ministerské radě 23. prosince 1918: „Proto byla moje taktika: na prvním místě Francie. My musíme mít jednoho, který se pro nás exponuje, a to budou Francouzi.“³ Francie byla mimo jiné sídlem Československé národní rady a spolupracovníků a jako první podpořila vznik samostatné republiky a později se stala garantem její bezpečnosti. Díky těmto diplomatickým úspěchům Masarykova kruhu, a jeho intenzivní propagandou, se ve Francii zvýšilo povědomí o československé otázce. Na začátku 20. století byla národnostní problematika habsburské monarchie velkou neznámou nejen pro většinu francouzské společnosti, ale i ve francouzské akademické sféře.⁴ *La Nation Tchèque* byla hlavním komunikačním kanálem Československé národní rady a proto je také v této práci považována za legitimní zdroj pro analýzu.

Kritika pramenů

Tato práce je založena na analýze primárních historických pramenů, v první řadě na čtyřech ročnících revue *La Nation Tchèque*, která vycházela v období 1915-1919. Analýza revue však je časově omezena od doby svého vzniku do konce roku 1918, respektive do vyhlášení samostatné Československé republiky. Do revue, která vycházela každých čtrnáct dní v Paříži, přispívali nejen čeští zástupci, ale také francouzští intelektuálové a osobnosti. Masaryk s Benešem záměrně udržovali literární charakter této publikace, distribuované především ve vyšších společenských kruzích a pařížských salónech.⁵ Sborník všech ročníků revue je k dispozici v digitální podobě online archivu University of Toronto. Ve fyzické podobě je rovněž k dispozici ve Vojenském archivu nebo ve francouzské národní knihovně. *La Nation Tchèque* je podrobněji rozebrána v samostatné kapitole.

³ Masaryk, *Cesta demokracie*, str. 52.

⁴ Edvard Beneš, *Světová válka a naše revoluce: vzpomínky a úvahy z bojů za svobodu národa, první díl* (Praha: Čin, 1927), str. 115.

⁵ T. G. Masaryk E. Benešovi, 12. září 1916 in Dagmar Hájková a Ivan Šedivý (eds.), *Korespondence T. G. Masaryk – Edvard Beneš (1914-1918)* (Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2004), str. 157.

Dalším důležitým pramenem práce je válečná korespondence T. G. Masaryka s E. Benešem, případně T. G. Masaryka s Milanem R. Štefáníkem, společně s dalšími významnými slovenskými činiteli, vydaná Masarykovým ústavem ve spolupráci s Archivem AV ČR. Masaryk s Benešem komunikovali ve třech jazycích (česky, francouzsky, anglicky) prostřednictvím dopisů a telegramů. V obou případech byla korespondence chronologicky uspořádána vědeckými pracovníky, kteří k prostému přepisu přidali i doplňující komentáře (k jakým událostem či osobnostem se pisatelé vyjadřují, odkud a kam byl dopis či telegram zaslán, apod.), původní jazyk korespondence však zůstává zachován. Komunikace mezi Masarykem a Benešem je cenným zdrojem informací o pozadí tvorby obsahu revue, o jejím financování, o vztazích v redakci a o utváření strategie propagandy jako takové. Dalším zajímavým, avšak nedostupným a doposud nezpracovaným zdrojem, by byla soukromá korespondence Rudolfa Kepla, která je v úschově francouzského sociologa a politologa Gillese Kepela, vnuka Rudolfa Kepla.

Již během 20. let byla publikována četná díla interpretující národní dějiny nově vzniklého státu, ve většině však případů podporovala „oficiální“ vládní linii výkladu historických událostí.⁶ Významným pramenem zde jsou především paměti přímého aktéra zahraniční akce E. Beneše, uspořádané do několika dílů s názvem „Světová válka a naše revoluce“. S Masarykovým pojetím národních dějin polemizoval již na přelomu století významný český historik Josef Pekař. Jeho dílo, v mnohem kritické k Masarykově interpretaci českých národních dějin, bylo posléze za doby komunistického režimu nejen zatracované, ale dokonce označováno za „ultra-reakční a ultra-katolické“. Pro současný historický výzkum se však Pekař stal důležitou a inspirativní postavou české historiografie, přičemž mnohé jeho závěry byly podloženy novým historickým výzkumem.⁷

⁶ Orzoff, *Battle for the castle*, str. 61.

⁷ Josef Pekař, *O smyslu českých dějin* (Praha: Rozmluvy, 1990), str. 5.

Analýza literatury

Česká historická literatura zpracovávající téma vzniku první republiky často odráží dobu, ve které byla publikována. Česká historiografie byla v průběhu 20. století poznamenána a deformována vlivem střídajících se politických režimů. Rovněž dějiny vzniku první republiky jsou proto předmětem mnoha interpretací. Zejména během nacistické okupace a komunistického režimu oficiální reprezentace vystupovala proti dědictví první republiky a jejím reprezentantům, čímž byl na historiky zabývající se tímto obdobím vytvářen značný nátlak.⁸ Na druhé straně pak můžeme zaznamenat tendence k jisté idealizaci první republiky v období po sametové revoluci.⁹

Podstatnou inspiraci pro tento výzkum tedy představují zahraniční badatelé zabývající se českými dějinami (často méně vystavení středoevropským konjunkturálním politickým tlakům). Klíčovou publikací ve výzkumném poli týkajícím se vzniku československé republiky je kniha americké historičky Andrei R. Orzoff, přednášející moderní evropské dějiny na New Mexico State University. Orzoff ve svém díle pracuje s konceptem tzv. československého mýtu, jak jej konstruovali T. G. Masaryk a E. Beneš (v návaznosti na Palackého a spol.). Dle Orzoff tento mýtus tvořil základní narativní rámec československé propagandy ve vztahu k zahraničnímu a později i k domácímu publiku.¹⁰ V jeho základu stojí pojetí Čechoslováků jako spravedlivého, přirozeně demokraticky založeného, pokrokového, mírumilovného národa s citem pro humanitu, navíc přirozeně inklinujícího k západní Evropě. Takto idealizovanou povahu československého národa propaganda Masarykova kruhu stavěla do kontrastu s krutostí a mocichtivostí Němců a Maďarů, kteří v této verzi Čechy a Slováky soustavně utlačovali a vykořisťovali.

Konstrukci československého mýtu a propagandě československé zahraniční akce se věnovali i další autoři, na které Orzoff navazuje. Lze uvést například britského historika českého původu Zbyňka Zemana¹¹ a českého historika Antonína Klimka, který je mimo jiné autorem třináctého dílu série Velké dějiny zemí Koruny české,

⁸ Josef Hanzal, *Cesty české historiografie 1945 – 1989* (Praha: Karolinum, 1999), str. 22 a 85.

⁹ Klára Marková, „Obraz první Československé republiky při projednávání Ústavy ČR“, *Středoevropské politické studie* roč. 18, č. 2-3 (2016): 197-222, str. 200.

¹⁰ Šířeji se tato práce inspiroje i myšlením historika Jiřího Raka a jeho reflexí nad českými dějinami přelomu 19. a 20. století, jde především o jeho pohled na české dějinné mýty.

¹¹ Zbyněk Zeman, *Edvard Beneš: Politický životopis* (Praha: Mladá Fronta, 2002), 342 s.

zabývajících se obdobím vzniku první republiky a meziválečným obdobím.¹² V jistém smyslu lze do této tematiky zařadit i nedávnou kolektivní monografii, která vznikla pod vedením české historičky umění Mileny Bartlové „Co bylo Československo? Kulturní konstrukce státní identity“.¹³ Ta se zabývá prvorepublikovou konstrukcí státní a národní identity prostřednictvím kultury.

Historický výzkum mapující přímo období vzniku první československé republiky je poměrně bohatý. Z významných českých autorů je kromě Antonína Klimka samozřejmě nutné zmínit také Zdeňka Kárníka, zejména úvodní části jeho velkolepé trilogie „České země v éře První republiky“.¹⁴ Kontexty rozpadu Rakouska-Uherska a zrození první československé republiky rovněž zajímavě interpretuje obsáhlá syntéza Jana Křena „Dvě století střední Evropy“.¹⁵ Kritický pohled na české aktéry rozpadu habsburské monarchie konečně nabízí poněkud kontroverzní kniha francouzsky píšícího historika maďarského původu François Fejtö „Rekviem za mrtvou říší“.¹⁶ Důležitým zdrojem podrobných informací o Masarykově zahraniční akci je rovněž publikace českých historiků E. Kubů a J. Šouši „Masaryk a jeho c. k. protivníci“, která detailně popisuje zázemí v počátcích československé zahraniční akce v letech 1915 a 1916.¹⁷

V kapitolách pojednávajících o socio-ekonomické situaci habsburské monarchie a konkrétněji i českých zemí tato práce odkazuje především na dílo maďarského historika Ivana T. Berenda, autora, který se dlouhodobě věnuje hospodářským a sociálním dějinám střední a východní Evropy.¹⁸ V oblasti ekonomického vývoje Rakouska-Uherska Berend mimo jiné navazuje na práci českého historika Arnošta Klímy.¹⁹ V kapitole o vztazích Čechů a Slováků v rámci monarchie se práce opírá o

¹² Antonín Klimek, *Velké dějiny zemí Koruny české: svazek XIII (1918-1929)* (Praha: Paseka, 2013), 822 s.

¹³ Milena Bartlová et al., *Co bylo Československo? Kulturní konstrukce státní identity* (Praha: Umprum, 2017), 262 s.

¹⁴ Zdeněk Kárník, *České země v éře První republiky : (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)* (Praha: Libri, 2003), 571 s.

¹⁵ Jan Křen, *Dvě století střední Evropy* (Praha: Argo, 2005), 1109 s.

¹⁶ François Fejtö, *Rekviem za mrtvou říší* (Praha: Academia, 1998), 298 s.

¹⁷ Eduard Kubů a Jiří Šouša, *T. G. Masaryk a jeho c.k. protivníci: československá zahraniční akce ženevského období v zápase s rakousko-uherskou diplomacií, zpravodajskými službami a propagandou (1915-1916)* (Praha: Karolinum, 2015), 364 s.

¹⁸ Ivan T. Berend, *History Derailed: Central and Eastern Europe in the Long Nineteenth Century* (Los Angeles: University of California Press, 2005), 416 s.

¹⁹ Arnošt Klíma, *Economy, Industry and Society in Bohemia in the 17th-19th Centuries* (Praha: Karolinum, 1991), 286 s.

výzkumy profesora Jana Rychlíka, který také editoval korespondenci T. G. Masaryka a M. R. Štefánika.²⁰

V rámci analýzy literatury nelze opomenout současný historický výzkum francouzsko-českých vztahů v první polovině 20. století. V českém prostředí se touto tematikou zabývá Jiří Hnilica, věnující se především kulturní dimenzi francouzsko-české spolupráce.²¹ Na druhé straně ve francouzské akademické sféře se na tuto tematiku zaměřují badatelé specializující se zejména na politické dějiny střední Evropy, jmenovitě Antoine Marès²² a Jean-Philippe Namont. Tato diplomová práce se v mnohém inspiroje obsáhlou a velmi podrobnou Namontovou dizertací „Československá kolonie: Dějiny české a slovenské emigrace ve Francii (1914-1940)“, která vychází ze široké škály primárních zdrojů a představuje spolehlivou a vyčerpávající analýzu dějin Čechů a Slováků ve Francii a zejména pak v Paříži.²³

Struktura a provedení práce

Diplomová práce je rozdělena do pěti kapitol. První část práce se věnuje teoretickému zasazení práce, především teoriím nacionalismu, konstrukci národa a propagandě jako specifické formě politické komunikace a národotvorné strategie. Revue *La Nation Tchèque* jako klíčový zdroj pro výzkum je představena v druhé kapitole, která se zaměřuje na redakční zázemí a praktické otázky (jako například způsob financování publikace). Stěžejní třetí kapitolou je pak samotná tematická a diskurzivní analýza revue, ve které představuji argumentační linie (tzv. *topoi*) na konkrétních příkladech a úryvcích.

Závěrem je třeba vysvětlit některé technické aspekty provedení této diplomové práce. *La Nation Tchèque* vycházela ve francouzštině, veškeré překlady uvedené v textu tedy vypracovala autorka. Problematickým ovšem zůstává překlad některých důležitých

²⁰ Jan Rychlík, *Češi a Slováci ve 20. století: česko-slovenské vztahy 1914-1945* (Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1997), 360 s.

²¹ Jiří Hnilica, *Francouzský institut v Praze 1920-1951: Mezi vzděláním a propagandou* (Praha: Karolinum, 2009), 237 s.

²² Antoine Marès, *La France et L'Europe centrale: médiateurs et médiations* (Paris: Institut d'études slaves, 2015), 368 s.

²³ Jean-Philippe Namont, *Československá kolonie: Dějiny české a slovenské emigrace ve Francii (1914-1940)* (Praha: Academia, 2015), 561 s.

pojmu, například „*la Bohême*“. Jazykově nejpřesnějším ekvivalentem by měly být „Čechy“, nicméně autoři v revue používali toto pojmenování i v širším významu historických Zemí Koruny české, proto je ve studii většinou používáno spojení „české země“. Dále lze v článcích vyzorovat volné zaměňování pojmů „*Entente*“ a „*Alliés*“, označující státy Dohody. Doslovný překlad těchto názvů by tak mohl být pro čtenáře poněkud matoucí vzhledem k tomu, že „*Alliés*“ by bylo překládáno jako „Spojenci“, což ovšem asociuje válčící stranu druhé světové války. Pro zjednodušení je v této práci také užíván pojem „Masarykův kruh“, který označuje Masarykovy nejbližší stálé spolupracovníky (zejména Edvarda Beneše a Milana Rastislava Štefánika).

Dále je nutné zmínit problematiku citací z revue *La Nation Tchèque*. Tato práce čerpá ze zkompletované sbírky všech čísel revue, která byla rozřazena do čtyř ročníků. Z tohoto důvodu je stránkování v citacích uváděno podle sbírky, nikoliv dle stránkování v jednotlivých číslech. Problematická je rovněž otázka autorství jednotlivých článků. Ve druhé kapitole, věnované zázemí *La Nation Tchèque*, jsou nejvýznamnější přispěvatelé představeni, nicméně u některých článků není dohledatelné, kdo je jejich autorem.

1 Státotvorná propaganda La Nation Tchèque: teoreticko-metodologická východiska

„Moderní národy vznikly jinak, než popisují ve svých oficiálních dějinách.“²⁴

Anne-Marie Thiesse

Námětem této diplomové práce je analýza diskurzivní konstrukce československé národní identity vzhledem k západoevropskému publiku s použitím konceptu československého mýtu, tak jak ho navrhla historička Andrea Orzoff. Jako základní zdroj byla zvolena revue *La Nation Tchèque*, jenž představovala hlavní propagandistický nástroj pařížské Československé národní rady v období první světové války. V širším proudu výzkumu je tato diplomová práce zařazena do teoretického kontextu zkoumání konstrukce národa a role specifické politické komunikace (propagandy) pro jeho utváření.

Je nutné zdůraznit, že práce není zaměřena na politicko-diplomatické aktivity Masarykova okruhu, zasahující především do praktické roviny snah o vytvoření samostatného státu. Naopak se tato práce soustředí na ideologickou linii: tedy jakým způsobem dokázali tito muži opodstatnit a představit existenci československého národa ve francouzském prostředí. Přirozeně se však tato témata v některých případech prolínají. Kontext první světové války tvoří samozřejmě velice specifické pozadí pro diskurzivní konstrukci národa. Není ambicí této práce analyzovat československou válečnou propagandu jako takovou vzhledem k tomu, že v takovém případě by práce musela být mnohem rozsáhlejší: musela by zahrnovat i prostředí v dalších zemích, kde Masarykův okruh působil (USA, Anglie) a rozšířit analýzu o další komunikační kanály a média (například články vycházející v místních periodících, letáky, rozhovory atd.). Jde tedy v podstatě o případovou studii v rozsáhleším výzkumném poli.

²⁴ Anne-Marie Thiesse, *Vytváření národních identit v Evropě 18. až 20. století* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007), str. 9.

1.1 Pojetí národa

Širším kontextem pro úvahy nad rétorikou Masarykova kruhu v průběhu první světové války jsou úvahy nad konstrukcí moderních národů. Intelektuální dispute o definici národa a jeho původu se v akademických kruzích objevovaly již od 19. století v souvislosti s debatami o moderním pojetí národa a o právu na uznání jeho existence. Pro vědecké zkoumání pojmu národa (a s ním spojených konceptů typu národní identita, nacionalismus atd.) znamenala ovšem velký zlom až druhá světová válka. Od poloviny 20. století se pak tato oblast bádání rozvinula až do dnešního mimořádně širokého až nepřehledného tvaru, ze kterého bude v následujících odstavcích zmíněno jen několik klíčových jmen a tezí.

Český historik Miroslav Hroch věnující se problematice formování moderních národů shrnul konsenzuální rysy soudobých úvah o nacionalismu do pěti polí. Zaprvé se dle Hrocha badatelé shodují na tom, že každý nacionalismus má nějaké vazby k minulosti či historickou dimenzi. Ačkoliv jazyku, kultuře a etnicitě přikládají různé teorie různou důležitost, nelze tyto aspekty opomínat a jsou druhým společným prvkem. Zatřetí se téměř vždy vyskytuje souvislost s procesem modernizace. Dále se pravidelně objevuje otázka zájmových sfér různých sociálních skupin. Posledním společným polem je pak význam citové mobilizace a iracionálních pudů.²⁵

Proslulý britský historický sociolog Anthony Smith zabývající se především otázkou národní identity v tomto duchu definuje národ jako „pojmenovanou lidskou populaci, sdílející historické území, společné mýty a historickou paměť, masovou, veřejnou kulturu, společnou ekonomiku a pro všechny členy společná zákonná práva a povinnosti,“²⁶ a zdůrazňuje, že národy vždy vyžadují etnické prvky, nicméně od etnik jako takových se odlišují. Konstruktivistické pojetí vzniku národa vyzdvihuje především význam modernizace a seberealizace zájmové sféry určité skupiny lidí. Klíčovým zástupcem modernistického přístupu byl britský historik českého původu Ernest Gellner, který spojuje vznik národa se vznikem moderní společnosti a přeměny kultur, rovněž se věnuje fenoménu nacionalismu.²⁷

²⁵ Miroslav Hroch (ed.), *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů* (Praha: Sociologické nakladatelství, 2003), str. 22.

²⁶ Tamtéž, str. 291.

²⁷ Zuzana Kubišová, „Pohledy na národ a nacionalismus jako součást evropské vzdělanosti“, *Paideia* roč. 9, č. 3-4 (2012), str. 6.

Mezi rozhodné zástupce konstruktivistického pojetí patřil také významný americký badatel Benedict Anderson, podle nějž je národ „pomyslné politické společenství – a to existující v představách jako společenství ze samé své podstaty vnějškově ohraničené a svrchované.“²⁸ Existuje v představách, jelikož i v tom nejmenším národě se jednotlivci nemohou znát a setkávat.²⁹ Zároveň je však limitován určitými, ale pružnými, hranicemi, jelikož žádný národ do sebe nezahrnuje celé lidstvo.³⁰ Dále národ existuje v představách jako svrchovaný – odmítá legitimitu Bohem ustanovených hierarchicky uspořádaných říší a touží být svobodný, tedy podřízený pouze přímo Bohu. Svrchovaný stát je pak symbolem a zárukou této svobody.³¹ Anderson rovněž uvádí, že „národ existuje v představách jako společenství, protože se bez ohledu na to, k jaké nerovnosti a vykořisťování v národě dochází, vždy pojímá jako hluboká horizontální spřízněnost.“³²

Hroch, Gellner a Anderson jsou klíčovými referencemi pro francouzskou historičku a socioložku Anne-Marie Thiessovou, jejíž syntéza z roku 1999 (přeložená do češtiny o osm let později) tvoří pro tuto diplomovou práci základní teoretický rámec. Thiessová totiž považuje za zrození národa okamžik, kdy „hrstka lidí vyhlásí jeho existenci a začne ji dokazovat.“³³ Tato koncepce národa klade tedy zásadní důraz na konkrétní aktéry národotvorného procesu. Kromě toho Thiessová systematicky mapuje „check list“ položek nezbytných pro vytvoření „národní identity“ s důrazem na konstrukci historicko-kulturního a symbolického „dědictví“ národa.

Podstatnou inspirací pro tuto diplomovou práci jsou též analýzy ekonomického rozměru nacionalismu, jak ho definují například historici M. Schulze a N. Wolf. Sledují zejména způsoby, jak „ekonomický nacionalismus“ dodává další rozměr již existujícímu rozdělení na lingvisticko-etnickém základě. Na příkladu Rakouska-Uherska Schulze a Wolf ukazují, že etno-lingvistické skupiny, vstupující čím dál více do konfliktního vztahu, kolem sebe formovaly rovněž etno-lingvistické ekonomické

²⁸ Anderson, Benedict „Pomyslná společenství“ in Miroslav Hroch (ed.), *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů* (Praha: Sociologické nakladatelství, 2003), str. 243.

²⁹ Anderson, Benedict, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (Verso, London: 2006), str. 6.

³⁰ Tamtéž, str. 7.

³¹ Anderson, „Pomyslná společenství“ in Miroslav Hroch (ed.), str. 245.

³² Tamtéž, str. 245.

³³ Thiesse, *Vytváření národních identit*, str. 9.

sítě, které postupně rozdělovaly společný říšský trh.³⁴ S ekonomickým prvkem nacionalismu pracuje i historik I. T. Berend.³⁵

Tato diplomová práce dále navazuje na teorie konstrukce národa prostřednictvím diskurzu, které rozvíjí rakouská badatelka Ruth Wodaková. Ta se hlásí k Andersonovi, když zdůrazňuje, že národ vnímá především jako symbolickou komunitu.³⁶ Emocionální ztotožnění s národem pak dle Wodakové vyrůstá z tohoto podkladu. Opírá se i o pojetí sociologa Stuarta Halla, definující národ jako „nativ“, tedy diskurzivní formaci, kterou členové daného společenství sdílejí a předávají dál.³⁷ Wodaková pracuje rovněž s pojmem „identity“, která představuje v jejím pojetí dynamickou skutečnost procházející neustálou redefinicí.³⁸ Diskurz jako specifická forma sociální praxe tedy v tomto typu bádání hraje klíčovou roli pro porozumění formování i vyjádření národní identity.³⁹ Za specifickou formu diskurzu lze pak považovat propagandu.

³⁴ Max-Stephan Schulze a Nikolaus Wolf, „Economic nationalism and economic integration: the Austro-Hungarian Empire in the late nineteenth century“, *The Economic History Review* roč. 65, č. 2 (2012): 652-673, str. 671.

³⁵ Ivan T. Berend, „The historical evolution of Eastern Europe as a region“, *International Organization* roč. 40, č. 2 (1986): 329 – 346, str. 342.

³⁶ Ruth Wodak, Rudolf De Cillia, a Martin Reisigl, *The Discursive Construction of National Identity* (2), (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2009), str. 22.

³⁷ Tamtéž, str. 24.

³⁸ Tamtéž, str. 16-17.

³⁹ Tamtéž, str. 29.

1.2 Propaganda jako způsob politické komunikace a národotvorná strategie

Propaganda je forma komunikace, usilující o odezvu, která bude prohlubovat požadované záměry propagátora.⁴⁰ Dále je možné ji definovat jako „úmyslný a systematický pokus formovat vnímání, manipulovat poznatky a usměrňovat chování tak, aby výsledná odezva prohlubovala požadované záměry propagátora.“⁴¹ Propagandu tedy můžeme chápat jako formu strategické politické komunikace.⁴²

Takto definovaná propaganda je součástí výzkumu v oblasti komunikačních studií. V tomto vymezení se s ní setkáváme v jednom ze stěžejních teoretických děl věnujících se propagandě nazvaném „Propaganda and Persuasion“ Gartha S. Jowetta a Victorie O'Donnellové. Nicméně existuje i kritici tohoto přístupu, kteří připouští, že se analýza propagandy řadí do komunikačních studií, ale argumentují, že je tomu tak jen do určité míry.⁴³ Definují ji pak jako formu sociálního nátlaku. Francouzský filozof Jacques Ellul se například kloní k pohledu na propagandu jako na sociologický fenomén a nikoli jako na aktivitu skupiny lidí.⁴⁴ Zaměřuje se pak především na moderní pojetí propagandy, psychologickou stránku (například manipulace se symboly) a využití nových technologií a médií.⁴⁵

V diskurzivní konstrukci národní identity může být propaganda chápána jako součást konstruktivní makro-strategie k utvoření národní identity skrz propagaci sjednocování, identifikace, solidarity a rozlišování.⁴⁶ Toto pojetí bude dále rozvedeno v metodologické části práce, jelikož právě tento přístup lze v analýze *La Nation Tchèque* dobře využít. Cílem propagandy je přesvědčit recipienta, tedy zajistit, aby se identifikoval s rétorikou přesvědčujícího.⁴⁷ Pokud je propaganda chápána jako

⁴⁰ Garth S. Jowett, Victoria O'Donnell, *Propaganda and Persuasion (Fifth Edition)*, (Los Angeles: Sage, 2006), str. 1.

⁴¹ Tamtéž, str. 7.

⁴² Anders G. Romarheim, *[689]Paper: Definitions of strategic political communication* (Oslo: Norwegian Institute of International Affairs, 2005), str. 1.

⁴³ Stanley B. Cunningham, *The Idea of Propaganda: A Reconstruction* (Westport, Praeger Publishers: 2002), str. 12.

⁴⁴ Jacques Ellul, *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes* (New York: Vintage Books A Division Of Random House, 1962), Intro: str. V.

⁴⁵ Tamtéž, str. 24.

⁴⁶ Wodak, De Cillia, a Reisigl, *The Discursive Construction*, str. 33.

⁴⁷ Wodak, Ruth, *Critical Theory : Language, Power and Ideology: Studies in political discourse* (Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 1989), str. 96.

mocenský nástroj, využívá k tomuto účelu dle britského specialisty mediálních studií Johna Cornera mimo jiné takzvaný „systém mýtů“, jenž je důležitou součástí symbolických propagandistických praktik.⁴⁸ Podle Jowetta a O'Donnellové „mýtus není jen fantazie nebo lež, ale spíše model pro sociální jednání [...] Mýtus je příběh, jehož význam je ztělesněn v určitých symbolech a událostech, ale také idea, ke které se již lidé přimkli; tudíž je to predispozice k určitému jednání.“⁴⁹

Mýtus tedy nelze zaměňovat se záměrným uváděním nepravdivých informací a nemusí mít nutně pejorativní konotaci. Propaganda může pracovat s reálnými, avšak těžko ověřitelnými fakty, které prezentuje a interpretuje dle svých záměrů. Zvýšení efektivity bez uvádění nepravdivých informací lze rovněž dosáhnout vhodným výběrem faktů, které budou recipienta vybízet k vytvoření logických závěrů.⁵⁰ Tuto verzi propagandy preferoval právě Masarykův kruh pro tvorbu československé propagandy. Masaryk se svými spolupracovníky takovouto strategií vnímal jako nutný prostředek pro šíření povědomí o jejich programu, a dokonce jako nezbytný státotvorný prostředek.⁵¹ Zeman a Klimek citují politika a historika H. A. L. Fishera, který uvedl, že „Československo je dítětem propagandy.“⁵² Právě tento přístup vedl ve svém důsledku k vytvoření tzv. československého mýtu, který analyzuje Andrea Orzoff.

⁴⁸ Corner, John, *Theorising media: Power, form and subjectivity* (Manchester: Manchester University Press, 2011), str. 134.

⁴⁹ Jowett, O'Donnell, *Propaganda and Persuasion*, str. 292.

⁵⁰ Ellul, *Propaganda*, str. 55-58.

⁵¹ Orzoff, *Battle for the castle*, str. 15.

⁵² Zbyněk Zeman a Antonín Klimek, *The life of Edvard Beneš 1884-1948: Czechoslovakia in Peace and War* (Oxford: Clarendon Press, 1997), 21-23.

1.3 Koncept československého mýtu

Tento koncept odkazuje k narativu o československém národu, který vytvořili Masaryk s Benešem zprvu pro potřeby propagandy během světové války. Tento „příběh“ ovšem i později vytvářel argumentační osu pro propagandu šířenou v domácím i zahraničním prostředí.⁵³ Orzoff vychází z tvrzení, že budování československého národa probíhalo duálně – simultánně na domácí a zahraniční scéně.⁵⁴ Její studie se zaměřuje především na zásadní úlohu tisku a propagandy.⁵⁵ Antonín Klimek ve své knize „Boj o hrad“ vyslovuje dokonce myšlenku, že pokud jsou státy udržovány idejemi, byla první československá republika státem budovaným na mylných základních kamenech, byť možná v nejlepší víře.⁵⁶

Orzoff představuje ve své knize „československý národní mýtus“ následujícím způsobem: mírumilovný, tolerantní a přirozeně demokratický národ Čechoslováků byl soustavně utlačován autoritativní habsburskou nadvládou, v jejímž důsledku český jazyk a národní podvědomí téměř vyhaslo. Československá identita pak byla zachráněna odhodlanou skupinou intelektuálů během národního obrození, kteří národ vzkřísili oživením literární češtiny, novým pohledem na dějiny a formulováním politických nároků jménem českého národa.⁵⁷ V rámci zdůvodnění nutnosti spojení území Českých zemí a Slovenska, historicky náležejících ke dvěma státním útvarům (Rakousku a Uhrám), bylo pak nutné vykonstruovat jednotný „československý národ“, který mohl následně v rámci práva na národní sebeurčení nárokovat vznik samostatného státu.⁵⁸

Orzoff správně konstatuje, že navzdory ostrému vymezení se vůči Rakousku-Uhersku v diskurzu zahraniční akce (i následně během první republiky) to bylo právě v rámci habsburské říše v průběhu 19. století, kdy Češi získali nejen cenné politické zkušenosti, ale také zaznamenali rozvoj v oblastech vzdělání a kultury. Z tohoto bohatého politického dědictví vycházeli i Masaryk a Beneš. Během válečného období

⁵³ Orzoff, *Battle for the castle*, str. 14.

⁵⁴ Tamtéž, str. 16.

⁵⁵ Tamtéž, str. 17.

⁵⁶ Antonín Klimek, *Boj o hrad* (Praha: Nakladatelství Tomáš Krsek, 2017), str. 25.

⁵⁷ Orzoff, *Battle for the castle*, str. 11.

⁵⁸ Milena Bartlová et al., *Co bylo Československo? Kulturní konstrukce státní identity* (Praha: Umprum, 2017), str. 13.

pak i díky tomuto kulturnímu kapitálu mohli utvořit přesvědčivou verzi národního mýtu, na které poté stavěli v meziválečném období.⁵⁹

Pro tento výzkum je klíčová orientace propagandy a rozšiřování mýtu v rámci specifického publika, kterým byly elitní a politické kruhy západního světa (tzn. západní Evropy a USA). Český národní příběh pro toto publikum formuloval Masaryk a spol. následujícím způsobem. Češi představovali nositele západních hodnot uprostřed Evropy a dokládali též svou schopnost přizpůsobit se západní kultuře. Prezentovali se jako Rakouskem utlačovaní osvícení racionalisté, toužící se spojit se svými soukmenovci – Slováky. V případě svého vzniku by se tak nový středoevropský stát byl schopný připojit k Západu, jelikož by byl přirozeně oddaný toleranci, egalitářství a lidským právům.⁶⁰

Díky diplomatickým schopnostem a společenských stykům především Masaryka, Beneše a Štefánika toto pojetí dokázalo v cílových skupinách zakořenit. Tito muži pak byli vnímáni jiným způsobem než například reprezentanti Polska.⁶¹ Orzoff rovněž zdůrazňuje, že Masarykovy a Benešovy vize pro řešení české (československé) otázky byly spíše atypické, většina českých politiků v předválečné a válečné době předpokládala pouze vylepšení české pozice v rámci monarchie.⁶² Rovněž je důležité poukázat na fakt, že Masaryk a Beneš zvolili specifický přístup k prosazování vlastních myšlenek, a to že své názory a vliv prosazovali nejprve prostřednictvím zahraničních redakcí a vlád.⁶³

Utváření československého mýtu popisuje nepřímě i Namont při stručné charakteristice propagandy československé zahraniční akce ve Francii. Diskurz propagandy dle Namonta směřoval po třech osách: diskreditace Rakouska-Uherska zodpovědného za válku, ospravedlnění československého projektu a zdůraznění vazby mezi Francií a slovanskými národy v rámci přebudované Evropy.⁶⁴

⁵⁹ Orzoff, *Battle for the castle*, str. 36.

⁶⁰ Tamtéž, str. 24.

⁶¹ Tamtéž, str. 9.

⁶² Tamtéž, str. 37.

⁶³ Zbyněk Zeman, *Edvard Beneš: Politický životopis* (Praha: Mladá Fronta, 2002), str. 25.

⁶⁴ Jean-Philippe Namont, *Československá kolonie: Dějiny české a slovenské emigrace ve Francii (1914-1940)* (Praha: Academia, 2015), str. 137.

Tato diplomová práce přispívá k prohloubení poznání tohoto typu otázek, když v přesně vymezeném terénu (*La Nation Tchèque*) analyzuje vývoj masarykovsko-benešovské rétoriky a zkoumá, jakými konkrétními argumentačními liniemi a prostředky byl konstruován „československý mýtus“ dříve načrtnutý Andreou Orzoff a v jistém smyslu i Namontem. Vnitřní koherenci tohoto „mýtu“ se dá též lépe rozumět v rámci Andersonovy teorie jako základu určité představy soudržnosti československého národa, vyrůstajícího ze společné paměti (husitské hnutí a jeho ideály) i zapomínání (pobělohorská „doba temná“).

1.4 Metodologie výzkumu

Jako metodologický přístup pro tuto práci byla zvolena tematická analýza s prvky historicky-diskurzivní analýzy Ruth Wodakové.⁶⁵ Tematická analýza spočívá v procesu hledání klíčových motivů v rámci předem definovaného korpusu textů. Cílem je odhalení vzorců obsahové organizace a vztahů v souboru analyzovaných dat (textů), pomocí nichž se vynoří témata, která se stávají analytickými kategoriemi.⁶⁶

Uvedená metoda umožňuje určit základní témata československé propagandy v revue a zároveň nastínit, kterým z nich byla přikládána zásadní úloha. Rozkrytí zmíněných hlavních témat může přispět k jemnější analýze toho, do jaké míry byly do propagandy promítány krátkodobé a dlouhodobé zahraničně-politické cíle. Další důležitou proměnnou, jejíž vývoj lze díky tomuto typu analýzy zachytit, je sledování podoby a váhy jednotlivých témat v čase.

Prvním krokem v rámci tohoto typu výzkumu je detailní studium definovaného korpusu textů, v tomto případě celé revue *La Nation Tchèque*, a identifikace klíčových témat a argumentačních vzorců. V této práci jsou tyto tematické okruhy uspořádány do

⁶⁵ Ruth Wodak, „Critical Discourse Analysis at the End of the 20th Century“, *Research on Language and Social Interaction* roč. 32, č. 1-2 (1999): 185-193, str. 187.

⁶⁶ Greg Guest, Kathleen M. MacQueen, Emily E. Namey, *Applied Thematic Analysis* (Los Angeles: SAGE, 2012), str. 10-11.

tří hlavních analytických kapitol. V další fázi pak badatelka tematické okruhy komentuje, propojuje a interpretuje.⁶⁷

S ohledem na výše zmíněný postup je nutné připomenout, že v rámci revue lze nalézt různé druhy článků: zpravodajské a informační ze zemí monarchie a Německa, literárně-historické eseje apod. Nicméně na základě výše popsané metody bude možné identifikovat nosná témata obsahu jednotlivých příspěvků bez ohledu na jejich další typologii a na základě toho je zařadit do uvedených kategorií. V rámci jednotlivých tematických kategorií bude následovat jejich hlubší analýza (například na základě opakujících se motivů, argumentů, symboliky či klíčových slov).

Pokud je v této práci propaganda chápána jako specifický způsob komunikace, diskurzivní analýza se rovněž nabízí jako vhodná metoda, díky níž lze identifikovat manipulativní diskurz či specifický výběr témat, jimiž propagátor konstruuje realitu.⁶⁸ Jowett a O'Donnellová nebo Tylor identifikují daný diskurz s propagandou na základě záměru podavatele a sledují podobnost mezi informativním diskurzem a propagandou, které se liší v podstatě pouze v cílech „odesílatele.“ Stejně jako informativní diskurz si propaganda chce s příjemcem rovněž maximálně porozumět ve výkladu pojmů, ale tyto jsou primárně ve shodě se zájmy propagátora, přičemž tyto nemusí být shodné se zájmy cílové skupiny.⁶⁹

Pro interpretaci výstupů tematické analýzy tato práce využívá jednoho z nabízených nástrojů historicky-diskurzivní analýzy Ruth Wodakové. Konkrétně se zaměří na strategie k diskurzivnímu formování národa, v rámci kterých jsou užívána tzv. argumentativní topoi. „Strategií“ Wodaková rozumí plánovanou diskurzivní aktivitu s politickými či socio-psychologickými záměry nebo funkce těchto aktivit a lingvistické prostředky vytvořené k realizaci těchto cílů.⁷⁰ Je nutné podotknout, že strategií může být více a mohou se vzájemně prolínat. Pro potřeby této práce lze uvést dva příklady základních strategií.

⁶⁷ Miller, Shari Parsons, *Thematic analysis*, (Salem Press Encyclopedia: 2016), (Přístup: EBSCO, Research Starters, staženo 2. 5. 2018).

⁶⁸ Van Dijk, A. Teun. Discourse and Manipulation. *Discourse and Society*, roč. 17, č. 2 (2006): 359-383, str. 365.

⁶⁹ Jowett, O'Donnell, *Propaganda and Persuasion*, str. 31.

⁷⁰ Wodak, De Cillia a Reisigl, *The Discursive Construction*, str. 34.

Strategie opodstatňování se věnuje především problematickým událostem v minulosti, které jsou důležité pro stabilizace dané verze narativu národní historie. Pokouší se legitimizovat postupy národní skupiny („my“) a obhájí předkládanou společnou představu národa o sobě samém. Druhou strategií je *strategie transformace*, jež se snaží pozměnit relativně zavedenou identitu k té, kterou si autor vytvořil prostřednictvím rétorického přesvědčování. V rámci těchto strategií jsou užívána jednotlivá topoi neboli zobecněné klíčové myšlenky, ze kterých se pak mohou odvodit specifické výroky nebo argumenty.⁷¹ Tyto argumentační vzorce nejsou exkluzivní a jedno topos může být využito v rámci vícero strategií, avšak s různými cíli.⁷²

V této práci jsou identifikována topoi v rámci jednotlivých okruhů vyplynuvších z tematické analýzy. Přiznaným (a ovšem nevyhnutelným) limitem zvoleného metodologického postupu je zřejmá subjektivita při identifikaci témat výběrem určitých dat a jejich následné interpretaci. Pro zmírnění případného zkreslení se tedy autorka rozhodla vytvořit elementární kvantifikaci dokládající viditelnost jednotlivých topoi v revue.

⁷¹ Igor Ž. Žagar, „*Topoi in Critical Discourse Analysis*“, *Lodz Papers in Pragmatics* roč. 6, č. 1 (2010): 3-27, str. 5.

⁷² Wodak, De Cillia a Reisigl, *The Discursive Construction*, str. 34.

2 Revue *La Nation Tchèque*: charakteristika a zázemí

Cílem kapitoly je stručně představit revue *La Nation Tchèque*, která vycházela jako čtrnáctideník v Paříži. První číslo spatřilo světlo světa 1. května 1915. Od začátku svého vydávání měla *La Nation Tchèque* zvláštní postavení jako „okno Masarykovy akce do světa“.⁷³ Samotná Francie měla pro Masarykovu zahraniční akci specifickou důležitost a poskytovala jí cenné zázemí. Vzápětí po vyhlášení války se zde zmobilizovala česká komunita podporující cíle Dohody a zároveň formulující požadavek obnovení samostatných Českých zemí. Jejím velkým úspěchem bylo například uznání zvláštního postavení pro-francouzsky smýšlejících Čechů, se kterými mělo být zacházeno jako s příslušníky spřáteleného národa.⁷⁴ Po příchodu Masarykova kruhu došlo k reorganizaci československé komunity a Paříži se stala sídlem tzv. Československé národní rady. Revue *La Nation Tchèque* získala v roce 1916 status její oficiální publikace. Proto v ní vycházela kromě běžných politických a literárních článků i veškerá oficiální prohlášení „československé zahraniční akce“. Revue samozřejmě soustavně informovala o činnosti hlavních představitelů Rady. Pro francouzské čtenáře byla konečně revue zdrojem exkluzivních aktuálních informací o dění v srdci Rakouska-Uherska.⁷⁵

Bohatou studnicí informací o fungování zázemí *La Nation Tchèque* je válečná korespondence T. G. Masaryka a E. Beneše. Zejména Benešovy dopisy Masarykovi vypovídají o praktické rovině fungování revue. Zajímavostí je Benešova otevřenost při líčení nejrůznějších situací a především při hodnocení lidí. Podrobně se zázemí revue věnoval Beneš i ve svých pamětech, nicméně u tohoto zdroje je nutné připomenout, že tyto paměti byly vydány již za první republiky, a prošly tedy již důkladnou autocenzurou vlivného politika. Pro přesnější seznámení se s děním kolem Masarykova kruhu lze také čerpat z Namontovy dizertace, jež se ovšem soustředí především na vývoj v rámci Československé kolonie.

⁷³ Eduard Kubů a Jiří Šouša, *T. G. Masaryk a jeho c.k. protivníci: československá zahraniční akce ženevského období v zápase s rakousko-uherskou diplomacií, zpravodajskými službami a propagandou (1915-1916)* (Praha: Karolinum, 2015), str. 121.

⁷⁴ Namont, *Československá kolonie*, str. 92.

⁷⁵ Kubů a Šouša, *T. G. Masaryk a jeho c.k. protivníci*, str. 122.

Je nutné zmínit, že *La Nation Tchèque* nebyla jedinou publikací československé propagandy, vycházející v zemích západní Evropy. Kromě *La Nation Tchèque* byl v Paříži publikován významný čtrnáctideník *Československá samostatnost*, který byl ale na rozdíl od *La Nation Tchèque* vydávaný v češtině a tedy orientovaný především na československou komunitu. Proto sloužil především jako propojení zahraničních akce s českými a slovenskými krajany.⁷⁶ Mezi další publikace podobného typu patřil měsíčník *Le Monde slave*, který založil Ernest Denis po odchodu z šéfredaktorské pozice v *La Nation Tchèque*. Tento časopis měl ovšem více literární charakter a věnoval se širší slovanské otázce. V Anglii byl obdobou *La Nation Tchèque* časopis *The New Europe* vydávaný Masarykovým dlouholetým spolupracovníkem Robertem Williamem Seton-Watsonem.⁷⁷

Zásadní otázkou po celou dobu publikování revue bylo její financování, úzce související s celkovým rozpočtem a zdroji zahraniční akce. Masaryk zastával přesvědčení, že peníze podporující československý boj za samostatnost by měly pocházet čistě z vlastních zdrojů (především tedy z příspěvků československých kolonií).⁷⁸ Finanční zabezpečení bylo citlivým tématem, jenž mohlo snadno vyvolávat rozpory. Proto Masaryk Beneše nabádal k opatrnosti, pokud se jednalo o zveřejňování povahy výdajů. Například v dubnu 1916 Masaryk Beneše výslovně upozorňoval: „A znovu: neříkejte nikomu o penězích nic. Kolik, co od koho – nic! Nikomu, sic nebudeme mít pokoje.“⁷⁹ Beneš pak často Masaryka žádal o peníze na publikaci revue a dalších letáků.⁸⁰

Na jaře 1916 během plánování rozpočtu na příští rok psal Beneš Masarykovi o chystaných výdajích na *La Nation Tchèque* a vyjadřoval své obavy: „Dle rozpočtů bude nás stát příští rok *La Nation Tchèque* skoro 40 tisíc. Trochu se toho hrozím.“⁸¹ Masaryk však odpověděl, že tento obnos je schopen opatřit a peníze budou.⁸² V průběhu

⁷⁶ Kubů a Šouša, *T. G. Masaryk a jeho c.k. protivníci*, str. 123.

⁷⁷ Beneš, *Světová válka a naše revoluce*, str. 161.

⁷⁸ Dagmar Hájková a Ivan Šedivý (eds.), „T. G. Masaryk a Edvard Beneš za Velké války 1914-1918“, *Korespondence T. G. Masaryk – Edvard Beneš (1914-1918)* (Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2004), str. 19.

⁷⁹ T. G. Masaryk E. Benešovi, 6. dubna 1916 in Hájková a Šedivý (eds.), *Korespondence*, str. 84.

⁸⁰ E. Beneš T. G. Masarykovi, 23. října 1915 in Hájková a Šedivý (eds.), *Korespondence*, str. 37.

⁸¹ E. Beneš T. G. Masarykovi, 13. dubna 1916 in Hájková a Šedivý (eds.), *Korespondence*, str. 89.

⁸² T. G. Masaryk E. Benešovi, 23. dubna 1916 in Hájková a Šedivý (eds.), *Korespondence*, str. 94.

roku 1916 se také objevila otázka pořízení nebo pronájmu vlastní tiskárny kvůli úsporám a větší nezávislosti vydávání.⁸³

Ekonomická výnosnost *La Nation Tchèque* byla, jak vyplývá z výše uvedeného, záporná, přesto byli autoři štědře honorováni, aby byli motivováni dále se politicky v československé otázce angažovat. Výtisky byly také často zasílány abonentům zdarma. Redakce se navíc musela vypořádávat s úředními zákazy dovozu cizího tisku do jednotlivých zemí (například do francouzsky hovořícího neutrálního Švýcarska) a revue pašovat.⁸⁴ Ve druhém ročníku revue byla zveřejněna výzva čtenářům k obnovení předplatného společně s upozorněním redakce na zvýšení ceny z 6 na 8 franků ročně z důvodu krize dostupnosti papíru.⁸⁵ Cena jednoho výtisku *La Nation Tchèque* byla 25 centů (na konci války 35 centů). Pro srovnání výtisk jednoho z nejvýznamnějších deníků *Le Petit Parisien* stál 5 centů (v roce 1916), případně populární satirický týdeník *Le Canard Enchaîné* stál v témže roce 10 centů za výtisk.⁸⁶

Přesný náklad *La Nation Tchèque* bohužel neznáme. V publikaci „T. G. Masaryk a jeho c. k. protivníci“ autoři ovšem odhadují, že se mohlo jednat spíše o stovky kusů než tisíce výtisků, jako tomu bylo u *Československé samostatnosti*.⁸⁷ Jak již bylo zmíněno, *La Nation Tchèque* vycházela dvakrát do měsíce, nicméně otázka periodicity byla v zákulisí řešena téměř po celou dobu jejího vydávání. Beneš se zasazoval o transformaci revue v týdeník, ve třetím ročníku začala ovšem revue vycházet jako dvojčíslo jednou za měsíc. Zajímavým atributem *La Nation Tchèque* byly mapy Českých zemí, v prvních ročnících tradičně tištěné na zadní straně revue (viz příloha 1). Mapy nejen doplňovaly informace o československém národě, ale také dokreslovaly deklarované politické požadavky zahraniční akce.

Vzhledem k tomu, že byla revue vydávána během války, je třeba zmínit otázku cenzury. Vývoj a podoba cenzury ve Francii v době první světové války je rozsáhlým tématem. Pro potřeby této práce můžeme pouze stručně shrnout, že cenzura a kontrola

⁸³ E. Beneš T. G. Masarykovi, 1. června 1916 in Hájková a Šedivý (eds.), *Korespondence*, str. 116.

⁸⁴ Kubů a Šouša, *T. G. Masaryk a jeho c.k. protivníci*, str. 129.

⁸⁵ „A nos lecteurs“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 2 (1916), str. 32.

⁸⁶ „Archiv Le Canard Enchaîné“, Francouzská národní knihovna <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/cb34348420x/date>.

⁸⁷ Kubů a Šouša, *T. G. Masaryk a jeho c.k. protivníci*, str. 128.

tisku podléhala přímo ministerstvu války, případně departementům v kompetenci ministerstva vnitra. Publikace „Masaryk a jeho c. k. protivníci“ poukazuje na nejasnosti panující okolo způsobu, jakým se Masarykovi podařilo přesvědčit francouzské úřady, aby souhlasily s vydáváním cizojazyčné *Československé samostatnosti*.⁸⁸ Cenzura se nevyhnula ani redakci francouzsky vydávané *La Nation Tchèque*. Například Beneš si v létě 1916 stěžoval: „Všechny tři mapy mi – zkonfiskovali!⁸⁹ I tu etnografickou. Jakživ jsem něco podobného neviděl! V sobotu přijede Milan [Štefánik] – jak přijede, uděláme kroky proti tomu.“⁹⁰ Dále se při studiu *La Nation Tchèque* můžeme setkat s články, obsahujícími zabílené odstavce s poznámkou o vymazání částí textu cenzurou. V případě článků převzatých z českých novin lze předpokládat, že se nejednalo pouze o korekci ze strany francouzské, ale že zde také zasahovala rakousko-uherská cenzura.

Nejvýznamnějšími osobnostmi pro československou propagandu ve Francii byli čelní představitelé československé zahraniční akce: T. G. Masaryk, E. Beneš a M. R. Štefánik. O jejich činnosti pojednává velké množství historických a biografických prací, proto zde jejich životní příběhy s odkazem na již existující literaturu nebudou podrobněji popsány. Pro potřeby této práce je však vhodné, aby byla část této kapitoly věnována dvěma důležitým postavám redakce *La Nation Tchèque*. Těmi jsou francouzský historik Ernest Denis a český novinář a politik Rudolf Kepl. Stručně pak budou zmíněni i další autoři přispívající do revue, kteří zároveň úzce spolupracovali s československou zahraniční akcí: Etienne Fournol a Auguste Douvain.

Beneš ve svých pamětech, ale i v dopisech Masarykovi zmiňoval důležitost propojení propagandistické činnosti s vytvářením jisté „image“, jelikož *La Nation Tchèque* cílila především na francouzské vedoucí představitele.⁹¹ V tomto ohledu byl hlavním iniciátorem Štefánik, který měl dle Beneše přístup právě do těchto elitních, často aristokratických kruhů.⁹² Beneš pravidelně informoval ve svých dopisech Masaryka o Štefánikově společenské aktivitě, především se odkazoval na jeho doporučení jak ve francouzské společnosti vystupovat. V dopise ze 14. ledna 1916 například Beneš Masarykovi psal: „Na mne zase Milan [Štefánik] naléhá a v mnohém správně. Říká, že je třeba pro Francouze dělat flanc, že já se musím stýkat s lidmi,

⁸⁸ Kubů a Šouša, *T. G. Masaryk a jeho c.k. protivníci*, str. 125.

⁸⁹ V korespondenci potvrzeno.

⁹⁰ E. Beneš T. G. Masarykovi, 1. června 1916 in Hájková a Šedivý (eds.), *Korespondence*, str. 117.

⁹¹ Namont, *Československá kolonie*, str. 131.

slušně bydlit atd.“⁹³ Reprezentativní vystupování však způsobovalo další finanční náklady, navíc bylo nutné vysvětlovat příspěvatelům, že tyto výdaje nejsou plýtváním ani osobním obohacováním.

Lze se domnívat, že právě díky tomuto postupu se podařilo vytvořit a upevnit „západní“ obraz Čechoslováků,⁹⁴ jejich precizní organizací je odlišit od jiných reprezentantů středovýchodní Evropy a tím zásadním způsobem zvýšit jejich důvěryhodnost v očích francouzských představitelů.⁹⁵ Ostatně důraz na přísně organizované vystupování vyzdvihoval Beneš i Namont. Ve světle důrazu na vnější dojem spořádanosti je na místě závěrem upozornit na význam (a obavy) plynoucí ze zákulisních sporů o způsobu vedení politické činnosti. Jde především o Benešovy ostré střety s Dürichem, které se odrážely na prohlášeních publikovaných v revue. Mezi nejdůležitější spory patří ten, který vypukl v průběhu roku 1916 a týkal se vedení zahraniční akce.⁹⁶ Nicméně i přes další neshody (například s představiteli Kolonie) je možné říci, že se Masarykovi s Benešem v rámci zahraniční akce podařilo udržet vnější jednotu.

2.1 Ernest Denis

Francouzský historik a bohemista Ernest Denis (1849 –1921) byl zakladatelem a klíčovou osobností revue *La Nation Tchèque*.⁹⁷ Během své akademické kariéry se věnoval ve Francii prakticky neznámým slovanským dějinám. V roce 1872 poprvé navštívil České země v rámci svého výzkumu o Janu Husovi a strávil zde dva roky. Opakovaně se pak do Čech vracel a zároveň se intenzivně věnoval rozvoji slovanských studií na francouzských univerzitách. V roce 1896 se stal vedoucím katedry soudobé historie na pařížské Sorbonně. S Masarykem a Benešem se Denis znal samozřejmě již v předválečném období a ihned po jejich příchodu do Paříže s nimi začal úzce

⁹² Beneš, *Světová válka a naše revoluce*, str. 106.

⁹³ E. Beneš T. G. Masarykovi, 14. ledna 1916 in Hájková a Šedivý (eds.), *Korespondence*, str. 57.

⁹⁴ Orzoff, *Battle for the castle*, str. 52.

⁹⁵ Tamtéž, str. 9.

⁹⁶ Hájková a Šedivý (eds.), *Korespondence*, str. 16 - 17.

⁹⁷ K jeho osudu podrobněji viz Tomáš Chrobák, *Ernest Denis* (Praha: Eva - Milan Nevole, 2003).

spolupracovat. Logicky pak stál u zrodu revue *La Nation Tchèque* v květnu 1915.⁹⁸ Beneš nicméně podotýkal, že ačkoliv byl respektovaným akademikem, Denis nedisponoval přílišným vlivem v politických kruzích.⁹⁹

Jako zakladatel a vedoucí redakce *La Nation Tchèque* měl Denis zpočátku tvůrčí volnost a v revue se zabýval nejen výhradně českými otázkami, ale věnoval se i širší slovanské problematice. V roce 1916 však vyvstaly otázky ohledně dalšího směřování revue. Bylo zapotřebí rovněž řešit „konkurenci“ ostatních slovanských národů a jejich propagandistickou činnost a zároveň bylo nutné brát ohledy na politické spojence Masarykovy skupiny.¹⁰⁰ V tomto období se Denis rozhodl odejít z vedoucí pozice v revue, nicméně situace kolem jeho osoby zůstávala dlouhou dobu nejasná. Přestože Beneš ve svých pamětech líčí situaci jako racionální dohodu, ve svém dopise Masarykovi si několikrát stěžoval na Denisovu nerozhodnost: „Denis s *La Nation Tchèque* se zase rozmyslil. Utvořila se zde skupina Rusů, kteří chtějí založit Revue Slave a mají peníze. On vidí, že by to šlo snáze, on má být direktorem.“¹⁰¹ Denisův zájem o ostatní slovanské národy vyvolával nejistoty vzhledem k jeho pozici v *La Nation Tchèque*. Beneš Masarykovi psal o dalším Denisově váhání: „Chtěl by to a ono, chtěl by rozšířit a zase myslí na tu ruskou revui.“¹⁰² Dále upozorňoval, že by se chtěl Denis také zabývat otázkou Poláků, což mu Beneš s velkým úsilím vymlouval kvůli vztahům s Rusy.

Masarykův pohled na vedení redakce revue, který Benešovi doporučil sdílet s Denisem, odrážel Denisovo silnější postavení v domácím prostředí. Ačkoliv Denisův politický vliv byl diskutabilní, dle Masarykova názoru byl Denis jako Francouz v pozici, kdy mohl snáze kritizovat postupy francouzské vlády a vyslovovat radikálnější požadavky, než by si jinak málo známá skupina cizinců mohla dovolit. Masaryk byl rovněž otevřen Denisovým návrhům na přeměnu či rozšíření periodika, trval však na pozitivním duchu revue, jenž by nevyvolával zbytečné polemiky. Doporučoval též zachovat její literární charakter.¹⁰³

⁹⁸ Beneš, *Světová válka a naše revoluce*, str. 96.

⁹⁹ Tamtéž, str. 154.

¹⁰⁰ Tamtéž, str. 155.

¹⁰¹ T. G. Masaryk E. Benešovi, 6. dubna 1916 in Hájková a Šedivý (eds.), *Korespondence*, str. 57.

¹⁰² E. Beneš T. G. Masarykovi, 27. března 1916 in Hájková a Šedivý (eds.), *Korespondence*, str. 72.

¹⁰³ T. G. Masaryk E. Benešovi, 12. září 1916 in Hájková a Šedivý (eds.), *Korespondence*, str. 157.

Z korespondence vyplývá, že mezi Benešem a Denisem panovaly jisté neshody, týkající se nejen směřování revue, ale také osobních motivací, které oba muži za svými skutky vnímali. Beneš ve své korespondenci Masarykovi zdůrazňoval, že mu Denis vyčítá snahy odstranit postupně z redakce Kepla a že ho nepovažuje za dostatečně schopného.¹⁰⁴ Začátkem roku 1917 Denis s Benešem jednal o svém možném návratu do vedení redakce. Vzhledem k událostem v Rusku se však definitivně rozhodl vydávat Slovanskou revue. S československou zahraniční akcí ovšem nadále intenzivně spolupracoval, do *La Nation Tchèque* však již pouze přispíval.¹⁰⁵

Ve svých pamětech „Naše revoluce“ Beneš Denise charakterizoval jako „vzdělaného, dobrého a svrchovaně poctivého“ a zdůraznil, že se z nich během válečné spolupráce stali opravdoví přátelé.¹⁰⁶ Beneš rovněž zmiňoval, že k názorovým rozhodům docházelo především přechodem od propagandy do politiky, ve které se Denis pro čistě československou otázku jevil nepřiliš praktickým v choulostivých politických otázkách.¹⁰⁷ Ernest Denis spolupracoval s Masarykovým kruhem do konce světové války a až do své smrti v roce 1921 byl významnou osobností v poválečných česko-francouzských stycích. Významně se zasloužil o založení Francouzského institutu v Praze.¹⁰⁸ Za první republiky byl Denis až glorifikován. F. X. Šalda o něm v roce 1920 například napsal: „ačkoliv celý a dokonalý Francouz rodem, vzděláním, kulturou i dílem, není nám cizincem.“¹⁰⁹ Neopomněl ani jeho „heroickou“ činnost během světové války a jeho „ušlechtilé, bojovně lidské tendence“ jako historika.¹¹⁰

¹⁰⁴ E. Beneš T. G. Masarykovi, 11. prosince 1916 in Hájková a Šedivý (eds.), *Korespondence*, str. 189.

¹⁰⁵ E. Beneš T. G. Masarykovi, 20. března 1917 in Hájková a Šedivý (eds.), *Korespondence*, str. 218.

¹⁰⁶ Beneš, *Světová válka a naše revoluce*, str. 154.

¹⁰⁷ Tamtéž, str. 155.

¹⁰⁸ „Historie Francouzského institutu“, Francouzský institut v Praze <https://www.ifp.cz/cz/o-nas-1/>.

¹⁰⁹ František Xaver Šalda, *Kritické projevy – 11 (1919-1921)* (Praha: Československý spisovatel, 1959), str. 189.

¹¹⁰ Tamtéž, str. 191-192.

2.2 Rudolf Kepl

Vedoucím redakce *La Nation Tchèque* a jedním ze zakládajících členů Masarykovy akce v Paříži byl Rudolf Kepl (1876 - 1958), český novinář a politik. Oproti „mužům října 1918“ či E. Denisovi byl Kepl poměrně rychle zapomenut, přestože byl jednou z klíčových osobností československé činnosti ve Francii.¹¹¹ Kepl žil v Paříži již před první světovou válkou,¹¹² do zahraničí z Rakouska-Uherska odjel již v roce 1908. Kromě Paříže pobýval i v Ženevě. Jako zahraniční dopisovatel mnoha českých periodik (Národní listy, Lumír, Moderní revue apod.) rozšiřoval české povědomí zejména o současné francouzské kulturní scéně.¹¹³ Kepl se aktivně angažoval v československé kolonii, v roce 1912 byl například jedním ze dvou delegátů pařížských Čechů na sjezdu Národní rady české a později tajemníkem Francouzsko-české ligy, sdružující české elity ve Francii.¹¹⁴

Do československé zahraniční činnosti se zapojil hned v jejím počátku. Dle dostupných zdrojů je patrné, že měl problematické vztahy s Benešem. O neshodách s Denisem, který byl jinak jeho dlouholetým přítelem, se Beneš zmiňuje ve své korespondenci u příležitosti četných diskuzí o vedení revue a naráží také na vztah Denise a Kepla: „Kepla se zastává rozhodně, ale stěžuje si naň stále.“¹¹⁵ Že Beneš nepovažoval Kepla za dostatečně spolehlivého, vyplývá i z dopisu v březnu roku 1916, kdy Masarykovi píše: „Mám v úmyslu teď, jak se instaluji, od nového ročníku to vzít skutečně do ruky pevněji. On [Denis] nemá čas a Kepl provede každou chvíli hloupost a přímo oslovství.“¹¹⁶ V červnu 1916 také Beneš v obavách ze skandálu informoval Masaryka o aféře Kepla se slečnou z administrace.¹¹⁷

Z Benešovy interpretace se Kepl nejeví v příliš dobrém světle. Gustav Erhart poukázal na skutečnost, že Kepl, zajímající se intenzivně o politické dění v Rakousku-Uhersku, byl již v předválečném období zastáncem myšlenky vytvoření samostatného českého státu a po vypuknutí války byl jednou z prvních osobností, formulující

¹¹¹ Gustav Erhard, „Rudolf Kepl, osobnost neprávem zapomínaná“, *Literární noviny* roč. 10, č. 28 (1999): str. 7.

¹¹² T. G. Masaryk E. Benešovi, 1. října 1915 in Hájková a Šedivý (eds.), *Korespondence*, str. 32.

¹¹³ Erhard, „Rudolf Kepl“, str. 7.

¹¹⁴ Namont, *Československá kolonie*, str. 100.

¹¹⁵ E. Beneš T. G. Masarykovi, 14. ledna 1916 in Hájková a Šedivý (eds.), *Korespondence*, str. 57.

¹¹⁶ E. Beneš T. G. Masarykovi, 12. března 1916 in Hájková a Šedivý (eds.), *Korespondence*, str. 73.

¹¹⁷ E. Beneš T. G. Masarykovi, 1. června 1916 in Hájková a Šedivý (eds.), *Korespondence*, str. 116.

požadavky budoucí státnosti národa v Národní radě pařížské. To potvrzuje i Namont. Avšak Keplova koncepce a názory se občas neshodovaly s představami zástupců národního odboje zejména pak Edvarda Beneše. Kepl cítil, že jeho (i Denisovy) představy jsou „odstrčené a zneuznané“.¹¹⁸ Z výše uvedeného vyplývá, že Keplova pozice v *La Nation Tchèque* nebyla příliš pevná, přestože byl jedním z jejích zakladatelů a vedoucím redakce. Postupně byl vytlačen z redakce a administrace pouze do technické správy listu.¹¹⁹

Po skončení války Kepl zůstal v Paříži a nadále se angažoval v činnosti československé kolonie. Kepl byl i přes uvedené problematické vztahy s některými představiteli Masarykova kruhu během první republiky aktivně zapojen do její zahraniční činnosti, především pak pomáhal udržovat styky s francouzskou vyšší společností a s uměleckými kruhy.¹²⁰

2.3 Vybraní významní přispěvatelé *La Nation Tchèque*

Jedním z výrazných přispěvatelů revue byl francouzský politik a žurnalista Etienne Fournol (1871 – 1940). Fournol patřil mezi významné podporovatele československé otázky ve francouzských kruzích. Jako poslanec Demokratické levice (Gauche démocratique) zasedal v Poslanecké sněmovně až do roku 1914.¹²¹ Udržoval blízké vztahy nejen s T. G. Masarykem, ale také například s Karlem Čapkem. Po první světové válce se stal dlouholetým členem Institutu slovanských studií v Paříži a podílel se na utváření institucionální francouzsko-české spolupráce. Přispíval rovněž do revue *Le Monde slave*.¹²²

Dalším důležitým autorem a spolupracovníkem byl francouzský novinář a diplomat Auguste Gauvain (1861 – 1931). V předválečném období se Gauvain věnoval hlavně novinářské činnosti. Od roku 1908 vedl zahraniční redakci *Journal*

¹¹⁸ Erhard, „Rudolf Kepl“, str. 7.

¹¹⁹ E. Beneš T. G. Masarykovi, 13. dubna 1916 in Hájková a Šedivý (eds.), *Korespondence*, str. 90.

¹²⁰ Erhard, „Rudolf Kepl“, str. 7.

¹²¹ „Étienne Fournol“, Assemblée Nationale France

[http://www2.assemblee-nationale.fr/sycomore/fiche/\(num_dept\)/3100](http://www2.assemblee-nationale.fr/sycomore/fiche/(num_dept)/3100)

¹²² André Mazon, „Nécrologie“, *Revue des Études Slaves* roč. 22, č. 1-4 (1946): 280-313, str. 285.

des débats, díky čemuž se v roce 1916 seznámil s Benešem.¹²³ Převážnou část svého života se Gauvain zabýval otázkami mezinárodních vztahů a diplomacie, publikoval v této oblasti několik knih.¹²⁴ Po vzniku samostatné Československé republiky Gauvain přispíval dále do českého tisku a stejně jako Fournol zůstával důležitou osobou pro česko-francouzské styky.¹²⁵

¹²³ Namont, *Československá kolonie*, str. 136.

¹²⁴ „Auguste Gauvain – nekrolog“, Archiv Le Petit Parisien
<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k626975f.textePage.f2.langFR>.

¹²⁵ Namont, *Československá kolonie*, str. 260n, 270-271.

3 Co Čech, to Hus

„Patřit k určitému národu znamená být jedním z dědiců společného a nedělitelného dědictví, znát je a uznávat.“¹²⁶

Anne-Marie Thiesse

Následující kapitoly jsou již věnovány přímo analýze *La Nation Tchèque*. Ve třech tematických okruzích budou představeny konkrétní příklady v rámci základních topoi užívaných v rámci strategií diskurzivní konstrukce československého národa Masarykovým kruhem. První z těchto kapitol je zaměřena na historicko-kulturní ukotvení československého národa, pomocí něhož Masaryk a jeho spolupracovníci obhajovali a vysvětlovali jeho existenci. Zároveň se však tato kapitola zabývá i formováním a charakterem konceptu československého národa, jenž je úzce spojen s předkládaným pojetím národních dějin.

Články s historicko-kulturním zaměřením byly vybrány na základě zmínek o historickém kontextu (v období před rokem 1868) a zmínek o českých historických osobnostech. Články v jednotlivých ročnících (viz tabulka níže) byly dále rozděleny podle umístění na titulní stránce a rozsahu (delší než dvoustrana).

	Článků celkem	Titulní strany	Rozsáhlé články
I. ročník	19	8	10
II. ročník	10	4	7
III. ročník	8	0	5
IV. ročník	13	0	5

Z tabulky je zřejmé, že argumentace kulturně-historickou definicí národa se vyskytovala zejména během prvního ročníku existence revue. Zvláště po odchodu Ernesta Denise z šéfredaktorské pozice tato argumentace ustoupila do pozadí, nicméně byla stále přítomna. Revue tuto změnu oznámila v úvodníku nového ročníku: „Budeme se pouze o trochu více orientovat na praktické a konkrétnější otázky z politického pohledu.“¹²⁷ Obměnila se i grafická podoba revue (viz příloha 2).

¹²⁶ Thiesse, *Vytváření národních identit*, str. 10.

¹²⁷ „A nos lecteurs“, *La Nation Tchèque*, roč. 3, č. 1 (1917), str. 1.

Tento trend je vidět také na tom, kolik prostoru bylo dopřáno takto tematizovaným článkům v prvním ročníku (8 titulních stran a 10 článků delších než dvoustrana) a jakým způsobem se jejich četnost snižovala. Například v druhém ročníku počet úvodních článků vztahujících se k historickému kontextu klesl na polovinu a ve třetím ročníku už toto téma z titulních článků zmizelo úplně. V posledním ročníku revue lze navýšení vysvětlit zvýšeným počtem narážek na historický kontext v projevech týkajících se nezávislosti a vznikajícího samostatného státu. Nejedná se tedy o články vyloženě historicky zaměřené, spíše jde o rétoriku a argumentaci opřenou o již vybudovanou „image“ národa. Nicméně právě využíváním této argumentace se historicko-kulturní téma dostává opět významově do popředí.

Pro podrobnější analýzu byly vybrány zejména texty, kterým je rozsahem a pozicí v revue přikládán větší důraz. To znamená, že se objevily na titulní straně, případně zabíraly více než dvě strany. Na vybraných článcích z posledního ročníku revue pak ukážeme, jak jejich autoři využívali již vybudovaných představ a symbolů v politických projevech, kdy již nebylo třeba vysvětlovat historický kontext – například obraz Čechů jako nebojácných husitských bojovníků: „nová československá armáda, věrná tradicím armád Žižky nebo Prokopa Holého“.¹²⁸

Na základě analýzy článků vyplývají v rámci historicky podbarvené argumentace tři hlavní topoi:

- 1) Husitské hnutí a osobnost Jana Husa jsou humanistickým a demokratickým ideálem českého národa a reprezentují jeho charakter.
- 2) České země mají historický vztah k západoevropským národům a jsou jejich přirozenými spojenci.
- 3) České země musely historicky neustále hrdinně bojovat s krutou německou rozpínavostí a chránit vlastní existenci před pangermanistickými snahami.

¹²⁸ Lev Sychrava, „L’Italie et la question tchécoslovaque“, *La Nation Tchèque*, roč. 4, č. 7 (1918), str. 236.

3.1 Husité a osobnost Jana Husa

Husitské hnutí bylo nejvýraznějším prvkem v historicko-kulturní tematice, kterému se *La Nation Tchèque* věnuje. Prominence tohoto tématu do jisté míry logicky vyplývá z akademických zájmů E. Denise. Ten československý národ úzce spojoval s určitými hodnotami a charakterem, které získal díky svému historickému vývoji. Především zdůrazňoval smysl pro humanitu, demokracii, svobodu myšlení a toleranci. Tyto hodnoty pak Denis i další autoři publikující v revue dávali do kontrastu s německou (případně rakousko-německou) povahou, rozpínavostí a sklony k nadřazenosti.

Při pohledu na interpretace husitského hnutí v revue výrazně vystupuje určitá míra mystifikace v československé propagandě, přestože Beneš ve svých pamětech tvrdil, že informace, užívané v propagandě byly pravdivé, a pokud ne, tak byli oni sami jako autoři uvedeni v omyl.¹²⁹ Nicméně prezentované vyobrazení husitského hnutí bylo v mnohém schematické a idealizované. Navazovalo na pojetí Františka Palackého, které ovšem již na přelomu století kritizoval historik Josef Pekař. V roce 1912 v knize „Masarykova česká filosofie“ Pekař polemizoval s Masarykovým (a také Denisovým) pojetím českých dějin a vyobrazením českého, potažmo slovanského charakteru, poukazuje na fakt, že staří Slované byli opakem „národa holubičí povahy“. ¹³⁰ Stavěl se rovněž proti deklarované „svobodě lidu“ a bratrské „humanity“, přičemž dokazoval, že modifikaci feudálního systému neměli ve svém programu ani Hus, ani česká reformace a její následovníci. ¹³¹ Různé interpretace historie českých zemí se střetly v kontextu tzv. sporu o smysl českých dějin započatém na konci 19. století. Přestože dle současných historiků vyšla ze sporu vědecky vítězně Gollova škola, politický vývoj po vzniku samostatného státu se jevil jako úspěch Masarykova myslitelského úsilí. ¹³² Spor o smysl českých dějin však vznikem první republiky nezmizel a objevoval se v českém prostředí i později. ¹³³

¹²⁹ Beneš, *Světová válka a naše revoluce*, str. 174.

¹³⁰ Josef Pekař, *Masarykova česká filosofie* (Praha: Nákladem Historického klubu, 1912), str. 24.

¹³¹ Tamtéž, str. 26.

¹³² Michael Borovička et al., *Velké dějiny zemí Koruny české: svazek XII.b (1890-1918)* (Praha: Paseka, 2013), str. 385.

¹³³ Tamtéž, str. 386.

V *La Nation Tchèque* ovšem pochopitelně zcela převládla Masarykova verze husitství. V návaznosti na Palackého interpretaci Husova učení tedy revue představovala husitské hnutí a jeho myšlenky jako ztělesnění charakteru českého národa. Na tomto středověkém hnutí představitelé československé zahraniční akce dokládali smysl Čechoslováků pro demokracii a humanismus. „[Čechy] přijaly k reformátorskému dědictví lásku k pravdě, respekt k myšlenkám jednotlivce, toleranci a náklonnost ke svobodě a bratrství, které dnes nazýváme smyslem pro demokracii“.¹³⁴

Důraz byl kladen také na morální a duchovní rozměr české povahy. „[Čechy] mají slavnou historii, ukázaly jak ve starých časech, tak v současné době, obdivuhodnou duchovní chrabrost.“¹³⁵ Slavná historie a dědictví ovšem patří mezi základní stavební kameny konstrukce moderního národa, proto byly tyto prvky silně akcentovány i v revue *La Nation Tchèque*.¹³⁶ Její kmenoví autoři ovšem velmi selektivně cílili na jediné období z českých dějin. Doba husitská tak zastínila téměř veškeré další významné kapitoly českých dějin – nenajdeme například téměř žádné zmínky o Přemyslovcích. I významná osobnost Karla IV. se v revue objevila pouze epizodicky a okrajově a to zejména v souvislosti se založením univerzity v Praze a rozvojem Čech, zvláště pak v intelektuální a umělecké oblasti. „Ve 14. století, za vlády Karla IV., osvíceného ochránce literatury a umění, se spisovatelé vzdálili z oblasti náboženské, aby se mohli zabývat o otázky historické, právní a filozofické. Založení první slovanské univerzity v Praze v roce 1348, a zrod čilých intelektuálních vztahů mezi Čechy, Francií a Anglií přispěl k vědeckému a uměleckému pokroku.“¹³⁷ Jako císař Svaté říše římské byl pro potřeby revue Karel IV. zřejmě příliš spjat s Němci.

Husitské hnutí tedy autoři revue využívali jako reprezentaci esence „národního charakteru“. Husity pak vykreslovali jako hrdinné bojovníky za pravdu, kteří násilí považovali až za poslední možný prostředek, ke kterému byli prakticky donuceni. „[Češi] si nepřáli válku; přijali za své učení Boží, které přineslo slovo spravedlnosti a lásky. Nuceni se bránit, uvrhli děs a hrůzu do srdce zemí svého nerozvážného

¹³⁴ „IV. Rôle historique de la Bohême“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 5 (1915), str. 77.

¹³⁵ Andrea Torre, „La Bohême, l'Europe centrale et l'Italie“, *La Nation Tchèque*, roč. 3, č. 4-5 (1917), str. 114.

¹³⁶ Thiesse, *Vytváření národních identit*, str. 10.

¹³⁷ „III. Lettres et Arts“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 5 (1915), str. 75.

protivníka.¹³⁸ Vynucený boj za pravdu a uznávané hodnoty tak korespondoval s propagandou světové války.

Tomuto pojetí samozřejmě neodpovídají již na začátku 20. století historiograficky zmapované spanilé jízdy, plenění kostelů či jiné praktiky svou brutalitou nevybočující z dobového standardu.¹³⁹ Například zmiňovaný Josef Pekař ve svém díle přesvědčivě dokládá, že táborité se ukrutenství svých protivníků nejen vyrovnali, dokonce je v mnohém předčili a přes deklarovanou mravní kázeň nebylo možné zabránit tomu, aby do táboreského šiku nevnikla „podezřelá čeládka všeho druhu, jíž šlo jen o loupež, nikoli o boj boží.“¹⁴⁰ Není tedy pochyb, že tyto aspekty byly v *La Nation Tchèque* důkladně potlačovány pro vykreslení husitství jako idealizovaného předobrazu moderních Čechů.

S postupující válkou přispěvatelé do revue zdůrazňovali dokonce kvality a pokrokovost husitů jako válečníků. „Husitské války zaznamenávají významné datum v historii válečného umění a vědy. Nejen, že zrodily prvotřídní vůdce, jakými jsou Žižka nebo Prokop Veliký, ale také zavedly značné změny ve výzbroji, materiálu, taktice a strategii. [...] Jedním z hlavních důvodů úspěchu husitů bylo, že jejich vůdci vytvořili moderní armádu – tedy živý a pružný organismus, jehož jednotlivá soukolí se odvíjela jeden od druhého a kde bylo vše podřízeno myšlenkám velitele. Do té doby byly války jakýmsi turnajem; rytíři se vydávali do série duelů, jejichž vyústěním byl ústup jedné nebo druhé strany.“¹⁴¹ Lze předpokládat, že vyobrazení husitů jako ideálu bojovníků úzce souviselo s Masarykovým zájmem o posílení pozice československých legií.

Osobnosti Jana Žižky a Prokopa Velikého nabyly na významu právě v souvislosti s legionáři, kde symbolika husitských válečníků hrála významnou roli (například při pojmenovávání pluků). Etienne Fournol popsal pro revue ceremoniál předávání vlajky západnímu křídlu československé armády francouzským prezidentem následujícími slovy: „Nevím proč, ale tato lotrinská rovina mi připomněla táboreské

¹³⁸ Ernest Denis, „Les Hussites et la guerre“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 17 (1917), str. 260.

¹³⁹ Petr Čornej, *Velké dějiny zemí Koruny české V*. (Praha: Paseka, 2000), str. 498.

¹⁴⁰ Pekař, *O smyslu českých dějin*, str. 141. K současnému pojetí husitského hnutí viz např. František Šmahel, *Husitské Čechy: struktury, procesy, ideje* (Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 2001).

¹⁴¹ Ernest Denis, „Les Hussites et la guerre“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 17 (1917), str. 259-260.

ležení. Duch Jana Žižky prosycuje vzduch.“¹⁴² Morální a hodnotová rovina se do vojenské oblasti silně prolínala. „Bylo by velkou chybou vidět v těchto historických vzpomínkách pouze rétoriku. Pro Čechy minulost nepřestala žít, protože v ní spočívá jádro budoucnosti. Od Husa, který zemřel, protože odmítl právo odvolání, proti kterému se vzpíralo jeho svědomí, až po ústavu deklarující svobodu myšlení, spojitost je zřejmá.“¹⁴³

V posledním ročníku byla rovněž vyzdvihována důležitost spojenectví ze strany západoevropských států¹⁴⁴ a pomoc československé armádě „věrné tradici Žižkovy armády a armády Prokopa Holého“.¹⁴⁵ Na Žižkových kvalitách geniálního vojenského стратега se dnes shoduje většina historiků. O to větší nesouhlas panuje v hodnocení morálních kvalit a duchovních hodnot. Například již Pekařův popis Žižky kritizuje jeho glorifikaci a zobrazuje ho jako fanatika vykonávajícího boží službu prostředky, které jako válečník nejlépe znal.¹⁴⁶

I když se tato práce nevěnuje posledním vydáním revue, připomeňme projev nově vzniklého československého parlamentu k Ernestu Denisovi, přetištěný v posledním ročníku revue.¹⁴⁷ Tento projev byl nejen vyjádřením vděku za Denisovy zásluhy, ale obsahoval rovněž téměř úplné shrnutí pojetí husitského hnutí jako klíčového okamžiku českých dějin, určujícího charakter národa, tak jak byl v *La Nation Tchèque* po celou dobu její existence vykládán. Hold československého parlamentu věrně přejal výrazové prostředky přítomné v rétorice *La Nation Tchèque*. Českoslovenští poslanci tedy vyslovili poděkování Denisovi za jeho dílo o „Janu Husovi a husitských válkách, tedy tématech, které jsou nám nejcennější“ a ocenili, že vždy rozlišoval mezi „katy a mučedníky“.¹⁴⁸ V textu projevu nemůžeme přehlédnout

¹⁴² Etienne Fournol, „Deux scènes de l’histoire Tchèque“, *La Nation Tchèque*, roč. 4, č. 3-4 (1918), str. 84.

¹⁴³ Ernest Denis, „Le drapeau tchèque“, *La Nation Tchèque*, roč. 4, č. 3-4 (1918), str. 74-75.

¹⁴⁴ Lev Sychrava, „L’Italie et la question tchécoslovaque“, *La Nation Tchèque*, roč. 4, č. 7 (1918), str. 236.

¹⁴⁵ Tamtéž, str. 236.

¹⁴⁶ Pekař, *O smyslu českých dějin*, str. 137 - 138.

¹⁴⁷ „Adresse de l’Assemblée Nationale de la République tchécoslovaque à monsieur Ernest Denis“, *La Nation Tchèque*, roč. 4, č. 14-17 (1919), str. 608.

¹⁴⁸ Tamtéž, str. 607.

opakované zmínky o „Žižkových bojovnících“, o „velkých myšlenkách humanismu“ pramenících v husitské epoše a o Čechách jako „Husově národu“. ¹⁴⁹

Na sklonku války v článku u příležitosti odhalení československé vlajky ¹⁵⁰ Denis uvedl: „česká vlajka, bílá jako jejich svědomí a rudá jako jejich krev.“ ¹⁵¹ Jan Hus pak dle něj ztělesňoval nejen počátek reformačního hnutí, ale představoval zároveň typicky českého mučedníka, bojujícího proti německému útlaku. Psal dokonce o tom, že Hus zůstává obdivovaným národním ideálem, ke kterému všichni Češi vzhlížejí. „[Jan Hus], opravdový Čech, jazykem, srdcem [...] který za svého života přitahoval všechny uvědomělé Čechy a který se hned po své smrti stal konkrétním symbolem ideálů, kterých každý, i nevzdělaný, Čech chtěl dosáhnout. Svatý Hus, ke kterému vzhlížely a vzhlížejí generace, živý symbol velkých idejí, za které český lid bojuje po staletí.“ ¹⁵²

Z dalších osobností českých dějin se v revue opakovaně objevoval zejména Jan Ámos Komenský, charakterizovaný jako Husův pokračovatel a vzor českého intelektuála. V popise života a díla Komenského lze nalézt opakovaně odkazy na jeho národní cítění a strádání mimo vlast. „Celý svůj život jsem nikde nebyl ničím jiným než hostem, neměl jsem vlast.“ ¹⁵³

V diskurzu Masarykova kruhu Husa i Komenského spojovaly dvě zásadní symbolické vlastnosti, které byly pak připisovány celému národu: mučednictví a humanismus. Pojmy „*martyr*“ (mučedník) a „*l'humanité*“ (ve smyslu humanismus) se nacházejí ve většině textů, popisujících povahu československého národa, případně životní dílo těchto dvou osobností. V rozsáhlém článku o díle Komenského a jeho pedagogických zásluhách se například můžeme dočíst: „bylo zapotřebí osvícené mysli a částečného ducha mučedníka; kvalit, které byly u Komenského silně rozvinuté.“ ¹⁵⁴ Revue pak spíše epizodicky zmiňovala i další osobnosti z doby předbělohorské, například Jiřího z Poděbrad nebo Petra Chelčického. Z doby pobělohorské jsou pak

¹⁴⁹ „Adresse de l'Assemblée Nationale de la République tchécoslovaque à monsieur Ernest Denis“, *La Nation Tchèque*, roč. 4, č. 14-17 (1919), str. 610.

¹⁵⁰ Vlajky používané do roku 1920, kdy byla upravena a k červeno-bílé vlajce byl přidán modrý klín.

¹⁵¹ Ernest Denis, „Le drapeau tchèque“, *La Nation Tchèque*, roč. 4, č. 3-4 (1918), str. 80.

¹⁵² „Le peuple Tchèque“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 8 (1915), str. 126.

¹⁵³ Will. S. Monroe, „Jean-Amos Comenius: Le Précurseur de l'Éducation moderne (suite et fin)“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 23 (1917), str. 366.

¹⁵⁴ Tamtéž, str. 366.

uváděny až osobnosti národního obrození (Dobrovský, Jugmann, Kollár, Machar a další).¹⁵⁵

3.2 Vztah k francouzským a západním dějinám

Sounáležitost s dějinami západní Evropy, zdůrazňovaná především ve vztahu k Francii, vyplynuvší z historického vývoje reprezentuje další významný topos. Z textů je zřetelné, že československé historické události a osobnosti byly často představovány v kontextu evropských dějin ve smyslu „co daly České země Evropě“.

V tomto ohledu byl vyzdvihován opět Jan Hus jako stěžejní osobnost českých dějin.¹⁵⁶ „Revolta proti církvi, již Hus podnítil v 15. století, a revoluce 1789 představují dvě zlomové krize a dvě klíčové etapy na cestě humanity k novému uspořádání.“¹⁵⁷ Myšlenky demokracie a humanismu se tedy objevovaly ruku v ruce s morální rovinou národní povahy Čechů – pravidelně spojované se středověkým husitským hnutím.

Autoři revue ovšem věnovali specifickou péči propojení těchto motivů se západoevropským (zejména francouzským) kontextem. „Kde by [francouzské myšlenky demokracie] našly úrodnější půdu než v těchto Čechách nebo v této Jugoslávii, kde nemají ani šlechtu, ani finančnickou aristokracii a kde tedy rozhodování o směřování nutně náleží lidovým vrstvám.“¹⁵⁸ Z této citace je jasně patrný akcent na inspiraci Francií a jejími demokratickými myšlenkami v republikánském státním zřízení: „největší dědic husitské myšlenky Komenský - stejně jako zákonodárci z roku 1789 - odsuzuje loupežné a dobytvačné války a předvídá úsvit éry spravedlnosti a míru, kdy se národy spojí, aby na zemi zavedly vládu bratrství a lásky.“¹⁵⁹

V revue tedy postupně krystalizoval motiv hodnotové shody husitství, českých „národních ideálů“ a Velké francouzské revoluce, které rezonovaly s republikánskými hodnotami Třetí republiky. „Vezměte si reprezentanty českého národa: Chelčického,

¹⁵⁵ Např. „Rôle historique de la Bohême“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 5 (1915), str. 69-82.

¹⁵⁶ „IV. Rôle historique de la Bohême“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 5 (1915), str. 78.

¹⁵⁷ Ernest Denis, „Le drapeau tchèque“, *La Nation Tchèque*, roč. 4, č. 3-4 (1918), str. 78.

¹⁵⁸ Ernest Denis, „Notre deuxième année“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 1 (1916), str. 7.

¹⁵⁹ Ernest Denis, „Le drapeau tchèque“, *La Nation Tchèque*, roč. 4, č. 3-4 (1918), str. 75.

Komenského, Palackého, Havlíčka. Přes všechny odlišnosti, které lze vysvětlit stoletími, ve kterých žili, a osobnostními rozdíly, rozeznáte jednotný prvek. Na štítek, který by je reprezentoval, byste mohli napsat stejné motto: pravda, tolerance, demokracie. U jedněch jako u druhých, byste našli ducha evangelíků a ducha francouzské revoluce.“¹⁶⁰

Konstrukce spojitosti Velké francouzské revoluce a husitství zřetelně vystupuje především v Denisových textech, kde autor zdůrazňoval historickou souvislost Českých zemí a Francie. Tato tendence vygradovala v Denisově popisu slavnostního předání československé vlajky v roce 1918, ve kterém k líčení využíval úryvků textu Marseillaisy „*allons les enfants de la patrie!*“ a „*le jour de gloire est arrivé!*“.¹⁶¹

V této souvislosti je zajímavé připomenout myšlenky z Masarykovy knihy z roku 1896 „Jan Hus. Naše obrození a naše reformace“.¹⁶² Zde se Masaryk soustavně věnoval otázce liberalismu a mimo jiné uvedl: „Humanitní ideál český má svůj historický i věčný základ v naší reformaci, nikoli ve francouzské revoluci; humanism liberální není totožný s humanitou naší reformace. Kdo myslit a cítit chce česky, tohoto rozdílu musí si být vědom.“¹⁶³ Svou tezi Masaryk dále rozvedl: „Naše Bratrství bylo právě jiné nežli „bratrství“ francouzské revoluce. Naše Bratrství založeno bylo na citu a ideji náboženské, bratrství revoluční bylo negací náboženského citu, mělo zřídlo v úsilí politickém.“¹⁶⁴

Z uvedených citací je zřejmé, nakolik je toto Masarykovo předválečné pojetí v rozporu s diskurzem v revue, která na Velkou francouzskou revoluci odkazovala, a kde byl naopak kladen důraz na podobnost idejí Velké francouzské revoluce a ideálů husitství, zejména humanismu a bratrství. „Právě v Čechách je nutné hledat původ principů, které zvítězily v roce 1789. Když naši otcové zničili Bastilu, ideje, které je inspirovaly, přišly z Čech přes Anglii a Spojené státy.“¹⁶⁵ Odkazem na boje za hodnoty francouzské revoluce tak autoři naznačovali, že hodnotová shoda není novodobou a smyšlenou záležitostí, ale naopak je přirozená a historicky zakořeněná. Podobné

¹⁶⁰ „IV. Rôle historique de la Bohême“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 5 (1915), str. 81.

¹⁶¹ Ernest Denis, „Le drapeau tchèque“, *La Nation Tchèque*, roč. 4, č. 3-4 (1918), str. 78-80.

¹⁶² Pro tuto práci bylo využito digitalizované vydání této publikace Městské knihovny v Praze.

¹⁶³ Tomáš G. Masaryk, *Jan Hus* (Praha: Městská knihovna v Praze, 2013), str. 12.

¹⁶⁴ Tamtéž, str. 11-12.

¹⁶⁵ Ernest Denis, „Le drapeau tchèque“, *La Nation Tchèque*, roč. 4, č. 3-4 (1918), str. 74.

úryvky tedy přesvědčivě dokládají propagandistický (a pragmatický) charakter revue stejně jako připravenost hlavních aktérů tohoto příběhu (situačně) slevit ze svých dříve proklamovaných tezí.

Podobně bychom mohli podrobněji studovat i předválečné Masarykovy úvahy o husitství, kdy Masaryk například připouštěl, že „právě i Čechové sami o své újmě stáli proti reformaci a Husovi. Hus sám na domácí své odpůrce nejživěji žaloval.“¹⁶⁶ V porovnání s texty, vycházejícími v revue, je zde na první pohled zřejmý rozdíl. Přestože zejména během prvních ročníků byl klíčovým přispěvatelem Denis, Masarykův vliv na obsah revue byl nezpochybnitelný (viz druhá kapitola). Jeho starší texty ovšem dokládají, že i jím samotným tematizované kontroverzní motivy v souvislosti s husitstvím byly upozaděny ve prospěch propagace československého národa jako vnitřně sjednocené komunity „božích bojovníků“.

Dalším západoevropským národem, k němuž se autoři revue obraceli, byla Itálie. Přestože revue vycházela pouze ve francouzštině v Paříži, věnovala se příležitostně také historickým vztahům s italskými zeměmi. Příkladem mohou být články publikované u příležitosti manifestace v Římě 30. září 1917 za nezávislost Českých zemí. Přetištěné projevy z různých politických událostí jsou ukázkou, jaký diskurz byl využíván pro oslovení jiného než francouzského publika. Autoři článků a projevů se neodkazovali v takové míře na francouzskou revoluci, ale vyzdvihovali vztah ke konkrétní zemi, v tomto případě k Itálii. Přizpůsobovali se tematicky, zejména zde poukazovali na společného nepřítele – Rakousko-Uhersko a Německou říši.

„Itálie zná Rakousko tak, jako jej znají Češi a ví, jaké pocity budí rakousko-uherská vláda, jakou naději lze vkládat do obratu v dynastii, kde tato vrstva populace nikdy nepřijala principy svobody, nezávislosti, demokracie.“¹⁶⁷ Takto autor článku citoval Benešův projev z 30. září 1917 u příležitosti zmíněné manifestace. Stejně jako pro francouzské publikum byla vyzdvihována podoba s Velkou francouzskou revolucí, pro italské čtenáře Ugo Dadone jménem Komise pro nezávislost

¹⁶⁶ Masaryk, *Jan Hus*, str. 22.

¹⁶⁷ „Une manifestation politique en faveur de la Bohême à Rome“, *La Nation Tchèque*, roč. 3, č. 10-11 (1917), str. 397.

Československa poukazoval, že „ve svém boji [proti pangermanismu] Češi již pro své gymnasty ze Sokola dávno přijali červené košile Garibaldiho.“¹⁶⁸

3.3 Boj s Němci

Vztah s Němci a odvěký boj s německou snahou o nadvládu byl v revue vyzdvihován jako jeden z určujících prvků vývoje českých dějin. „[Němci] pohlížejí na Čechy jako na podřadný rod, odsouzený k zániku v germánském oceánu.“¹⁶⁹ Autoři revue zdůrazňovali zejména obecnou „povahovou odlišnost“ od Němců. Češi, jak již bylo výše popsáno, v kontrastu s německou zaostalostí a krutostí, tak reprezentovali demokratický a pokrokový národ, který „nikdy nepoznal chorobné preludy nadvlády a neomezené moci, které strašily jejich sousedy.“¹⁷⁰

Na základě historického vývoje autoři v *La Nation Tchèque* vykreslovali jak slovanské národy, ale zejména Čechoslováci již odedávna bojují s německou kulturní a politickou agresivitou. „Po staletí Češi bojovali za svou svobodu. Odmítli by nadvládu jakéhokoliv národa; ale navýsost nenávidí ducha Němců, jejich těžkopádnost, jejich omezenost a jejich nedostatek dobré víry.“¹⁷¹ Dle tohoto pojetí Češi odolávali germánskému vlivu ještě v období před začleněním Českých zemí do habsburské říše. „Historie Čechů byla vždy inspirována jedinou myšlenkou - snahou udržet si svůj jazyk a původ, a jedinou obavou - obavou z německé dominance.“¹⁷² Pozornost byla však rovněž věnována germanizaci, rekatolizaci po Bílé Hoře a boji o zachování české kultury v rámci Rakouské a později Rakousko-uherské říše. „Od počátku němečtí vládci pochopili význam škol a začali je germanizovat s krutostí a bezohledností jim vlastní. Systematická germanizace začala za Marie Terezie.“¹⁷³ Objevila se zde i problematika poměrů obyvatel na území Českých zemí. „Je zřejmé, že Češi nemohou jinak, než připustit, že v království, které historicky, charakteristicky a formálně patří své

¹⁶⁸ „Une manifestation politique en faveur de la Bohême à Rome“, *La Nation Tchèque*, roč. 3, č. 10-11 (1917), str. 394.

¹⁶⁹ „IV. Rôle historique de la Bohême“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 5 (1915), str. 77.

¹⁷⁰ Tamtéž, str. 82.

¹⁷¹ „Le peuple Tchèque“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 8 (1915), str. 126.

¹⁷² „Si l’Autriche n’existait pas...“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 21 (1917), str. 324.

¹⁷³ „La lutte pour l’enfant tchèque“, *La Nation Tchèque*, roč. 3, č. 6 (1917), str. 197.

slovanské většině, slovanské menšiny [v regionech s početnou německou populací] jsou vydány napospas násilné germanizaci.“¹⁷⁴

Slovensko a jeho vztah k Maďarsku nebyl opomíjen, avšak nebyl dominantním.¹⁷⁵ Autoři v revue přiznávali, že Češi a Slováci netvořili historicky celek, avšak zdůrazňovali jejich kulturní a jazykovou blízkost. Pro francouzského čtenáře didakticky doplňovali vysvětlení s pomocí konkrétního lokálního příkladu: „Češi a Slováci si mezi sebou rozumí snadněji než obyvatelé Provence a Languedocu.“¹⁷⁶ Tematizaci vztahu Čechů a Slováků rozebereme v samostatné kapitole. Uvedme již zde, že autoři revue opakovaně upozorňovali na problematiku násilné maďarizace¹⁷⁷ a rýsovali zřetelnou paralelu mezi vztahem Češi-Němci a Slováci-Maďaři. „Je přesné, a čísla citovaná p. Denisem to dokazují, že výsledky maďarizace byly až směšně neúměrné intenzitě úsilí a násilí použitých prostředků. Ale pro Maďary je nepřijatelné schovat se za neúspěch. Oni chtějí maďarizovat, oni chtějí zbavit Slováky národnosti.“¹⁷⁸

V předešlé podkapitole bylo nastíněno, jak boje z doby husitského hnutí autoři revue přenášeli do aktuálního kontextu první světové války. Činili tak mimo jiné proto, aby zvýraznili postavení československého národa jako přirozeného spojence Západu – díky jeho historickému vývoji i výše uvedeným hodnotám. Například v manifestu českého zahraničního výboru tedy můžeme číst: „Boží bojovníci v 15. století povstali, aby bránili nezávislost národa a prolomili německý útlak; nezapřeme naše předky a nezapřeme jejich učení.“¹⁷⁹ Rozmáchlým tahem pera pak *La Nation Tchèque* představila boj západoevropských národů v právě probíhající světové válce jako pokračování úsilí středověkých Čechů zamezit německé rozpínavosti. „Se Spojenci¹⁸⁰ zvítězí stará husitská doktrína: respektování smýšlení, tolerance, demokracie. Proč by se České země neměly radovat z tohoto bohatství, které uznaly jako jedny z prvních a jehož hodnoty bránily i přes ty nejtěžší zkoušky? [...] Nastal čas, aby se [České země] konečně dostaly mezi své přirozené spojence.“¹⁸¹ Není tedy nic samozřejmějšího než souručenství

¹⁷⁴ „L'Éthnographie – Instruction publique“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 5 (1915), str. 71.

¹⁷⁵ Např. „L'Éthnographie – Instruction publique“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 5 (1915), str. 69-71.

¹⁷⁶ Tamtéž, str. 69.

¹⁷⁷ Ernest Denis, „Les Slovaques“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 10 (1916), str. 151.

¹⁷⁸ „Les Slovaques“, *La Nation Tchèque*, roč. 3, č. 15 (1918), str. 532.

¹⁷⁹ „Manifeste du Comité d'action tchèque à l'étranger“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 14 (1915), str. 216.

¹⁸⁰ Je využít doslovný překlad z revue: Alliés. V dnešním historiografickém prostředí by byl použit spíše název „Dohoda“.

¹⁸¹ „IV. Rôle historique de la Bohême“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 5 (1915), str. 82.

Československa se západní Evropou. Jde vlastně jen o logické vyústění několik staletí trvajícího historického vývoje...

V této souvislosti je klíčové připomenout, jak pečlivě autoři konstruovali odlišnost Němců a Čechoslováků nejen z hlediska kulturního, ale zejména morálního. Vyobrazení Němců jako proti-západních křižáckých bojovníků, kteří ztělesňovali barbarství, bezohlednost, chamtivost, zpátečnictví a krutost, dokonale korespondovalo s propagandou Dohody v kontextu světové války. „Křižáci postupovali k hlavnímu městu, pálili vesnice, masakrovali venkovany, jejich ženy a děti; vrhali na hranice kněží, kteří odmítali neřesti duchovenstva. Ze zášti a chamtivosti přijali Němci s nezkrocenou ochotou záminku, kterou jim poskytlo náboženství, aby si definitivně podmanili do svého jha opovážlivý slovanský rod, který se vzpírá cizí nadvládě.“¹⁸²

V neposlední řadě texty v *La Nation Tchèque* zdůrazňovaly nezdolný charakter Čechů, kteří tváří v tvář německé snaze o nadvládu a potlačení českého národa, stále udržují svou kulturu a brání svou zemi. „Všude utlačováni, opovrhováni, zesměšňováni, Češi neslábnou a neztrácejí svou odvahu. Posílení starou slávou z dob Karla IV. a Jiřího z Poděbrad cítí, že se jejich země stále rozvíjí a dělá pokroky, navzdory všem německým snahám.“¹⁸³

3.4 Zhodnocení

Autoři prostřednictvím textů v revue poukazovali na fakt, že československý národ historicky a kulturně nezpochybnitelně existuje. Navíc se svým přirozeně demokratickým a humánním charakterem shoduje s hodnotami tehdejší západní Evropy. Na tuto argumentaci lze narazit i v pozdějších vydání revue, například ve IV. ročníku v souvislosti se vznikem Společnosti národů: „Je velmi charakteristické, že odtud [z koncepce morálního přesvědčení] splynutí idejí národa a demokracie a společně s vírou ve spravedlnost vede cesta k myšlence velmi blízké Společnosti národů. Husitský král Jiří z Poděbrad byl prvním evropským panovníkem, který podnikl vážné kroky

¹⁸² Ernest Denis, „Les Hussites et la guerre“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 17 (1917), str. 259.

¹⁸³ „IV. Rôle historique de la Bohême“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 5 (1915), str. 72.

k vytvoření mezinárodní unie, která by nahradila papežskou a říšskou moc společenstvím založeným na dobrovolné dohodě křesťanských národů.“¹⁸⁴

Připomínkou Jiřího z Poděbrad a jeho evropského plánu poukazovali autoři zároveň na husitské dědictví a „hluboce zakořeněné“ hodnoty demokracie, mírového soužití a humanismu v československém národu, což plně odpovídalo deklarovaným hodnotám západního světa po světové válce.¹⁸⁵ Díky použitým jazykovým prostředkům a symbolice navíc autoři apelovali na západoevropskou, zejména francouzskou společnost, aby vnímala morální rozměr československé otázky: Čechoslováci, jakožto odvšní mučedníci, zastánci myšlenek humanismu, demokracie a bojovníci za pravdu, si zasloužili svobodu od německého útluu.

Důležitou roli v konstrukci diskurzu hrál E. Denis, který jako francouzský historik sympatizující s československým bojem za samostatnost položil základy historicko-kulturního rozměru analyzované argumentace a podpořil je svou akademickou prestiží. Z Denisových textů je zřejmé, že kladl systematicky důraz na propojení francouzských a českých dějin. Vystupoval tedy jako francouzský vlastenec, který pomocí francouzských reálií přibližoval československý národ francouzskému publiku a snažil se tímto způsobem vyvolat ve francouzském čtenáři pocit solidarity. Jak bylo výše popsáno, nejvýraznějším motivem byla v Denisových člancích hodnotová shoda Velké francouzské revoluce a husitského hnutí. Lze vyvodit, že podobným způsobem později revue přibližovala československou otázku v Itálii, kde se výběrem vhodných historických příměřů (boj proti Rakousko-Uhersku, Garibaldiho košile v Sokolu) snažila rovněž vzbudit sympatie.

Z hlediska strategie ospravedlňování lze v diskurzu pozorovat silnou idealizaci husitského hnutí a upozadňování jeho problematických aspektů. Naopak v rámci strategie transformace je vyzdvihována „přirozená“ sounáležitost ze západní Evropou. Rakousko-Uhersko je tedy zavrženo jako prohnílé a nereformovatelné zřízení a sounáležitost s tímto útvarem je zásadně a konstantně zpochybňována. Autoři *La Nation Tchèque* zároveň jasně definovali alternativní orientaci (v podstatě frankofilskou) zdůvodňovanou plně v intencích národotvorného diskurzu historickou argumentací.

¹⁸⁴ Jaroslav Kallab, „La Ligue des Nations et la nation tchécoslovaque“, *La Nation Tchèque*, Vol. IV, N°18-20 (1919), str. 647.

4 České země pokladnicí monarchie

Při řešení možnosti osamostatnění československého národa přirozeně vyvstala otázka ekonomické soběstačnosti případného vzniklého státu. Tuto problematiku explicitně formulovali i autoři *La Nation Tchèque*: „V momentě, kdy český národ má před sebou vidinu politického osamostatnění, je možné se ptát, jestli v důsledku nedostatečných prostředků a ekonomické závislosti [na Rakousko-Uhersku], nebude nezávislost pouze iluzorní.“¹⁸⁶

O důležitosti ekonomiky pro československou nezávislost svědčí i četnost výskytu článků zaměřených na toto téma. Níže uvedená tabulka poskytuje základní kvantitativní přehled.

	Článků celkem	Titulní strany	Rozsáhlé články	Ekonom. situace*
I. ročník	25	2	6	14
II. ročník	15	0	4	9
III. ročník	17	0	1	9
IV. ročník	5	0	1	zrušeno

*Ekonomická situace = *Situation économique* byla součástí pravidelné rubriky revue „*Faits et actualités*“. Nebyla však zařazována v každém čísle.

Články uvedené v tabulce byly vybrány na základě toho, zda se v nich objevuje (v různých kontextech) argumentace podporující československou otázku ekonomickou silou. Je ovšem nutné zdůraznit, že v tabulce tak nejsou uvedeny všechny články, zmiňující československou ekonomiku jako takovou. V revue lze pak nad rámec uvedených textů dále nalézt odkazy a narážky na ekonomickou sílu země například v rámci transkripce různých proslovů nebo recenzí knih. Jako příklad můžeme uvést článek o vydané knize Edvarda Beneše v roce 1917, kde autor v rámci popisu českého

¹⁸⁵ Jaroslav Kallab, „La Ligue des Nations et la nation tchécoslovaque“, *La Nation Tchèque*, Vol. IV, N°18-20 (1919), str. 646.

¹⁸⁶ „Organisation économique des pays Tchèques“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 5 (1915), str. 72.

národa zmínil jednou větou jako obecně známý fakt, že „Čechy jsou největším zdrojem rakouského bohatství: bohatství zemědělského, hutního, průmyslového.“¹⁸⁷

Z počtu článků v prvním ročníku je patrné, že redaktoři pravděpodobně cíleně vytvářeli faktografické zázemí pro budoucí diskurz o ekonomické síle českých zemí. V každém ročníku revue však najdeme samostatný, detailní a rozsáhlý článek o československé ekonomice. Texty se dominantně zaměřují pouze na Čechy, slovenský průmysl je zmiňován minimálně či vůbec (ve většině případů). Absenci zmínek o slovenském průmyslu lze vysvětlit jeho relativní zaostalostí vůči průmyslu českému. Připomeňme, že v roce 1910 dosahovalo HDP dnešního Slovenska pouhých 63 % HDP Českých zemí.¹⁸⁸

Významu a současně dlouhodobého podceňování ekonomické otázky v kontextu československé nezávislosti si všímá i současný historický výzkum. Čeští historici Jindra a Jakubec ve své knize „Hospodářský vzestup Českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie“ uvádějí, že sociálně-ekonomické kořeny národnostních sporů byly ve výzkumu donedávna spíše upozaděny. Bádání se soustřeďovalo především na politické, ideové a kulturní aspekty národnostní otázky v habsburské monarchii, přičemž ale podceňovalo ekonomický faktor.¹⁸⁹

Základní ekonomické argumenty v *La Nation Tchèque*, jenž vyplynuly na základě analýzy článků, lze shrnout do třech základních topoi, které tvoří osnovu této kapitoly:

- 1) České země jsou ekonomicky soběstačné, bohaté a vyspělé.
- 2) České země byly a jsou systematicky nespravedlivě vykořisťovány Rakouskem Uherskem a Němci.
- 3) České země jsou perspektivním obchodním partnerem pro země západní Evropy a zejména pak pro Francii.

Před vlastní tematickou analýzou je nutné zmínit, jakým způsobem se články o ekonomice vyvíjely v čase. Z výše uvedené tabulky vyplývá, že se četnost snižovala, články se ovšem v jednotlivých ročnících lišily i obsahem a strukturou. Podobně jako

¹⁸⁷ Andrea Torre, „La Bohême, l'Europe centrale et l'Italie“, *La Nation Tchèque*, roč. 3, č. 4-5 (1917), str. 114.

¹⁸⁸ Zdeněk Jindra a Ivan Jakubec, *Hospodářský vzestup Českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie* (Praha: Karolinum, 2015), str. 226, tabulka 40.

¹⁸⁹ Jakubec a Jindra, *Dějiny hospodářství Českých zemí*, str. 44.

v případě historicko-kulturní argumentace se autoři v prvních dvou ročnících snažili především detailně představit ekonomické zázemí českých zemí. To dobře ilustrují rozsáhlé texty články: „*Puissance économique des Pays Tchèques*“ (Ročník I) a „*L'Exploitation économique des Pays Tchèques par l'Autriche*“ (Ročník II). V třetím a čtvrtém ročníku již dominovaly ekonomické aktuality, doplněné především opakujícími se narážkami na bohatství českého národa a jeho systematické vykořisťování. V posledním analyzovaném čísle revue č. 10-11 (1918) je ovšem opět publikován rozsáhlý článek podrobně popisující ekonomickou strukturu a potenciál nově vzniklého Československa. Nicméně pro potřeby této práce není využit, jelikož se objevil až po vyhlášení samostatného státu. Jeho argumentace a tón tedy již pouze odráží národotvorný diskurz, jenž je předmětem zkoumání, a lze konstatovat, že představuje pokračování nastaveného směru propagandy.

Argumentace *La Nation Tchèque* v ekonomické oblasti je dle současného historického výzkumu založena na reálných východiscích. České země byly jedinou oblastí střední a východní Evropy, která se mírou industrializace v předválečném období blížila vzoru západních zemí.¹⁹⁰ Podle historika I. T. Berenda průmyslová revoluce v západní Evropě ovlivnila vnímání modernity a pokroku, které bylo úzce spojeno například s rozvojem sítě železnic. Pokrok v průmyslu se projevil mimo jiné i ve stavbách monumentálních průmyslových konstrukcí, které podporovaly rozvoj vášnivého národního citění. Modernita v tomto slova smyslu se tak stala cílem národních programů stejně tak jako ekonomická modernizace.

Berend mimo jiné připomíná fakt, že industrializace v Českých zemích proběhla v těsném závěsu za industrializací západní Evropy se zpožděním pouhých několika desítek let.¹⁹¹ Ze zemí střední a východní Evropy se HDP Českých zemí jako jediné dosahovalo úrovně západní Evropy. Zároveň uvádí, že v roce 1910 v průmyslových odvětvích pracovalo až 51 % obyvatel.¹⁹² Berend ovšem zdůrazňuje, že právě rakouské zákonodárství postupně umožnilo vznik prostředí příznivého pro rozvoj ekonomiky a obchodu.¹⁹³ Dále také poukazuje na důležitou roli, kterou hráli němečtí a rakouští obchodníci při vytváření tzv. „*verlag*“ systému, který integroval venkovskou populaci

¹⁹⁰ Jakubec a Jindra, *Dějiny hospodářství Českých zemí*, str. 389.

¹⁹¹ Ivan T. Berend, *History Derailed: Central and Eastern Europe in the Long Nineteenth Century* (Los Angeles: University of California Press, 2005), str. 143.

¹⁹² Tamtéž, str. 176, tabulka 2.

do kapitalistického průmyslu. Berend uvádí, že počáteční ekonomický rozvoj Českých zemí a první vlna industrializace, díky kterým se svým pokrokem odlišily od zbytku střední a východní Evropy, umožnilo jednak začlenění Čech do Rakouské říše a vliv jejího zákonodárství, ale také činnost rakouských a německých průmyslníků a obchodníků.¹⁹⁴

Berend i další autoři se shodují, že zejména v druhé polovině 19. století, v druhé fázi industrializace Českých zemí, se „Češi vydatnou měrou zasloužili o to, že hospodářský růst monarchie nabyl trvale udržitelného rázu, a stali se vedle německých Rakušanů navzdory všem překážkám druhým největším „průmyslovým národem“ v celé říši a jmenovitě v Předlitavsku.“¹⁹⁵ Následný socio-ekonomický vývoj dále umocnil konkurenci a rozpor mezi Čechy a Němci, přičemž německy mluvící podnikatelé a obchodníci mohli těžit z podpory existujícího státu, zatímco Češi jako národ bez státu museli vynakládat větší úsilí k tomu, aby se mohli na trhu prosadit.¹⁹⁶ Toto faktografické pozadí tvoří kontext pro analýzu diskurzu *La Nation Tchèque* v ekonomické oblasti.

4.1 Soběstačné, bohaté a vyspělé české země

V článcích o hospodářství Českých zemí byl zpočátku kladen důraz především na vyspělou a efektivní zemědělskou produkci. Autoři ovšem zároveň zdůrazňovali i rozvinutý průmysl: výrobu zemědělských strojů, prosperující textilní a potravinářský průmysl, zejména pivovarnictví a cukrovarnictví.

Základní tezí, kterou revue razila, bylo tvrzení, že České země představují klíčový zdroj bohatství celé habsburské říše. Vyobrazení prosperity Českých zemí pak tvořilo odrazový můstek pro všechny další argumentační linie, které z tohoto pojetí vycházely a rozvíjely je do různých důsledků: „prosperita monarchie má původ pouze v ekonomické aktivitě Zemí Koruny české.“¹⁹⁷ Autoři často pochopitelně dokládali své

¹⁹³ Berend, *History Derailed*, str. 144.

¹⁹⁴ Tamtéž, str. 141-144.

¹⁹⁵ Jakubec a Jindra, *Dějiny hospodářství Českých zemí*, str. 34.

¹⁹⁶ Tamtéž, str. 42-44.

¹⁹⁷ Édouard Bielsky, „Vers la paix future“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 24 (1916), str. 375.

vývody číselnými údaji: „shrnuto: České země produkují 376 kilogramů obilnin na obyvatele, Rakousko produkuje pouze 193 kilogramů na hlavu.“¹⁹⁸

Ve většině článků nalezneme obdobná tvrzení v různých formulacích. V některých případech se objevuje i srovnání s Maďarskem: „Čechy převyšují všechny ostatní země Rakouska svým bohatstvím. Lze dokonce potvrdit, že Rakousko vděčí své relativní prosperitě a nadřazenosti nad Maďarskem pouze Zemím Koruny české.“¹⁹⁹ Na základě četnosti zmínek o efektivitě produkce lze usuzovat, že autoři přikládali velkou váhu vykreslení moderní efektivní produkce Českých zemí vždy v kontrastu s ostatními oblastmi říše: „Země Koruny české jsou také mnohem pokročilejší než jejich sousedé z pohledu průmyslu, obchodu a dopravních prostředků.“²⁰⁰

Často se setkáváme s akcentem na poměr produkce na počet obyvatel, který výše uvedená tvrzení podporoval: „Již v roce 1900 tabulka dokládala toto vítězství, ukazující, že Češi přispívali k této produkci 30 %, přestože jejich populace tvořila pouze 22 %.“²⁰¹ Takové údaje dle autorů revue jasně prokazovaly, že České země byly nejen soběstačné, ale mohly díky přebytkům dokonce živit další části říše: „Populace českých zemí, které zabírají pouze čtvrtinu rakouského teritoria, ale výrazně překračuje jednu třetinu populace celé říše. Čechy oproti tomu [zbytku říše] mohou exportovat a zároveň živit daleko větší počet obyvatel.“²⁰²

S odkazem k rozložení obyvatelstva v různých ekonomických odvětvích pak autoři v revue ilustrovali „modernitu“ a „vyspělost“ české ekonomiky a potažmo i celého národa: „možná v Evropě není žádný jiný tak malý národ disponující seskupením všech materiálních zdrojů a s tak zdravou rovnováhou mezi zemědělskou a průmyslovou produkcí.“²⁰³ *La Nation Tchèque* zdůrazňovala významné zastoupení sekundárního sektoru výroby, který byl všeobecně akceptovaným indikátorem hospodářského pokroku v procesu průmyslové revoluce: „Již před dlouhou dobou Čechy přestaly být pouze zemědělskou zemí; nemají o moc víc než třetinu

¹⁹⁸ Édouard Bielsky, „Vers la paix future“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 24 (1916), str. 375.

¹⁹⁹ „Puissance économique des Pays-Tchèques“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 17 (1916), str. 267.

²⁰⁰ „Le rendement des impôts dans les Pays Tchèques“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 6 (1915), str. 89.

²⁰¹ „Organisation économique des pays Tchèques“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 5 (1915), str. 73.

²⁰² „Le rendement des impôts dans les Pays Tchèques“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 6 (1915), str. 89.

²⁰³ „Organisation économique des pays Tchèques“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 5 (1915), str. 72.

zemědělců, zatímco druhé dvě třetiny obyvatel jsou zaměstnány především v průmyslu a obchodu.“²⁰⁴

Vysokého zastoupení obyvatelstva zaměstnaného v průmyslu v Českých zemích si všímá také ekonomický historik Arnošt Klíma, který dokonce tvrdí, že již v první polovině 19. století bylo možné srovnávat rozvoj v Českých zemích s rozvojem Belgie. Ta byla v polovině 19. století považována za nejvíce industrializovanou zemi na evropském kontinentu.²⁰⁵ Texty revue vysokou míru industrializace opakovaně akcentují a prezentují jako znak pokroku: „pokud zkoumáme rozdělení českého obyvatelstva, vidíme, že 43 % pracuje v zemědělství, 36 % v průmyslu a těžbě, 9,3 % v obchodu a dopravě a 11 % ve veřejných službách a dalších povoláních. Nemohli bychom si přát lepší rozdělení práce národa.“²⁰⁶ Autoři v revue rovněž neopomíjeli zmínit rozvoj železnice, která také symbolizovala míru industrializace a modernity. „Komunikační spojení jsou v českých zemích více rozvinutá než v ostatních zemích Rakouska.“²⁰⁷ Dlužno podotknout, že Čechy měly vskutku největší podíl na říšské železniční síti (necelých 30 %).²⁰⁸

Můžeme rovněž pozorovat, jak autoři v *La Nation Tchèque* v rámci svého úsilí zaujmout západoevropské elity pro svůj národotvorný projekt kladli důraz na vzdělanost Čechů a všeobecnou gramotnost. Klíčovou roli v této oblasti hrál odkaz k technickému vzdělání: „Podle nás je toto průmyslové vítězství Čechů zásluhou perfektní organizace technického vzdělání.“²⁰⁹ Vysoké gramotnosti a zejména mimořádné úrovně technického vzdělání si všímá i Berend, který připomíná, že Pražský technický institut, založený v roce 1805 (o deset let dříve než Vídeňský institut), byl postaven na francouzském modelu *École Polytechnique*.²¹⁰ Kvalitní školství bezpochyby napomohlo hospodářskému vzestupu regionu díky rozšíření odborných znalostí.²¹¹

Z textů revue dále vyplývalo, že České země oplývaly nejen soběstačností a bohatstvím, ale objevoval se i argument, že díky svým zdrojům mohly financovat

²⁰⁴ „Puissance économique des Pays-Tchèques“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 17 (1916), str. 267.

²⁰⁵ Arnošt Klíma, *Economy, Industry and Society in Bohemia in the 17th-19th Centuries* (Praha: Karolinum, 1991), str. 178.

²⁰⁶ „Organisation économique des pays Tchèques“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 5 (1915), str. 75.

²⁰⁷ „Puissance économique des Pays-Tchèques“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 17 (1916), str. 270.

²⁰⁸ Jakubec a Jindra, *Dějiny hospodářství Českých zemí*, str. 326, tabulka 53.

²⁰⁹ „Organisation économique des pays Tchèques“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 5 (1915), str. 74.

²¹⁰ Berend, *History Derailed*, str. 144.

„obranu národa“, zejména prostřednictvím investic do školství. V článku „*La lutte pour l'enfant tchèque*“ (Boj o české dítě), autor explicitně uvádí, že český národ si mohl dovolit financovat národní vzdělání a díky finanční síle bránit společnost před germanizací. „Všechny tyto miliony nebyly vynaloženy na to, co lze nazvat ‚luxusem národa‘ (velké knihovny, laboratoře, atd.), ale na obranu vlastní existence, existence na kterou má nejen právo dle nedotknutelného zákona humanity, ale podle zákonů vydaných vládou, která je první také porušila.“²¹²

Ekonomická síla byla tedy prezentována jako nástroj obrany vlastního národa. Vzhledem k bohatství své země si proto dle autorů český národ mohl dovolit zafinancovat vlastní kulturu a vzdělávání, což představovalo základní předpoklad pro přežití etnické komunity. Tento argument *La Nation Tchèque* dramaticky zmiňovala i ve válečném kontextu, kdy připomínala útlak ze strany Rakouska: „Zdá se nám, že tyto rekvizice, které již musejí trvat přibližně měsíc, mají ještě další cíl: dezorganizovat české školy a odepřít dětem výuku.“²¹³

V pravidelné rubrice „*Situation économique*“ (Ekonomická situace) tak lze nalézt komentáře k válečným opatřením ze strany Vídně, které dle autorů revue účelně podkopávaly české vzdělávání: „Český národ, jako vždy když čelí nebezpečí, myslí především na děti. V Praze byla založena společnost ‚České srdce‘, jejímž cílem je zachránit budoucí generace [...] České dítě vydrží tuto strašlivou zkoušku a budoucí generace budou zachráněny, aby mohly milovat a chránit svobodné a nezávislé Čechy.“²¹⁴

²¹¹ Jakubec a Jindra, *Dějiny hospodářství Českých zemí*, str. 39.

²¹² „*La lutte pour l'enfant tchèque*“, *La Nation Tchèque*, roč. 3, č. 6 (1917), str. 198.

²¹³ „*Situation économique*“, *La Nation Tchèque*, roč. 3, č. 14 (1918), str. 506.

²¹⁴ Tamtéž, str. 506.

4.2 České země byly a jsou systematicky vykořisťovány

V textech se objevovalo topoi systematického vykořisťování Českých zemí Rakouskem-Uherskem a Němci ve dvou rovinách – válečné a morální. Ve válečném kontextu autoři ve svých článcích upozorňovali, jak velkou měrou přispívají České země na válečné aktivity nepřátel Dohody, byť s nevolí. V druhé rovině, kterou lze nazvat „morální“, texty poukazovaly na nespravedlivé odvody českého bohatství do pokladny Rakouska-Uherska a placení daní, ze kterých Čechy nejen nemají adekvátní užitek, ale dokonce trpí nedostatkem.

Odvěký boj s Němci, který revue představila nejdříve v historicko-kulturní rovině, se tedy nezpochybnitelně rozšiřoval i do sféry ekonomické. V roce 1915 tedy *La Nation Tchèque* bila na poplach: „Boj s Němci, doposud omezený na oblast jazyka, se nyní rozšířil do ekonomického odvětví“.²¹⁵ V dalších letech pak revue stále dramatičtěji vykreslovala žalostnou ekonomickou situaci a vyčerpanost Centrálních mocností: „největší bída panuje všude, dokonce v Českých zemích, které byly tak pověstné jako nejbohatší.“²¹⁶ Kapitoly věnující se válečné ekonomice často detailně popisovaly zhoršující se hospodářskou situaci a její dopady na obyvatelstvo (například *Situation économique*, roč. 3). Tyto popisy mohly na jedné straně umocňovat dojem neudržitelné a zoufalé situace československého obyvatelstva, a zároveň mohly v rámci válečné propagandy rozdmýčkat naději na hospodářský kolaps nepřítele.

V kapitole „Co Čech, to Hus“ jsme sledovali, jak *La Nation Tchèque* odkazovala na „přirozenou sounáležitost“ českých a slovenských zemí se západní Evropou v historicko-kulturních souvislostech. V kontextu světové války pak autoři článků obohatili tento typ úvah o ekonomickou dimenzi. Nejdříve varovně konstatovali, že české bohatství jde do rukou nepřítele československého národa (tedy nepřítele Dohody), zároveň se ovšem snažili svým způsobem lákat Západ na českou ekonomickou vyspělost *pro futuro*. „České země by mohly přinést efektivní pomoc Trojdohodě nejen vojensky, ale také v budoucnu ekonomicky. V politickém zájmu Spojenců je, aby se podobná věc nemohla opakovat [financování válečného úsilí Rakouska-Uherska] a aby z bohatství českého státu profitovali jeho přátelé a nikoliv

²¹⁵ „Organisation économique des pays Tchèques“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 5 (1915), str. 73.

²¹⁶ „Situation économique“, *La Nation Tchèque*, roč. 3, č. 2-3, str. 98.

nepřítel.²¹⁷ V budoucích konfliktech by tedy československý průmysl již mohl podporovat své „přirozené“ spojence: „Všechno toto bohatství může být v příští válce k dispozici národům Dohody.“²¹⁸

V četných člancích také *La Nation Tchèque* upozorňovala na nebezpečí rakousko-německé celní unie, zejména co se jejích politických důsledků týče – jako například v roce 1915: „tuto reorganizaci říše nelze chápat jinak, než jako kompletní unii s Německem.“²¹⁹ Rakousko-německé celní unii se věnovalo několik samostatných rozsáhlejších článků, které především varovaly před možným propojením těchto dvou celků. Zde je užitečné připomenout spolupráci masarykovského odboje a českých podnikatelských kruhů (zejména z okruhu Živnobanky), které se podobného mocenského svazku nejvíce obávaly.²²⁰ Tyto články se však, přestože jsou ekonomicky zaměřené a reprezentují zájmovou politickou linii, přímo nevztahují k hospodářským otázkám Českých zemí. Poukazují spíše na nebezpečné důsledky vzniklé vytvořením silného politicko-mocenského útvaru. Jak vyplývá z výše uvedených úryvků, velký důraz kladli především na eliminaci německého vlivu na český průmysl: „Češi musí být osvobozeni nejen politicky, ale také ekonomicky.“²²¹

Impuls pro osvobození československé ekonomiky dle článků v revue představoval daňový systém v rámci Rakouska-Uherska: „Hlavní a nejpřesvědčivější věcí je otázka daní placených českými zeměmi Vídní.“²²² Na „nespravedlivé rozdělení financí“ doplácely dle článků *La Nation Tchèque* především České země – opět s využitím konkrétních čísel: „Pokud teď rozdělíme přímou daň na hlavu obyvatele, dostaneme odvod 11,90 korun na obyvatele českých zemí a 6 korun na obyvatele v ostatních zemích Rakouska (bez Dolního Rakouska).“²²³ V daňovém systému dokonce *La Nation Tchèque* viděla dokonce jednu ze základních příčin neshod a následných snah o nezávislost: „Ekonomické vykořisťování, z něhož Rakušané udělali systém, je v základu hlavní příčina nespokojenosti Čechů a pohání je k boji za svou

²¹⁷ „Puissance économique des Pays-Tchèques“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 17 (1916), str. 271.

²¹⁸ Édouard Bielsky, „Vers la paix future“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 24 (1916), str. 375.

²¹⁹ „L’union économique austro-allemande“, *La Nation Tchèque*, roč. 3, č. 8 (1915), str. 123.

²²⁰ Jakubec a Jindra, *Dějiny hospodářství Českých zemí*, str. 495.

²²¹ Édouard Bielsky, „Vers la paix future“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 24 (1916), str. 375.

²²² Edvard Beneš, „L’exploitation économique des pays Tchèques par l’Autriche“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 20 (1917), str. 310.

²²³ „Le rendement des impôts dans les Pays Tchèques“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 6 (1915), str. 91.

samostatnost.“²²⁴ Z článků jasně vyplývalo, že čeští podnikatelé platili nepřiměřené daně, aniž by díky tomu získali odpovídající pravomoci k rozhodování o nakládání s takto odevzdanými prostředky: „Naproti tomu [odvedeným daním] Vídeň vrátila českým zemím, platíc všechny výdaje týkající se celkového zabezpečení a policie, veřejných prací (říční a pozemní cesty), veřejného vzdělání a finanční administrativy, celkovou sumu 78 milionů korun, tedy 15% sumy, kterou zaplatily české země Vídni.“²²⁵

Celkové vyznění ekonomických vztahů Českých zemí a centrální vlády Rakouska-Uherska lze shrnout v citaci z rubriky „*Situation économique*“: „Vidíme tedy základní principy národní ekonomiky v Rakousku: vezmeme vše, co můžeme českým zemím a následně je ještě donutíme zaplatit jejich výdaje na jejich vlastní náklady.“²²⁶ V této argumentaci můžeme zřetelně spatřit morální dimenzi, kdy Češi zdůrazňovali, že zabezpečují Rakousko-Uhersko, ale přitom trpí neopodstatněným nedostatkem a jejich peníze jdou na jiné účely, než by si Češi přáli a než by potřebovali.

V dalších textech revue různí autoři poukazovali na skutečnost, že z českých daní byly financovány především záležitosti spravované na úrovni říše – zejména armáda, zahraniční politika a diplomacie.²²⁷ V některých případech takové výdaje působily dokonce přímo proti českým zájmům a přesvědčení: „Nejdříve armáda: je nám úplně cizí; její duch je zuřivě protičeský, bez přestání se horlivě snaží urážet naše cítění a provokovat nás, je to jed, který se šíří v duši českého národa a je vždy připravená sloužit jako nástroj tyranie a útlaču proti nám.“²²⁸

Zejména v kontextu válečné ekonomiky pak České země strádaly, jelikož musely potraviny i suroviny odvádět v nepřiměřeném množství: „České země, přes své bohatství na obilniny, dnes trpí těžkou životní nouzí a zdražením potravin stejně strastiplným, jako zbytek Rakouska.“²²⁹ Texty zmiňovaly i strategické válečné suroviny,

²²⁴ Edvard Beneš, „L'exploitation économique des pays Tchèques par l'Autriche“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 20 (1917), str. 310.

²²⁵ „L'exploitation économique des pays Tchèques par l'Autriche“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 20 (1917), str. 310.

²²⁶ „L'exploitation économique des pays Tchèques par l'Autriche“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 20 (1917), str. 311.

²²⁷ Edvard Beneš, „L'exploitation économique des pays Tchèques par l'Autriche“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 20 (1917), str. 311.

²²⁸ Tamtéž, 311.

²²⁹ „Situation économique“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 4 (1915), str. 60.

které Češi museli odevzdávat Vídni na svůj úkor: „Čechy – hlavní dodavatel uhlí pro Rakousko-Uhersko – trpí absolutním nedostatkem uhlí.“²³⁰

V souvislosti s nepřiměřeným odvodem surovin vybrané články v roce 1917 varovaly před suchem a slabou úrodou.²³¹ Stížnosti na stupňující se tlak monarchie v textech nelze přehlédnout: „České země jsou vykořisťovány Vídni a Berlínem tím nejhanebnějším způsobem [...] Jakkoliv sklizeň ovoce letos v Čechách dosáhla stěží 8000 vagónů, vídeňská centrála pro ovoce a zeleninu nařídila, aby bylo 5000 vagónů exportováno do Německa a 5000 do Vídně. Zbytek může zůstat v Čechách.“²³²

4.3 Perspektivní obchodní partner pro budoucnost

V kontrapunktu k tomuto nařikání nad rakouským vykořisťováním autoři *La Nation Tchèque* vyzdvihovali potenciál Českých zemí jako budoucího výhodného a vstřícného obchodního partnera pro západní Evropu. Bohatství a vyspělost Českých zemí dokládaly mimo jiné odkazy na rozvoj zahraničního obchodu. Ve svých ekonomicky zaměřených textech autoři revue poukazovali na fakt, že zahraniční vývoz a dovoz jde především do/z Českých zemí, vzhledem k tomu, že tyto si to mohou finančně dovolit a zároveň jsou jejich výrobky dostatečně kvalitní pro vývoz: „Stejně tak jsou české země hlavními klienty rakouského importu. S výjimkou Vídně pochází jediní kupci pařížského zboží z Českých zemí, poslední módní produkty se prodávají pouze v Praze; dvě třetiny francouzského vývozu do Rakouska stejně tak jako export italského vína a ovoce je určen pro Čechy.“²³³

V člancích, někdy působících jako reklama na budoucí ekonomickou spolupráci, jsou České země vykreslovány jako dostupné a mimořádně otevřené pro výměny se západoevropskými partnery. Jak jsme ukázali výše, obchodní vztahy s německými zeměmi *La Nation Tchèque* charakterizovala dominantně jako „vykořisťování“. Logicky tedy plédovala za nahrazení těchto výměn formou spolupráce s partnery v západní Evropě. Taková kooperace by dle Masarykova kruhu nebyla založená na podřízeném vztahu – a tudíž představovala pro české podnikatele nezpochybnitelné zlepšení. V některých člancích se dokonce objevuje vize institucionalizované

²³⁰ „Situation économique“, *La Nation Tchèque*, roč. 3, č. 2-3 (1917), str. 98.

²³¹ „Situation économique“, *La Nation Tchèque*, roč. 3., č. 4-5 (1917), str. 157.

²³² Tamtéž, str. 159.

spolupráce řízené budoucí francouzsko-českou obchodní komorou, která „bude mít za cíl emancipovat český obchod a průmysl z ponižujícího rakousko-německého poručnictví a získat pro ně místo, které si zaslouží.“²³⁴

Popis nerostného bohatství Českých zemí zejména v oblasti strategických surovin *La Nation Tchèque* opakovaně formulovala jako nabídku, kterou budou moci státy západní Evropy s neuspokojenou poptávkou využít (samozřejmě podpoří-li projekt samostatného československého státu): „Uhelná produkce českých zemí se blíží nejbohatším zemím s těžbou. Jejich celková roční produkce, rovnající se 25 000 000 tun černého uhlí, je překonána pouze Spojenými státy, Velkou Británií, Německem a Belgií.“²³⁵ Ekonomické výhody pro možné budoucí partnerství dováděli autoři revue až k příslibům budoucí privilegované spolupráce a příznivých podmínek pro investice. Tímto způsobem byly propojeny výhody pro západní Evropu s úpadkem Německa. „Budoucí český stát s radostí schválí kapitálu Trojdhody práva a zvláštní privilegia a záleží na spojeneckých finančnících, aby české země, jejichž velkou ekonomickou hodnotu jsme vám popsali, přestaly být zdrojem příjmů Německa.“²³⁶

V návaznosti na širší slovanskou spolupráci (zejména s Jugoslávií) se pak nabízely další možné výhody, které byly opět formulovány tak, aby neopomněly zvýraznit protiněmecké zaměření. „[Jugoslávie] umožní Čechům přístup k Adriatickému moři a následně tak vytvoří neněmecké zázemí adriatických přístavů. Zejména zjednoduší ekonomické výměny mezi Čechami a Itálií, která může z Čech získávat uhlí a další produkty, které se jí nedostávají.“²³⁷ Téměř identický text se pak objevil o rok později v článku „*La Bohême indépendante et l'Italie*“²³⁸, kdy autor uvedl stejná čísla a data, dokonce i stejné formulace.

Vzhledem k tomu, že revue byla zaměřena především na francouzské čtenáře, autoři článků poukazovali zejména na možné francouzsko-československé ekonomické propojení: „Byla by to především Francie, kdo by měl velkou výhodu z této změny. Vnější obchod českých zemí by se rozvíjel především k francouzskému trhu

²³³ „La Bohême indépendante et l'Italie“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 19 (1917), str. 295.

²³⁴ „Faits et informations“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 2 (1915), str. 31.

²³⁵ „Puissance économique des Pays-Tchèques“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 17 (1916), str. 269.

²³⁶ Tamtéž, str. 271.

²³⁷ Édouard Bielsky, „Vers la paix future“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 23 (1916), str. 361.

²³⁸ „La Bohême indépendante et l'Italie“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 19 (1917), str. 295.

a francouzský průmysl by v novém státu našel významná odbytiště.“²³⁹ Přestože zvýhodněnou spoluprací *La Nation Tchèque* zmiňovala v souvislosti s více zeměmi (viz Itálie výše), Francii přikládala největší důraz a rozváděla možnou konkrétní podobu těchto budoucích vztahů. „Československý stát vstoupí s radostí do latinské monetární unie, která významně rozšíří sféru, kde má vliv francouzské finančnictví a která otevře francouzským obchodníkům nové trhy, kde budou moci vykonávat svoji obchodní činnost bez konkurence.“²⁴⁰

V reakci na prostor, který se měl uvolnit odchodem německého kapitálu a snížením ekonomické přítomnosti Němců v Československu, *La Nation Tchèque* predikovala, že „Francouzi zde naleznou příležitost výhodně investovat své peníze a zároveň efektivně bojovat se svými nejhoršími nepřáteli.“²⁴¹ Je nutné zmínit, že tato snaha o navázání spojení s Francií vyplývala z nutnosti reorientace československé ekonomiky na nové trhy. Český průmysl a kapitál byl z velké části směřován na rakousko-uherský trh: „dokonce i československá sociální demokracie dala na svém posledním předválečném sjezdu najevo svůj zájem o její [habsburské monarchie] zachování jako velkého hospodářského prostoru ve střední Evropě.“²⁴²

Dalším argumentem, který se v článcích vyskytuje, je pojetí ekonomické síly Čech jako faktoru, který bude (nejen francouzské) partnery nutit k vyjednávání. České země tak byly stavěny do jedinečné pozice v rámci slovanských zemí. „Její [italská] vůle se osvobodit od Německa by našla odezvu u Slovanů, kteří sdílejí stejnou touhu a kteří jí ulehčí práci se zničením veškeré konkurence německého průmyslu. Nicméně jsou to Čechy, kde nalezne své nejlepší spojence. Československý stát, z ekonomického pohledu, bude pro státy Spojenců vpravdě nejdůležitější.“²⁴³

V tomto kontextu se revue obracela i na jiné země, než byla Francie. Edvard Beneš již v druhém ročníku *La Nation Tchèque* uváděl, že „několik příkladů stačí k ilustraci obecné představy o politických a ekonomických zájmech, které musí tlačit kompetentní kruhy v Anglii k tomu, aby se zajímaly o československou otázku.“²⁴⁴

²³⁹ Édouard Bielsky, „Vers la paix future“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 24 (1916), str. 375.

²⁴⁰ Tamtéž, str. 376.

²⁴¹ Tamtéž, str. 376.

²⁴² Jakubec a Jindra, *Dějiny hospodářství Českých zemí*, str. 452.

²⁴³ „La Bohême indépendante et l'Italie“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 19 (1917), str. 295.

²⁴⁴ Edvard Beneš, „L'Angleterre et la Bohême“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 21 (1917), str. 329.

Kromě pozitivní motivace lze tyto narážky vykládat jako lehký nátlak na budoucí partnery pro zahájení jednání a také jako sebevědomé vystupování národa vědomého si vlastní hospodářské síly a ceny.

Jestliže dle současného historického výzkumu odrážela argumentace ekonomickou silou Českých zemí realitu (viz Jindra a Jakubec a další), platnost příslibů budoucí privilegované spolupráce zůstává přinejmenším diskutabilní. V článcích revue byla možnost výjimečného vztahu „nabízena“ hned několika možným partnerům (např. Francii a Itálii). Z výše uvedené argumentace vyplývá, že výrazná orientace na ekonomické výhody, plynoucí pro Francii ze spolupráce s budoucím Československem, stála dominantně na politickém základu.

4.4 Zhodnocení

Lze říci, že diskurz v revue odrážel vyvrcholení ekonomického nacionalismu, který hrál zejména v druhé polovině 19. století v Rakousko-Uhersku významnou roli. Max-Stephan Schulze a Nikolaus Wolf uvádí, že vznik etnických obchodních skupin a sítí významně ovlivnil obchodní náklady tím, že usnadňoval obchod se stejnou etnickou skupinou. Regiony se tak v rámci vnitřního trhu říše asymetricky integrovaly a v návaznosti na rostoucí nacionalistické tendence se různá etnika snažila ostatní etnické skupiny vytlačit i ekonomicky.²⁴⁵ Taková snaha o převzetí výlučné kontroly nad vlastní teritoriální ekonomikou ze strany Čechů je z výše uvedených příkladů patrná.

Důležitým pojmem, se kterým pracovaly téměř všechny texty revue pojednávající o ekonomické situaci Českých zemí je *exploitation* – vykořisťování. Tento výraz se vyskytuje téměř ve všech článcích z pravidelné rubriky *Situation économique*. Navíc se s ním setkáváme v názvech ekonomicky zaměřených článků: např. „*L'exploitation économique des pays Tchèques par l'Autriche*“ (Vykořisťování Českých zemí Rakouskem).

„Československý stát bude zahrnovat Čechy, Moravu, Slezsko a Slovensko. [...] Tyto čtyři země byly přírodou obdařeny nesmírným bohatstvím [...] Slovanský národ, který je obývá je velmi pracovitý a aktivní. Je to díky této činorodosti a odolnosti, že

²⁴⁵ Schulze a Wolf, „Economic nationalism and economic integration“, str. 671-672.

mohl přežít takové katastrofy, jakou byla habsburská nadvláda,²⁴⁶ shrnuje zpráva, která měla být přednesena v Kongresu národů střední Evropy v Paříži. Převážně pozitivní role habsburské monarchie v počátcích industrializace, nebo přirozená orientace na říšský trh byla důsledně opomíjena.

Diskurz, který nastavila *La Nation Tchèque* se pak odrážel i v zahraničním, sympatizujícím tisku. Příkladem může být článek v italském periodiku *Corriere della Serra*, který doslovně přejímal argumentační linii revue – co se bohatství Českých zemí, příznivých přírodních podmínek a modernitě pracujícího národa týče. „Můžeme říci, že bohatství a síla Rakouska-Uherska spočívá především v československých regionech. Zalidněné, velmi úrodné, bohaté na minerály, lesy a kapitál, obydlené velmi inteligentním, smělým a odolným lidem, slovanské Čechy mají všechny potřebné kvality k vytvoření prosperujícího moderního a životaschopného státu.“²⁴⁷

Na základě současného ekonomicko-historického výzkumu lze tedy tvrdit, že topoi *La Nation Tchèque* založené na ekonomických faktorech, odrážely do velké míry realitu. Socio-ekonomická rivalita Čechů a Němců však byla v revue politicky prezentována francouzskému publiku také jako příležitost pro vlastní profit, který by navíc napomohl k úpadku válečného nepřítele – Německa.

Opět lze pozorovat přítomnost obou národotvorných strategií. V rámci strategie opodstatňování je upozadována pozitivní historická role rakousko-uherského zákonodárství nebo německého kapitálu pro rozvoj českého průmyslu a modernizaci hospodářství. Strategii transformace lze spatřovat v reorientaci obchodu z trhu habsburské říše na západoevropské státy a v navrhovaných konceptech francouzsko-československé ekonomické spolupráce.

²⁴⁶ Vratislav Trčka, „La force économique des Pay Tchécoslovaques“, *La Nation Tchèque*, roč. 4, č. 10-11 (1918), str. 432.

²⁴⁷ „A travers la presse“, *La Nation Tchèque*, roč. 3, č. 6 (1917), str. 228.

5 Češi a Slováci nebo Čechoslováci?

Byli Čechoslováci jedním národem rozděleným do dvou států – Rakouska a Uherska? Po celé zkoumané období časopis *La Nation Tchèque* nenabízel jasnou definici „československého národa“. Z dostupných zdrojů je zřejmé, že tato skutečnost pouze odráží fakt, že mezi klíčovými aktéry nepanovala v tomto ohledu shoda na jednotném přístupu. I samotný Masaryk, původem moravský Slovák, zřejmě v této otázce prošel určitým vývojem.²⁴⁸

Z níže uvedené tabulky je patrný vývoj důležitosti tématu. V prvních číslech byla pozornost věnována především představení českého národa a jeho historie, přičemž na Slováky zbývalo minimum prostoru. V následujících ročnících se pak objevovala slovenská otázka mnohem častěji. Je třeba upozornit, že mnohé ze článků, týkající se Slováků v druhém a třetím ročníku revue, byly především krátké zprávy o aktuálním vývoji v Uhrách. Zejména poukazovaly na to, jakým způsobem byli Slováci během války dále utlačováni, a popisovaly násilné a kruté chování maďarské politické reprezentace.

	Článků celkem	Titulní strany	Rozsáhlé články
I. ročník	7	0	3
II. ročník	17	2	5
III. ročník	22	1	7
IV. ročník*	4	0	0

*IV. ročník revue: jsou počítány a analyzovány pouze články, které vyšly v číslech revue publikovaných do prosince 1918 (vyhlášení Československé republiky).

V prvním čísle revue vyšly tři rozsáhlé články, které západnímu publiku představily problematiku postavení Slováků v Uhrách. Následně se v druhém ročníku objevil rozsáhlý šestidílný seriál o Slovácích, který se v každém čísle věnoval určité problematice – nespravedlivému volebnímu systému, náboženství a otázce církví nebo vzdělávání apod. Třetí ročník se věnoval zejména aktuálním politickým otázkám, maďarským postojům a slovenským aktivitám v boji o přičlenění k Českým zemím.

²⁴⁸ Jan Rychlík, *Češi a Slováci ve 20. století: česko-slovenské vztahy 1914-1945* (Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1997), str. 46-47.

Jak již bylo výše uvedeno, definice Čechoslováků jako jednoho nebo dvou národů byla obtížná a konfliktní. Vystávala otázka, jak je spojit dohromady tak, aby to bylo pochopitelné pro zahraniční publikum, které nebylo s touto problematikou seznámeno, a zároveň aby taková definice byla přijatelná pro zástupce Čechů i Slováků. V revue je patrné, že neexistovala jednotná koncepce uvnitř Masarykova kruhu a různí autoři článků se výrazně liší v používání výrazů „*Tchèque*“, „*Slovaque*“, „*Tchécoslovaque*“, „*Tchéco-Slovaque*“ nebo „*Tchèques et Slovaques*“. Tato nejednotnost se projevuje až nahodilým užíváním a volným zaměňováním těchto výrazů.

V dopise Masarykovi Beneš například zdůrazňoval: „Milan [Štefánik] stále dokazuje, že nelze přijmout název Tchecoslovaque – že Francouzi to nedovedou vyslovit, že nám to škodí atd. Chce zatím nerozhodovat, říkat Tchèque a v oficiálních prohlášeních užívat, kde je možno: Pays Tchèques. Teď např. organizujeme ten Conseil National des Pays Tchèques a nikoliv Tchecoslovaque – souhlasíte, prosím, s tímto opatřením? Jde přirozeně o Slováky.“²⁴⁹ V tomto dopise Beneš narážel na rozdílné vnímání spojení těchto dvou národů. Zatímco Masaryk v tomto spojení viděl základ nového státu, Slováci ho spatřovali převážně jako dočasné řešení.²⁵⁰ Příkladem ožehavosti tématu může být reakce na Kyjevský zápis²⁵¹, obsahující formulaci, že Češi a Slováci si přejí „se vyvinouti v jednotný, politicky nedílný a svobodný národ“, což se nesetkalo v Americe s pozitivním ohlasem. „Mezi Slováky v Americe je zle“, informoval o této situaci Beneš Štefánika.²⁵² Fejtö rovněž uvádí, že „čechoslovakismus“ nepředstavoval v předválečné době nijak významnou politickou sílu, ale byl pouze jednou z dlouho nevyjasněných směrů slovenského nacionalismu.²⁵³

Zásadním okamžikem, který je často zmiňován i ve člancích revue, je rakousko-uherské vyrovnání z roku 1867, kdy se Češi a Slováci (nuceně) vydali různými směry.²⁵⁴ Ve druhé polovině 19. století pak tyto dva národy prošly různým vývojem

²⁴⁹ E. Beneš T. G. Masarykovi, 20. června 1916 in Hájková a Šedivý (eds.), *Korespondence*, str. 133.

²⁵⁰ Jan Rychlík (ed.), *Korespondence TGM – MRŠ: T. G. Masaryk – slovenští veřejní činitelé (do r. 1918)* (Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2008), str. 15.

²⁵¹ Kyjevský zápis nebo také Zápis o zásadách československé akce byl podepsán 26. srpna 1916 M. R. Štefánikem v rámci jeho cesty do Ruska. Kyjevským zápisem byla Československá národní rada definitivně ustanovena jako hlavní orgán československé zahraniční akce.

²⁵² Hájková a Šedivý (eds.), *Korespondence*, str. 18.

²⁵³ Francois Fejtö, *Rekviem za mrtvou říši* (Praha: Academia, 1998), str. 85.

²⁵⁴ „L'Éthnographie – Instruction publique“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 5 (1915), str. 69.

v rámci dvou dosti odlišných celků. Stěžejní motiv argumentace maďarským útlakem se vztahuje právě k tomuto období. Rakousko i přes veškeré české stížnosti poskytovalo Čechům více prostoru k rozvoji vlastní kultury, zatímco slovenský rozvoj byl značně zpomalen díky uherské (nejen jazykové) politice.²⁵⁵

Na základě analýzy článků v revue týkajících se slovenské otázky lze identifikovat následující topoi:

- 1) Češi a Slováci jsou bratrskými národy pocházející z větve západních Slovanů a mají k sobě blízko nejen jazykově.
- 2) Maďaři Slováky utlačují, až tyranizují i přes veškeré projevy vstřícnosti ze strany mírumilovných Slováků.
- 3) Slováci se chtějí přičlenit do státu s Čechy, protože tam dostanou příležitost k důstojnému vlastnímu rozvoji.

V neposlední řadě je nutné zmínit, že přes interní nejednotnost v přístupu ke slovenskému postavení v rámci budoucího Československa revue pro popularizaci slovenské otázky se hrála ve Francii významnou úlohu: „Češi začínají být ve Francii dobře známi a většinou již není bez povšimnutí jejich slavná role, kterou hráli od 14. do 17. století [...] u Slováků tomu však bohužel není a přes některé vynikající, ale stručné články pana L. Legera, veřejnost zná stěží jejich jméno.“²⁵⁶

Situace se částečně lišila například v Anglii, kde se Slováci stali známějšími i díky práci historika R. W. Seton-Watsona, jehož přínos byl v revue oceňován.²⁵⁷ Seton-Watson ve své knize „*Racial Problems in Hungary*“ popsal svou zkušenost z předválečného období, kdy navštívil Uhry v rámci své vědecké práce a na základě vlastní zkušenosti došel k poznání, že národnostní otázka v rámci Uher je ještě palčivějším problémem než v Předlitavsku. Zdůrazňuje, že v anglicky psané literatuře byla problematika národnostních otázek v habsburské monarchii neprobádaným a obecně minimálně známým tématem.²⁵⁸

²⁵⁵ Jan Rychlík (ed.), *Korespondence TGM – MRŠ*, str. 14.

²⁵⁶ „Les Slovaques“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 10 (1916), str. 147.

²⁵⁷ Ernest Denis, „Les Slovaques“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 10 (1916), str. 147.

²⁵⁸ Robert William Seton-Watson, *Racial problems in Hungary* (Londýn: Archibald Constable & Co. Ltd, 1908), str. vii.

5.1 Češi a Slováci jsou bratrskými národy

První topos je založeno na přesvědčení, že Češi a Slováci jsou bratrskými národy, které spojuje velice blízký jazyk, mají podobné charakterové vlastnosti a k jejich rozdělení došlo pouze nepřízní osudu v minulosti. *La Nation Tchèque* často poukazovala na to, jak se Maďaři účelově (nicméně bezúspěšně) Slováky snaží přesvědčit o opaku. Revue například ostře kritizovala knihu filologa slovenského původu S. Czambela²⁵⁹ „Slováci a jejich jazyk“, vydanou v roce 1903, kde se autor snaží dokázat, že „Slováci nepatří do stejné etnické skupiny jako Češi“.²⁶⁰ *La Nation Tchèque* rozebírala a vyvracela jeho argumenty, že Slováci přísluší do jihoslovanské větve: „Není vůbec zpochybňováno, že Češi a Slováci na počátku tvořili etnickou a lingvistickou jednotu. Až do poloviny 19. století byly vazby, které je spojovaly, velice úzké a ze Slovenska pocházeli jedni z nejvýznamnějších dělníků moderního českého obrození.“²⁶¹

Pro snazší porozumění jazykové blízkosti Ernest Denis ve svých člancích používal přirovnání z francouzského prostředí. Lze rovněž zmínit již uváděný přírůbek Čechů a Slováků jako obyvatel Provence a Languedocu²⁶² či srovnání s jinými francouzskými nářečími: „Nepocítují větších problémů se dorozumět, než pocítují v Paříži dělníci, kteří pocházejí z Centrálního masivu.“²⁶³

La Nation Tchèque často uváděla paralely českého a slovenského postavení. Jednalo se o soupeření s jiným národem-utlačovatelem (spor Češi a Němci jako paralela konfliktu Slováci vs Maďaři), ale také o komparaci s českým vývojem a ekonomikou. Z argumentace v člancích vyplývá, že slovenská ekonomika by mohla mít podobný vývoj jako v Čechách, kdyby jí to bylo politicky umožněno a měla k tomu vhodné podmínky.

Snaha vyobrazit paralely mezi českým a slovenským postavením se projevovala i v oblasti přírodních zdrojů těchto území. Odpovídají tomu narážky na uhelné zásoby:

²⁵⁹ Samuel Czambel (1856 – 1909) byl filolog slovenského původu, překladatel na úřadu vlády v Budapešti a redaktor vládních *Slovenských novin*. Sběratel slovenských lidových pohádek a jazykovědec zabývající se kodifikací spisovného slovenského jazyka.

<https://zlatyfond.sme.sk/autor/186/Samuel-Czambel> (Staženo 2. 5. 2018).

²⁶⁰ Ernest Denis, „Les Slovaques“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 10 (1916), str. 150.

²⁶¹ „L'Éthnographie – Instruction publique“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 5 (1915), str. 69.

²⁶² Tamtéž, str. 69.

„Je třeba poznamenat, že v Uhrách uhlí pochází výhradně ze Slovenska.“²⁶⁴ Případně se zde nacházely zmínky o dalších typech nerostného bohatství: „Slovensko je jinak velmi bohaté na naleziště železitých minerálů.“²⁶⁵ Je diskutabilní, nakolik tato argumentace odpovídala realitě. První tvrzení lze rozporovat vzhledem k tomu, že v Uhrách byla využívána naleziště antracitu v blízkosti hlavních železničních tras, a to například v oblasti kolem Pécs nebo Stájerlak-Anina.²⁶⁶ Oproti nevýnosným zásobám uhlí se ovšem na Slovensku skutečně nalézají významná naleziště rudných surovin.²⁶⁷

Maďaři dle revue nejen těžili ze slovenského nerostného bohatství, ale zároveň brzdili Slováky v průmyslovém růstu díky své vlastní zaostalosti. *La Nation Tchèque* opět odkazovala na roli německé ekonomické dominance a propojení s německým kapitálem, který si prý Uhry stále více podmaňoval: „Maďaři se pyšní rychlým průmyslovým rozvojem v království. Spokojí se s levným, a jejich podniky, téměř všechny zafinancovány německým kapitálem a řízeny německými nebo židovskými řediteli, jsou málo stabilní a špatně zavedené; a přežívají jen díky trvalým vládním úvěrům.“²⁶⁸

Dělnická třída, jako znak moderní společnosti, pocházela dle revue zejména ze Slovenska: „Dělníci, kteří tvoří jen velmi malou část populace, se najímají téměř výjimečně z cizích národností, zejména ze Slováků.“²⁶⁹ Pokusy maďarské šlechty o modernizaci revue vykreslovala jako neohrabané a zdůrazňovala její zpátečnickou náaturu: „Ve většině země šlechta stále považovala manuální práci a dokonce i obchod a průmysl za odchylku. Maďarská šlechta doháněla tuto averzi až do extravagance.“²⁷⁰

Stejně jako si Češi stěžovali na vykořisťování prostřednictvím daňového zákona, jako maďarský nástroj pro útlak Slováků byl uváděn volební zákon, který měl za účel

²⁶³ Ernest Denis, „Les Slovaques“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 10 (1916), str. 151.

²⁶⁴ „Puissance économique des Pays-Tchèques“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 17 (1916), str. 269.

²⁶⁵ „La Bohême indépendante et l'Italie“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 18 (1917), str. 295.

²⁶⁶ Berend, *History Derailed*, str. 172.

²⁶⁷ „Slovensko: regionální geografie“, Katedra geografie PF UP v Olomouci <https://geography.upol.cz/soubory/lide/smolova/RGSR/ucebnice/fg/tezba.html> (Staženo 2. 5. 2018).

²⁶⁸ Ernest Denis, „Les Slovaques“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 15 (1916), str. 230.

²⁶⁹ Tamtéž, str. 230.

²⁷⁰ Ernest Denis, „Les Slovaques“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 12 (1916), str. 182.

„vyloučit z Parlamentu národnosti, které by tam pod rozumným režimem měly mít většinu.“²⁷¹ Doslovně je zákon popisován jako „hlavní zbraň“ maďarského útlaku.²⁷²

Zvláštní roli v argumentaci revue hrálo vyličení Čechů jako národa bratrského, ale také potenciálního spojence, kterého se Maďaři dlouhodobě obávali: „Již dlouho se Maďaři snaží dokázat Slovákům, že vůbec nejsou větví českého národa, ale úplně jiným lidem a že Češi jsou jejich nepřátelé.“²⁷³ Válečná porážka v tomto ohledu otvírala příležitost pro naplnění bratrského vztahu Čechů a Slováků, i přes odpor Maďarů: „To, čeho se Maďaři určitě nejvíc bojí, je realizace požadavku, který již od začátku války Češi a Slováci neváhali otevřeně vyslovit: tato válka musí nezbytně přinést spojení našeho národa, národa Čechů a Slováků, neboť to je první podmínka naší nezávislosti.“²⁷⁴

La Nation Tchèque dále kladla velký důraz na to, aby představila Maďary jako přirozené a odvěké nepřátele také českého národa: „Maďaři byli pro Čechy vždy ještě zarputilejšími nepřáteli než samotní Němci, z důvodu jejich podřadné kultury, jejich přirozené brutality a jejich nevybíravosti.“²⁷⁵ Spojenectví se Slováky pak působilo přirozenějším dojmem, navíc Maďarům byly přisuzovány ještě horší charakterové vlastnosti než Němcům: „Jejich asiatský atavismus tlačí Maďary k určitým vrcholům krutosti, kterou ani Němci neznají.“²⁷⁶

Jak již bylo uvedeno v úvodu této kapitoly, v revue se silně projevoval nesjednocený přístup k pojetí československého národa v rámci Masarykova okruhu. V různých článcích a v různých ročnících, byly v revue zaměňovány pojmy „český národ“, „slovenský národ“, „československý národ“ a „česko-slovenský národ“, případně „národ Čechů a Slováků“. Proto byli v některých článcích „Čechoslováci“ uváděni jako jeden z národů v rámci habsburské monarchie, zatímco v jiných textech se „Slováci“ (nikoli „Čechoslováci“) objevovali jako samostatný národ v Uhrách.²⁷⁷ *La Nation Tchèque* nepopírala historické rozpory mezi Čechy a Slováky, avšak demonstrovala jasnou prozápadní orientaci Slovenska, vyzdvihovala jednoznačné

²⁷¹ Ernest Denis, „Les Slovaques“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 12 (1916), str. 184.

²⁷² Tamtéž, str. 184.

²⁷³ Édouard Bielsky, „Les Tchèques et la guerre“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 18 (1916), str. 282.

²⁷⁴ Tamtéž, str. 282.

²⁷⁵ Édouard Bielsky, „Les Tchèques et la guerre“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 16 (1915), str. 253.

²⁷⁶ Édouard Bielsky, „Les Tchèques et la guerre“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 18 (1916), str. 281.

²⁷⁷ Edvard Beneš, „Après vingt mois de guerre“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 4 (1916), str. 53.

překonání těchto rozporů a do jisté míry je bagatelizovala: „Země /Slovensko/ se otevírala oproti tomu na západ, odkud přicházela civilizace. Takto, přestože byli obvykle politicky spoutáni s Uhrami, Slováci ve skutečnosti žili život Čechů. Ze západu přijali jejich první vladaře a předpoklady jejich politického života; husité jim přinesli reformaci a v 19. století české a slovenské obrození bylo tak úzce smíseno, že je nemožné říct, které ze dvou skupin náleží čest.“²⁷⁸

Z hlediska soužití Čechů a Slováků hrála pro revue zvláštní roli Morava, která sloužila jako určitý prostředník mezi Slovenskem a Čechami vzhledem k tomu, že na Moravě žijí Slováci přirozeně promísení s Čechy již po staletí. „Unie byla o to snazší, protože mezi Čechami ve vlastním slova smyslu a Slovenskem, Morava vytvořila přirozené propojení.“²⁷⁹ Morava se tak stala jakýmsi symbolem spojení českého a slovenského národa, důkazem o možnosti mírumilovného a vzájemně výhodného soužití mezi těmito bratrskými národy: „mezi nimi [Čechy a Slováky] Morava sloužila jako prostředník geografický a psychologický: je rysem československého spojení.“²⁸⁰

5.2 Maďaři Slováky utlačují

Stěžejní topos spočívá v dramatickém vyličení maďarského útlaču Slováků (i ostatních slovanských národů) v Uhrách, což vedlo k radikální tezi: „Slováci musí být osvobozeni od maďarského jha za každou cenu.“²⁸¹ Maďarský přístup revue shrnula pomocí výroku publikovaného v článku *Les Slovaques* (Slováci): „S určitými oponenty se [v Uhrách] nediskutuje, jednoduše se likvidují.“²⁸² Klíčovými motivy v takto zaměřených textech jsou především jazyk, školství, církev a administrativa. Autoři revue Maďary často srovnávali s německou snahou o nadvládu v Předlitavsku, Uhři ovšem z této komparace pravidelně vycházejí ještě v horších barvách. Z hlediska maďarské snahy o naprostou dominanci v rámci Uher revue pochopitelně zmiňovala

²⁷⁸ Ernest Denis, „Les Slovaques“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 10 (1916), str. 148-149.

²⁷⁹ Tamtéž, str. 150.

²⁸⁰ „Les Slovaques“, *La Nation Tchèque*, roč. 3, č. 16-17 (1918), str. 582.

²⁸¹ Edouard Bielsky, „Les Tchèques et la guerre“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 18 (1916), str. 282.

²⁸² Ernest Denis, „Les Slovaques“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 11 (1916), str. 165.

stěžejní rok 1867 a rakousko-uherské vyrovnání: „je nemožné vysvětlit a pochopit všechno utrpení, které Maďaři Slovákům způsobili od roku 1867.“²⁸³

Jak to Masaryk a jeho spolupracovníci francouzským elitám vysvětlovali? „Ještě více než rakouští Němci, Maďaři z Uher se cítí ohroženi početní převahou Slovanů.“²⁸⁴ Revue zároveň poukazovala na fakt, že Maďaři národnostní problém ve své říši rozhodně popírali a předstírali, že slovenský národ neexistuje: „Ještě v roce 1914, během své cesty do Spojených států, hrabě Károlyi předstíral tvář v tvář československé delegaci, že nezná v Uhrách nic jiného než maďarskou národnost.“²⁸⁵

Politická brutalita a jazykový útlak byl úzce spojen s problematikou školství. V kapitole „Ekonomická síla Čech“ bylo zmíněno, že dle revue Češi díky svému bohatství mohli investovat do českých škol a udržet a dokonce rozvinout vzdělanost v českém jazyce. Ve slovenském případě *La Nation Tchèque* poukazovala na politizované a podřízené školství jako příklad maďarské tyranie, která byla mimo jiné i příčinou vyšší negramotnosti. „Na Slovensku je počet negramotných značně vyšší než v Čechách a na Moravě, což se ale vysvětluje naprosto přirozeně dobře známými postupy maďarského školství. Jak lze dítě naučit číst v jazyce, ve kterém nerozumí ani slovo?“²⁸⁶ Revue akcentovala nepřítomnost slovenského jazyka jako jazyka výuky na vyšších školách. Připomínala rovněž zkušenosti s maďarským útlakem na školách, kdy slovenské děti dokonce umíraly hlady, a trpěly dalšími opatřeními, která je měla násilně asimilovat. „V maďarských školách slovenské děti procházejí bolestným očistcem, hubováním a trýzněním pokud zůstanou věrny svému národnímu jazyku, ale jsou chváleny, opečovávány a chráněny, pokud konvertují k takzvané opravdové maďarské vlasti.“²⁸⁷

Z uváděných příkladů však pro čtenáře revue jasně vyplývala zpráva, že na uherských školách stále existovali studenti, kteří i přes zmiňovanou diskriminaci a hrozbu trestů bránili slovenskou kulturu a cítili se Slováci: „studenti, kteří jsou

²⁸³ „Vers la paix futur“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 21 (1916), str. 329.

²⁸⁴ Edouard Bielsky, „Les Tchèques et la guerre“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 18 (1916), str. 281.

²⁸⁵ „Les embarras magyars“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 21 (1917), str. 335.

²⁸⁶ „L'Éthnographie – Instruction publique“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 5 (1915), str. 71.

²⁸⁷ Ernest Denis, „Les Slovaques“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 14 (1916), str. 216.

podezřívání ze slovanského citění, jsou podezřelí, odsuzováni jako ruští agenti a podrobeni těm nejabsurdnějším perzekucím.“²⁸⁸

Jak již bylo zmíněno, volební zákon byl jedním z hlavních příkladů maďarského útlatku, a to v jisté paralele s pro Čechy nespravedlivým rakouským daňovým systémem. V rozsáhlém seriálu „Slováci“ autoři článků uváděli i mnohé příklady volebních podvodů či volebních manipulací. Upozorňovali na nezvyklosti již zmiňovaného volebního zákona - volby veřejné a ústní, samozřejmě výhradně v maďarském jazyce.²⁸⁹

Dále revue odkazovala k problematice církví, aby ukázala, jakým způsobem si uherská vláda udržovala nadvládu a kontrolu nad slovenským obyvatelstvem. Poukazovala na fakt, že vláda plně kontrolovala loajalitu kněží, které dosazovala do vyšších hierarchických funkcí a oddanost maďarské záležitosti nadřazovala inteligenci.²⁹⁰ „Slováci, kteří tvoří většinu populace v horních Uhrách, nemají jediného biskupa své národnosti.“²⁹¹ Zejména trpěla protestantská církev, která symbolizovala vazbu husitským hnutím. „Naproti 2 milionům katolíků, protestanti (462 000) tvoří o něco méně než pětinu populace; vzdělanější, industriálnější a aktivnější, více sblíženou s Čechy, ke kterým je váže jejich liturgický jazyk a stará bratrská Bible. Protestanti jsou pro budapešťskou vládu zvláště podezřelými a z její strany není zanedbáváno nic ve snaze tříštit autonomii jejich církve či zotročovat její hierarchii.“²⁹²

Autoři revue si všímali i četnosti publikovaných stížností na maďarské násilí na Slováciích a snažili se francouzským čtenářům přiblížit vážnost situace: „Obávám se, aby čtenář nebyl unaven čtením tohoto nezáživného výčtu šikanování a útisku. Každé z těchto opatření vzato jednotlivě je jistě směšné; společně však formují ten nejvíce vyčerpávající systém tyranie, který může vyvolat až chorobné představy.“²⁹³ Pro zlepšení vztahů s Maďary nepomohly ani snahy Slováků o vyjádření loajality výměnou za jisté ústupky v oblasti autonomie: „Snažili se [Slováci] prokázat loajalitu, uznávající bez diskuze maďarský jazyk jako státní jazyk, požadující pouze respekt k jejich lokální autonomii. Jakkoliv byli skromní, jejich požadavky neměly žádnou šanci být

²⁸⁸ „L'Éthnographie – Instruction publique“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 5 (1915), str. 72.

²⁸⁹ Ernest Denis, „Les Slovaques“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 12 (1916), str. 185.

²⁹⁰ Tamtéž, str. 202.

²⁹¹ Tamtéž, str. 202.

²⁹² Tamtéž, str. 202.

²⁹³ Tamtéž, str. 203.

vyslyšeny.²⁹⁴ Díky vyčerpávajícímu výčtu příkoří pak působilo ještě silněji sdělení, že přes veškeré úsilí jsou tyto maďarské snahy neúspěšné – v roce 1890 stále 46 % populace neumělo ani slovo maďarsky.²⁹⁵ „Od nynějška je jisté, že Němci nebudou nikdy schopni asimilovat Čechy a na snahy Maďarů denaturalizovat Slováky nemůže být pohlíženo jinak než jako na prosté poblouznění.“²⁹⁶

La Nation Tchèque vzhledem k tomu, že byla orientována na západní (francouzské) publikum, rovněž věnovala pozornost snaze uherské vlády vytvořit navenek lživý obraz o své domácí situaci. Lze usuzovat, že důkazy o takových pokusech mohlo utvrzovat či vyvolávat ve francouzských čtenářích antipatie vůči uherské vládě. Jako příklad můžeme uvést dva takové pokusy, které hraničí s až bizarními příhodami. V prvním případě to byla snaha uherské vlády vylepšit či upevnit svůj obraz na mezinárodním poli a demonstrovat svojí pokrokovost a liberalismus v rámci říše, což vláda učinila záměrnou mystifikací: „...protože uherské vládě záleželo na názoru západního světa, ministr zemědělství nechal přeložit nové zákony do angličtiny a prezentoval je Evropě jako důkaz o liberálním duchu země. – Ty překlady byly falešné.“²⁹⁷

Tendenci dokládat nedůvěryhodnost uherských oficiálních informací provázela i snaha vynést na světlo dezinformace šířené uherskou vládou o samotných slovenských lídrech: „Jednoho krásného dne budapeštské noviny ohlásily, že vůdci slovenské národní strany, Samuel Mudron a Matus Dula, se vydali do Vídně, aby tam protestovali v úřadech kabinetu proti opovážlivé myšlence Čechů odtrhnout Slovensko od Uher. Jednalo se o pokus zmást zahraniční publikum a tuto informaci jsme našli nejen v neutrálních novinách, ale dokonce v některých francouzských denících.“²⁹⁸

V návaznosti na tyto příhody pak mohly být zpochybňovány i další uherské vládní údaje: „oficiální statistiky Budapešti jsou neobyčejně podezřelé a nezdají se být zdaleka potvrzeny pozorováním cestujících.“²⁹⁹ Přestože byly tyto informace již spekulativní a založené na „pozorování cestujících“, s ohledem na uvedené příklady

²⁹⁴ Ernest Denis, „Les Slovaques“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 14 (1916), str. 219.

²⁹⁵ Tamtéž, str. 216.

²⁹⁶ „L'Éthnographie – Instruction publique“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 5 (1915), str. 70.

²⁹⁷ Ernest Denis, „Les Slovaques“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 15 (1916), str. 231.

²⁹⁸ „La politique slovaque et les mensonges magyars“, *La Nation Tchèque*, roč. 3, č. 6 (1917), str. 214.

²⁹⁹ Ernest Denis, „Les Slovaques“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 12 (1916), str. 182.

manipulací uherské vlády bylo napadání pravosti těchto údajů snáze prezentováno jako legitimní. Velmi názorným příkladem napadání popisovaného maďarského pokrytectví je následující citace z filipiky v rakouském parlamentu v roce 1896, otištěná v článku *Les Slovaques*: „Maďaři vynakládají extrémní snahy, pokud se jedná o světový mír: přiklusávají všude, kde se řeší otázka humanity a spravedlnosti. To jim však nebrání utlačovat tisíce Slovanů [...] V parlamentu se k nim chovají jako k prasatům, vylučují je a ve svém tisku je zahrnují nadávkami.“³⁰⁰

5.3 Slováci se chtějí přičlenit do státu s Čechy

Spojení slovenského a českého národa je v diskurzu *La Nation Tchèque* v podstatě logickým vyústěním neudržitelné současné situace. Utlačovaný a tyranizovaný národ se na základě vlastní vůle spojí se svým vyspělejším bratrským národem v jeden stát, aby tak zaujal postavení, které mu náleží a mohl se dále svobodně rozvíjet. Vyjádření této vlastní vůle spojit se s Čechy tedy můžeme identifikovat jako třetí topos. „Slováci, jako Češi, mají stejný politický program a mísí své touhy ve stejnou vůli nezávislosti a spojení.“³⁰¹ Autoři revue kladli důraz především na vyjádření svobodné vůle obou národů, zejména pak slovenského: „Jménem přirozeného práva a principu národnosti, připravují se [Slováci] začít po válce nový život, národní a svobodný, ve shodě s Čechy.“³⁰²

V emancipačním procesu Slovenska hrála významnou roli emigrace do USA. V průběhu první světové války emigrantské spolky významnými částkami přispívaly na činnost Masarykova kruhu a rovněž podporovali publikaci *La Nation Tchèque*. V revue byla tedy pochopitelně slovenská emigrace představována jako odchod za svobodou a příležitostmi a rovněž zásadní okamžik pro slovenské dějiny druhé poloviny 19. století. Stala se ale také důvodem zpomalení nárůstu slovenské populace.³⁰³ „Na konci s prostředky, vyvlastnění, odkázaní na mzdy úrovně hladomoru, venkované emigrovali. Od roku 1874 je proud, který sílil každým rokem, zavedl do Spojených

³⁰⁰ Ernest Denis, „Les Slovaques“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 15 (1916), str. 231.

³⁰¹ Édouard Bielsky, „Les Tchèques et la guerre“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 18 (1916), str. 281.

³⁰² „Le couronnement du roi de Hongrie et les Slovaques“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 17 (1917), str. 268.

³⁰³ Ernest Denis, „Les Slovaques“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 15 (1916), str. 232.

států.“³⁰⁴ V duchu svého propagandistického úsilí *La Nation Tchèque* tento fenomén propojila s „přirozenou“ blízkostí Čechů a Slováků: „Poslední léta přinesla usmíření [mezi Čechy a Slováky]; zpečetilo se v Americe, kde se čeští a slovenští emigranti přirozeně promísili a z Ameriky také vzešla výzva ke sjednocení těchto spřízněných bratří, příliš dlouho rozdělených osudem.“³⁰⁵ Při vidině možnosti sjednocení tak američtí Slováci dle revue okamžitě tuto myšlenku podpořili: „Dílo Slováků v Americe bylo nesmírné [...] bez váhání se shromáždili kolem skupiny mužů, kteří vztyčili vlajku československé nezávislosti.“³⁰⁶

V revue se též silně projevuje vykreslení Čech jako jistého vzoru a inspirace pro Slováky. Jako příklad můžeme uvést snahu o zesílení hlasu v rámci království díky ekonomické síle. Češi, jak jsme již zmínili, měli ve Vídni silnější vyjednávací pozici než Slováci v Budapešti díky tomu, že na nich byla Vídeň silně ekonomicky závislá: „Z Čech, ke kterým se připoutávali stále silněji, Slováci přinesli rozkaz, který dal kdysi Rieger svým rodákům: Obohat' se!“³⁰⁷ To ovšem komplikoval fakt, že „Slováci jsou stále téměř výlučně zemědělským lidem.“³⁰⁸ Díky pomoci a inspiraci Čechů se Slováci, dle revue, snažili rozvinout průmysl, přestože jim v tom maďarská vláda všemi možnými prostředky bránila: „[Uherská vláda] se snaží vyškrtnout české banky a systematicky zamítá Čechům právo vytvářet průmyslová zařízení.“³⁰⁹

Jak vyplývá z výše uvedeného, revue apelovala na západoevropské publikum argumenty, které se pohybovaly především v principiální a morální rovině nároku Slováků na osvobození od maďarského útlatu a nároku na vlastní svobodný rozvoj. „Nemůžeme věřit tomu, že by revoluční Francie a liberální Anglie přijaly obětování Čechoslováků takovému lidu [Maďarům a Němcům].“³¹⁰ *La Nation Tchèque* tímto způsobem vytvářela nátlak na západoevropské státy vyzdvihováním jejich základních deklarovaných hodnot, které by tyto státy měly hájit. Osvobozená Evropa pak měla umožnit realizaci těchto hodnot.

³⁰⁴ Ernest Denis, „Les Slovaques“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 14 (1916), str. 218.

³⁰⁵ Ernest Denis, „Les Slovaques“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 15 (1916), str. 236.

³⁰⁶ Tamtéž, str. 236.

³⁰⁷ Tamtéž, str. 235.

³⁰⁸ Tamtéž, str. 235.

³⁰⁹ Tamtéž, str. 235.

³¹⁰ Édouard Bielsky, „Les Tchèques et la guerre“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. str. 283.

La Nation Tchèque však uváděla i geopolitické důvody, které měly v kontextu světové války působit na francouzské čtenáře.: „Slovenská otázka má tedy evropský význam a záchrana slovenského lidu je jednou z podmínek svobody světa; jejich spojení s Čechy jako jediné umožní vytvořit dostatečně silný stát k zahrazení cesty pangermánským ambicím.“³¹¹ Nebo také: „Díky Spojencům budou nezávislé Čechy, seskupující okolo sebe všechny své syny, společně se Srbskem zbaveny maďarského ohrožení, elementem rovnováhy, garance univerzálního míru, užitečným dělníkem ve velké dílně humanity.“³¹²

V geopolitickém kontextu pak *La Nation Tchèque* zmiňovala i sympatizující vyjádření světových státníků: „Pan Wilson o Slovácích nemluví. Ví s jistotou, že Slováci jsou dnes v naprosté shodě s Čechy v požadavku za sjednocení v československém státě, dostatečně silném, aby mohl vzdorovat německému i maďarskému hladu.“³¹³ V neposlední řadě byla často oceňována role Čech jako staršího, vyspělejšího a bohatšího bratra, který Slovensko pozdvihne z pozice, ve které se díky své svízelné situaci nachází, a pomůže mu, na rozdíl od Maďarů, ke svobodnému rozvoji. „Vidina, že se slovenská populace království zdvihne na jejich úkor a díky Čechům dostane politickou nezávislost, rozčiluje Maďary o to více, že k této populaci měli vždy ten nejhlubší odpor. Je třeba je slyšet říkat: ‚Slovák není člověk!‘, pro pochopení, kam až sahá toto pohrdání, avšak Slováci si nijak nezaslouží, aby s nimi bylo takto zacházeno.“³¹⁴

Zásluha Čechů byla explicitně zmiňována i reprezentanty Slováků. Revue například citovala uherského poslance André Kuzmu a jeho článek o slovenské nezávislosti: „Jsme vděční našim českým bratrům, jelikož díky nim dnes celá Evropa mluví o utlačovaném slovenském lidu. Je to zásluha Čechů!“³¹⁵ V pozdějších ročnících *La Nation Tchèque* opakovaně uváděla příklady konfrontace Slováků s Maďary v otázce možnosti sjednocení s Českými zeměmi, čímž dokládala vůli Slováků připojit se k Čechům: „Slováci připomněli delegátům uherské vlády, že půl milionu jejich rodáků

³¹¹ Ernest Denis, „Les Slovaques“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 15 (1916), str. 237.

³¹² Édouard Bielsky, „Les Tchèques et la guerre“, *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. str. 281.

³¹³ Edvard Beneš, „M. Wilson et la Bohême indépendante“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 22 (1917), str. 341.

³¹⁴ „L’opinion magyare et les nationalités“, *La Nation Tchèque*, roč. 3, č. 8-9 (1917), str. 320.

³¹⁵ „Les Slovaques et la Hongrie unis aux Tchèques dans leurs lutte pour l’indépendance“, *La Nation Tchèque*, roč. 3, č. 20 (1918), str. 692.

žije na Moravě u jejich českých bratrů, a deklarovali, že si nemohou představit řešení slovenské otázky bez práva lidí na rozhodování o vlastním osudu.“³¹⁶

5.4 Zhodnocení

V oblasti úvah o spojení Čechů a Slováků v jednom státním útvaru lze působení *La Nation Tchèque* na západní publikum charakterizovat třemi motivy. Zaprvé snahami o vyvolání soucitu a sympatií popisem drastického maďarského útlaku: „...Slovensko, tedy československé provincie na severu Uher, čekají na své osvobození a spojení s Českými zeměmi.“³¹⁷ Stejně jako Češi byli Slováci vykreslováni jako mírumilovný, ze své podstaty přirozeně demokratický, trpící národ, který je nucen čelit brutální, zpátečnický orientované, barbarské (asiatské) povaze Maďarů, kteří odmítají dělat jakékoliv kompromisy. „Slovanské obrození je jistě obdivuhodné díky svému demokratickému charakteru; vzešlo z řad lidu a rozvíjelo se vytrvalým úsilím skromných a chudých.“³¹⁸ Zadruhé revue vytrvale přinášela fakta kompromitující Maďarsko a snižující jeho důvěryhodnost příklady o účelném zkreslování informací západní Evropě. Zde se mimo jiné *La Nation Tchèque* snažila vyvrátit údajný obdiv maďarské šlechty k Francii a ukázat, že se jedná o povrchnost a „pozérství“.³¹⁹ Třetím směrem byla pak geopolitická argumentace ve válečném kontextu, která západoevropskému publiku ukazovala, že silný československý stát bude zásadní překážku pangermanistické myšlenky i potenciální maďarské rozpínivosti.

Na základě uvedených faktů lze vyvodit, že *La Nation Tchèque* vybudovala „dobrou pověst“ Čechům, která se pak snažila rozšířit i na Slováky. Při všech důležitých národních událostech a odkazech byl zdůrazňován především odkaz Jana Husa, husitského hnutí apod. Byla vyzdvižována historie především českého národa a Českých zemí, přestože například evangelická církev byla na Slovensku silnější

³¹⁶ „La question slovaque et le démembrement de la Hongrie“, *La Nation Tchèque*, roč. 3, č. 2-3 (1917), str. 94.

³¹⁷ „La Bohême indépendante et l'Italie“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 19 (1916), str. 296.

³¹⁸ Ernest Denis, „Les Slovaques“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 11 (1916), str. 170.

³¹⁹ „Les Magyars et la Hongrie“, *La Nation Tchèque*, roč. 2, č. 5 (1916), str. 70.

a její reprezentanti na husitské hnutí také odkazovali.³²⁰ Stejně tomu bylo i v ekonomických otázkách. V tomto směru byli Slováci „připojeni“ jako perspektivní partner, inspirující se Čechy, jehož pokrok byl brzděn zpátečnickým, dosud feudálně fungujícím Maďarskem.

Přestože autoři revue neopomněli odkazovat na česko-slovenskou etnickou blízkost v rámci slovanské sounáležitosti, nerozvíjeli významnějším způsobem motiv společných historicko-kulturních kořenů, které by právě tuto etnickou definici v nějaké formě výrazně podpořily. Navíc se zde téměř nevyskytovaly kulturně-historické ani socio-ekonomické argumenty pro to, aby Slováci měli vlastní stát. Naopak byla zdůrazňována politická linie a svobodná vůle: existuje sice bratrská slovanská sounáležitost, přesto je to především politický útlak ze strany Maďarska a nepřekonatelné rozpory v tomto ohledu, co vede Slováky do politického spojení s Českými zeměmi. Čechami se Slováci inspirují, ale nejsou zde náznaky toho, že by se měli asimilovat. Zřejmě především americké kolonie Slováků tuto možnost odmítaly. Češi jsou v revue celkově vyobrazováni jako bohatší a vyspělejší bratr, který šikanovaného sourozence podpoří a umožní mu vzestup.

Ve vztahu k Slovákům je tedy přítomna v diskurzu revue především strategie transformace zejména v souvislosti s konstrukcí nové identity československého národa. V rámci této strategie rovněž docházelo k idealizaci budoucího vztahu Čechů a Slováků jako rovnocenných bratrů ve společném státě. Můžeme ovšem vypožorovat i prvky strategie ospravedlňování, například ve snaze vyobrazit společné atributy české a slovenské historie, vysvětlit způsoby překonání minulých rozporů a bagatelizovat jejich rozměr.

³²⁰ V. Šrobár T. G. Masarykovi, 18. března 1914 in Jan Rychlík (ed.), *Korespondence TGM – MRŠ*, str. 101.

Závěr

La Nation Tchèque se podle Beneše stala „hledaným dokumentem a sbírkou nejlepšího materiálu ke studiu centrálně evropské politiky za války.“³²¹ Přestože se Beneš s Masarykem pyšnili tím, že jejich přesvědčovací úsilí se zakládalo především na faktech, tato diplomová práce ukazuje, že si zachovávalo rysy klasické propagandy. V jednotlivých tematických kapitolách tato práce poukazuje na shody, rozpory nebo diskutabilní povahu informací uváděných v *La Nation Tchèque* v konfrontaci se současným historickým výzkumem.

Z analýzy vyplývají tři základní tematické celky pro konstrukci československé národní identity v diskurzu revue *La Nation Tchèque*: historicko-kulturní argumentace, socio-ekonomické motivy a aspekt sounáležitosti se Slováky. V prvním okruhu lze identifikovat tři základní topoi. Jan Hus a jeho pokračovatelé měli symbolizovat český charakter a jeho hodnoty, které Masarykův kruh definoval jako shodné s deklarovanými hodnotami západní Evropy, především tedy s ideály demokracie a humanismu. České země měly v tomto podání „přirozený“ historický vztah se západoevropskými a především francouzskými dějinami, kde zejména E. Denis rýsoval paralely mezi hodnotami husitství a Velké francouzské revoluce. *La Nation Tchèque* soustavně zdůrazňovala „odvěkou“ nutnost bránit se německé rozpínavosti a jejím snahám o nadvládu. České země se tak stavěly na stranu západní Evropy jako svého „přirozeného“ spojence.

Socio-ekonomická vyspělost byla nosným motivem pro topoi v rámci druhého tematického celku. Bohatství a vyspělost Českých zemí nejenže usnadňovala vznik samostatného státu, ale tento útvar byl prezentován pro ekonomiku tohoto území jako efektivní řešení. Systematické vykořisťování Rakouskem-Uherskem bylo vyobrazováno jako morálně nepřijatelné, navíc byly díky tomu České země proti své vůli zdrojem potravin, surovin a bohatství pro válečného nepřítele západní Evropy. České země navíc nabízely perspektivní příležitosti pro francouzský zahraniční obchod v případě osvobození od rakouského, potažmo německého jha.

³²¹ Beneš, *Světová válka a naše revoluce*, str. 150.

Citlivým bodem propagandy byl třetí tematický okruh, vysvětlující a ospravedlňující spojení Čechů se Slováky. Revue pro to využívala třech základních topoi. Zaprvé lze identifikovat linie argumentace zdůrazňující jazykovou blízkost těchto národů a jejich sounáležitost v rámci jedné větve západních Slovanů. Druhou linií bylo vykreslení brutálního útlaku Slováků v Uherské říši a násilná maďarizace, přičemž revue kladla důraz na mírumilovnou a vstřícnou povahu trpících Slováků. V neposlední řadě *La Nation Tchèque* vyzdvihovala vůli Slováků přičlenit se do společného státu s Čechy, kde mohli mít důstojnou možnost seberealizace a rozvoje.

Výsledky analýzy v mnohém potvrzují a doplňují koncept československého mýtu Andrei Orzoff a Namontovu charakteristiku československé propagandy. Navzdory tomu ale práce dokládá, že se současný historický výzkum soustředí na argumentaci především v symbolicko-ideologické a politické rovině. Nicméně v *La Nation Tchèque* je silně zastoupen i pragmatický, ekonomický prvek. Sílu ekonomického argumentu nelze podcenit už vzhledem k tomu, že, jak sami autoři přiznávali, byla revue zaměřena především na elitní francouzské kruhy, kterým českoslovenští představitelé tímto způsobem prakticky nabízeli potenciální ekonomický zisk a příležitosti k investicím.

Úspěchy takové propagandy ve Francii lze doložit především vstřícným vystupováním Francie ve prospěch vzniku a postupné stabilizace samostatného československého státu. Kromě zahraničně-politických vazeb Československa na Francii byly během první republiky přítomny silné sociokulturní vazby na Francii, silný vliv Francie se projevoval i ve vzdělávání a kultuře: v této souvislosti připomeňme například založení Francouzského institutu v Praze (přezdívaného také jako Institut Ernesta Denise).³²² Přetrvávaly i osobní vazby, což lze uvést na příkladu Kepla, Denise, Fournola a dalších. Propagandistickou činností ve Francii během světové války byly rovněž položeny základy pro stálou vnitrostátní propagandistickou komunikaci a udržování „československého mýtu“ při životě.³²³

³²² Jiří Hnilica, *Francouzský institut v Praze 1920-1951: Mezi vzděláním a propagandou* (Praha: Karolinum, 2009), str. 1.

³²³ Orzoff, *Battle for the castle*, str. 8-9.

Je nutné podotknout, že vzhledem k širokému tematickému rozsahu *La Nation Tchèque*, tato práce zdaleka nevyčerpává možnosti zkoumání revue. Oblastí pro další výzkum se nabízí celá řada. Jednou z variant je například komparace vývoje vztahu s Jihoslovany: jakým způsobem se promítly politické snahy Masarykova okruhu v jednání s Itálií do diskurzu v jejich vlastní propagandě. Dalším rozsáhlým okruhem by pak byl vztah k Rusku a celá východní politická linie včetně problematiky panslavismu. Zajímavým pojetím by rovněž mohl být výzkum literární stránky revue, například pravidelně vycházejících recenzí a kritik děl tematicky zaměřených na slovanskou problematiku. Revue poskytuje dostatek materiálu i pro výzkum vojenských nebo čistě politických témat v kontextu mezinárodních vztahů za první světové války.

Summary

The aim of this diploma thesis was to analyse revue *La Nation Tchèque* as an example of Czechoslovak propaganda in France during the World War using the thematic analysis approach. Furthermore, it aimed to identify the key topoi used in the discursive construction of the Czechoslovak nation. Following the introductory part which focuses on theoretical and methodological context, revue *La Nation Tchèque* together with its main authors is briefly presented in the second chapter. The main part focusing on the analysis is divided into three thematic chapters, where different argumentation lines are revealed.

The first chapter deals with presented historic and cultural roots of the Czechoslovak nation, based primarily on the glorious Hussite era. Czech church reformer Jan Hus was presented as a symbol and ideal representative of Czech nation, while his values such as democracy and humanism were closely linked to the Western European values. Parallels were drawn not only between historical development in Czech lands and Western Europe, but also in the context of World War Hussite warriors and their battles against Germans were highlighted. The Czech lands were presented as a natural ally of Western Europe.

In the second chapter, the study underlines the use of socio-economic performance of the Czech lands to justify the claim to an independent state in the Czechoslovak propaganda. The Czech lands were shown as fully industrialized and modern society, exploited by Austro-Hungarian Empire. It is also pointed out that the enemy side benefits from the richness of this particular region against the will of the people. Moreover, the articles clearly suggested various options for future collaboration in the economic area between the Czechoslovak state and Western Europe.

The last part focuses on the relation between Czechs and Slovaks and the justification of merging the two nations. The articles in *La Nation Tchèque* underlined linguistic proximity and common Slavic roots of the two. It also portrayed the brutal oppression of Slovaks by Hungarian government in different fields, such as education, culture, language or politics in general. Finally, the propaganda

stressed the will and determination of the Slovak nation to join their brothers Czechs in creating common state.

To conclude, this study confirms the concept of so-called Czechoslovak myth, which is described by historian Andrea Orzoff. Nevertheless, the analysis shows that the economic argumentation, was strongly represented in Czechoslovak propaganda in Western Europe. This aspect is often neglected in the current historic research in this field. The image created by Czechoslovak representatives during the wartime served as a basis for the intense relations between France and the first Czechoslovak Republic in the interwar period.

Použité zdroje

Prameny

- [1] *La Nation Tchèque*: revue bi-mensuelle (1915-1919), I.-IV. ročník.
- [2] BENEŠ Edvard, *Světová válka a naše revoluce: vzpomínky a úvahy z bojů za svobodu národa, první díl* (Praha: Čin, 1927), 537 s.
- [3] HÁJKOVÁ Dagmar a ŠEDIVÝ Ivan (eds.), *Korespondence T. G. Masaryk – Edvard Beneš (1914-1918)* (Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2004), 353 s.
- [4] MASARYK Tomáš Garrigue, *Cesta demokracie: část I, Projevy – články – rozhovory (1918-1920)* (Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2003), 439 s.
- [5] MASARYK Tomáš Garrigue, *Jan Hus* (Praha: Městská knihovna v Praze, 2013), 70 s.
- [6] PEKAŘ Josef, *Masarykova česká filosofie* (Praha: Nákladem Historického klubu, 1912), 44 s.
- [7] PEKAŘ Josef, *O smyslu českých dějin* (Praha: Rozmluvy, 1990), 418 s.
- [8] RYCHLÍK Jan (ed.), *Korespondence TGM – MRŠ: T. G. Masaryk – slovenští veřejní činitelé (do r. 1918)* (Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2008), 190 s.
- [9] SETON-WATSON Robert W., *Racial problems in Hungary* (Londýn: Archibald Constable & Co. Ltd, 1908), 540 s.
- [10] ŠALDA František X., *Kritické projevy – II (1919-1921)* (Praha: Československý spisovatel, 1959), 278 s.

Literatura

- [1] ANDERSON Benedict, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (London: Verso, 2006), 240 s.
- [2] BARTLOVÁ Milena et al., *Co bylo Československo? Kulturní konstrukce státní identity* (Praha: Umprum, 2017), 262 s.
- [3] BEREND Ivan T., *History Derailed: Central and Eastern Europe in the Long Nineteenth Century* (Los Angeles: University of California Press, 2005), 416 s.
- [4] BEREND Ivan T., „The historical evolution of Eastern Europe as a region“, *International Organization* roč. 40, č. 2 (1986): 329 – 346.
- [5] BOROVIČKA Michael et al., *Velké dějiny země Koruny české: svaz XII.b (1890-1918)* (Praha: Paseka, 2013), 828 s.

- [6] CORNER John, *Theorising media: Power, form and subjectivity* (Manchester: Manchester University Press, 2011), 240 s.
- [7] CUNNINGHAM Stanley B., *The Idea of Propaganda: A Reconstruction* (Westport: Praeger Publishers, 2002), 231 s.
- [8] ČORNEJ Petr, *Velké dějiny zemí Koruny české V.* (Praha: Paseka, 2000), 789 s.
- [9] ELLUL Jacques, *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes* (New York: Vintage Books A Division Of Random House, 1962), 320 s.
- [10] ERHARD Gustav, „Rudolf Kepl, osobnost neprávem zapomínaná“, *Literární noviny* roč. 10, č. 28 (1999): 7.
- [11] FEJTÖ Francois, *Rekviem za mrtvou říši* (Praha: Academia, 1998), 298 s.
- [12] GUEST Greg, MACQUEEN Kathleen M., NAMEY Emily E., *Applied Thematic Analysis* (Los Angeles: SAGE, 2012).
- [13] HANZAL Josef, *Cesty české historiografie 1945-1989* (Praha: Karolinum, 1999), 272 s.
- [14] HNILICA Jiří, *Francouzský institut v Praze 1920-1951: Mezi vzděláním a propagandou* (Praha: Karolinum, 2009), 237 s.
- [15] HROCH Miroslav (ed.), *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů* (Praha: Sociologické nakladatelství, 2003), 451 s.
- [16] JINDRA Zdeněk a JAKUBEC Ivan, *Dějiny hospodářství Českých zemí od počátku industrializace do konce habsburské monarchie* (Praha: Karolinum, 2006), 471 s.
- [17] JINDRA Zdeněk a JAKUBEC Ivan, *Hospodářský vzestup Českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie* (Praha: Karolinum, 2015), 437 s.
- [18] JOWETT Garth S., O'DONNELL Victoria, *Propaganda and Persuasion (Fifth Edition)*, (Los Angeles: Sage, 2006), 396 s.
- [19] KÁRNÍK Zdeněk, *České země v éře První republiky : (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)* (Praha: Libri, 2003), 571 s.
- [20] KLÍMA Arnošt, *Economy, Industry and Society in Bohemia in the 17th-19th Centuries* (Praha: Karolinum, 1991), 286 s.
- [21] KLIMEK Antonín, *Boj o hrad* (Praha: Nakladatelství Tomáš Krsek, 2017), 429 s.
- [22] KLIMEK Antonín, *Velké dějiny zemí Koruny české: svazek XIII (1918-1929)* (Praha: Paseka, 2013), 822 s.
- [23] KŘEN Jan, *Dvě století střední Evropy* (Praha: Argo, 2005), 1109 s.

- [24] KUBIŠOVÁ Zuzana, „Pohledy na národ a nacionalismus jako součást evropské vzdělanosti“, *Paideia* roč. 9, č. 3-4 (2012).
- [25] KUBŮ Eduard a ŠOUŠA Jiří, *T. G. Masaryk a jeho c.k. protivníci: československá zahraniční akce ženevského období v zápase s rakousko-uherskou diplomacií, zpravodajskými službami a propagandou (1915-1916)* (Praha: Karolinum, 2015), 364 s.
- [26] MARÈS Antoine, *La France et L'Europe centrale: médiateurs et médiations* (Paris: Institut d'études slaves, 2015), 368 s.
- [27] MARKOVÁ Klára, „Obraz první Československé republiky při projednávání Ústavy ČR“, *Středoevropské politické studie* roč. 18, č. 2-3 (2016): 197-222.
- [28] MAZON André, „Nécrologie“, *Revue des Études Slaves* roč. 22, č. 1-4 (1946): 280-313.
- [29] MILLER Shari Parsons, *Thematic analysis*, (Salem Press Encyclopedia: 2016), (Přístup: EBSCO, Research Starters).
- [30] NAMONT Jean-Philippe, *Československá kolonie: Dějiny české a slovenské emigrace ve Francii (1914-1940)* (Praha: Academia, 2015), 561 s.
- [31] ORZOFF Andrea, *Battle for the castle: the myth of Czechoslovakia in Europe, 1914-1948* (New York: Oxford University Press, 2009), 286 s.
- [32] ROMARHEIM Anders G., *[689]Paper: Definitions of strategic political communication* (Oslo: Norwegian Institute of International Affairs, 2005), 23 s.
- [33] RYCHLÍK Jan, *Češi a Slováci ve 20. století: česko-slovenské vztahy 1914-1945* (Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1997), 360 s.
- [34] SCHULZE Max-Stephan a WOLF Nikolaus, „Economic nationalism and economic integration: the Austro-Hungarian Empire in the late nineteenth century“, *The Economic History Review* roč. 65, č. 2 (2012): 652-673.
- [35] ŠMAHEL František, *Husitské Čechy: struktury, procesy, ideje* (Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 2001), 758 s.
- [36] THIESSE Anne-Marie, *Vytváření národních identit v Evropě 18. až 20. století* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007), 263 s.
- [37] VAN DIJK A. Teun, „Discourse and Manipulation“, *Discourse and Society* roč. 17, č. 2 (2006): 359-383.
- [38] WODAK Ruth, *Critical Theory : Language, Power and Ideology: Studies in political discourse* (Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 1989), 288 s.
- [39] WODAK Ruth, De Cillia Rudolf, a Reisigl Martin, *The Discursive Construction of National Identity (2)* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2009), 276 s.

- [40] WODAK Ruth, „Critical Discourse Analysis at the End of the 20th Century“, *Research on Language and Social Interaction*, roč. 32, č. 1-2 (1999): 185-193.
- [41] ZEMAN Zbyněk, *Edvard Beneš: Politický životopis* (Praha: Mladá Fronta, 2002), 342 s.
- [42] ZEMAN Zbyněk a KLÍMA Antonín, *The life of Edvard Beneš 1884-1948: Czechoslovakia in Peace and War* (Oxford: Clarendon Press, 1997), 293 s.
- [43] ŽAGAR Igor Ž., „Topoi in Critical Discourse Analysis“, *Lodz Papers in Pragmatics* roč. 6, č. 1 (2010): 3-27.

Internetové zdroje

- [1] „Archiv Le Canard Enchaîné“, Francouzská národní knihovna,
<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/cb34348420x/date>, (staženo 2. 5. 2018).
- [2] „Auguste Gauvain – nekrolog“, Archiv Le Petit Parisien,
<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k626975f.textePage.f2.langFR>,
(staženo 2. 5. 2018).
- [3] „Étienne Fournol“, Assemblée Nationale France,
[http://www2.assemblee-nationale.fr/sycomore/fiche/\(num_dept\)/3100.](http://www2.assemblee-nationale.fr/sycomore/fiche/(num_dept)/3100.),
(staženo 2. 5. 2018).
- [4] „Historie Francouzského institutu“, Francouzský institut v Praze,
<https://www.ifp.cz/cz/o-nas-1/> (staženo 2. 5. 2018).
- [5] „Samuel Czambel“, Zlatý Fond SME,
<https://zlatyfond.sme.sk/autor/186/Samuel-Czambel>, (staženo 2. 5. 2018).
- [6] „Slovensko: regionální geografie“, Katedra geografie PF UP v Olomouci,
<https://geography.upol.cz/soubory/lide/smolova/RGSR/ucebnice/fg/tezba.html>
(staženo 2. 5. 2018).
- [7] Vystoupení prezidenta republiky Václava Havla na mezinárodním sympoziu
"Prezident-Osvoboditel Tomáš Garrigue Masaryk a Amerika",
http://www.vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=projevy&val=29_projevy.html&yp=HTML, (staženo 2. 5. 2018).

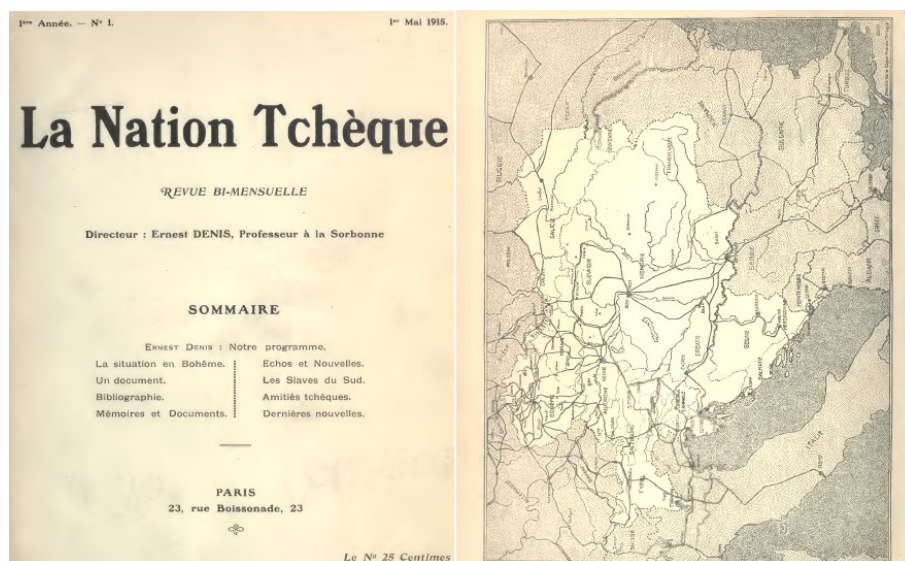
Seznam příloh

Příloha č. 1: Grafická podoba *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 1 (1915) (obrázek).

Příloha č. 2: Grafická podoba *La Nation Tchèque*, roč. 4, č. 1-2 (1918) (obrázek).

Přílohy

Příloha č. 1: Grafická podoba *La Nation Tchèque*, roč. 1, č. 1 (1915) (obrázek).

Příloha č. 2: Grafická podoba *La Nation Tchèque* roč. 4, č. 1-2 (1918) (obrázek).

